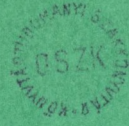

P400(2)

1992-03-12

'92|2

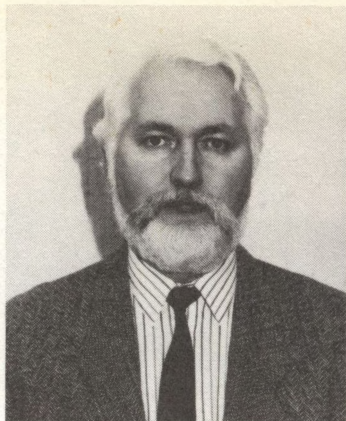
Könyvtáros

Maróti Istvánné
mb. igazgató
Tel.: 1-311-715

Nagy Árpád
mb. gazdasági igazgató
Tel.: 1-311-365

Faluközi Ferencné
szolgáltatási és értékesítési
oszt. vez., tel.: 1-312-394

Lukács Zsuzsanna
marketing vezető
Tel.: 1-312-933

Herbszt Józsefné
bűtorértékesítés
Tel.: 1-315-100/114 m.

**Képek
a Könyvtárellátó
Vállalat
„vezérkaráról”
Cikkünket lásd
az 59. oldalon
(Révész András
felvételei)**

Szóró Ilona
beszerzési oszt. vez.
Tel.: 1-312-933

Dr. Szabó Viktor
szervezési-igazgatási
tanácsadó, tel.: 1-311-715

Szeghalmi Ágnes
folyóirat expedícióvezető
Tel.: 1-315-100/129 m.

42. évfolyam, 2. szám
1992. február

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	B.Ú.É.K.	59
Nagy Attila	A szomszédság, a kisebbség, a határon túli magyarság képe az ifjúsági sajtóban	62
Mohai Lajos	„A Szirén” könyvtárkezelő programrendszer	70
	Lapozgató	73, 102, 114

KÖNYV ÉS NEVELÉS

Kelemen Elemér	Az OPKM és az iskolai könyvtárak	74
Horváth Tibor	Az iskolai könyvtárak útjai	77
Homor Tivadar	Új típusú könyvtárpedagógiai fejlesztő-szolgáltató modell az észak-dunántúli régióban	80
Balogh Mihály	Alapítvány régi könyvekért	81

HOLMI

82

LÁTÓKÖR

	Az Amerikai Könyvtári Egyesület állásfoglalásai	83
	Megalakult a Magyar Olvasástársaság	87
Szent-Ivány Gábor	Hogyan lettem könyvtáros az USA-ban	89
Batári Gyula	Fejtő Ferenc vallomása olvasmányairól	91
Dr. Szalontai Éva	A malmói Stadsbibliotek	92
Pálvölgyi Endre	Emlékiratok a könyvek házából (IV.)	94
Vargha Balázs	Kunszentmiklóstól Debrecenig és tovább... (XV.)	101
Gerő Gyula	Események, krónika 1990 (II.)	103
Böröndi Lajos	Kutyaszorító (<i>Napló</i>)	110
Kadosa Árpád	Egy és más a könyvekről – terjesztésről	111
Ecsery Elemér	Kopasz Márta (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	115
Somkuti Gabriella	Az írás, az emberiség emlékezete (<i>Könyvekről</i>)	116

SAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK

119

A külső borítókön a Könyvtárellátó Vállalat épületei – a címlapon a Kódex Könyvtárház – láthatók

Lapunk e számában Kopasz Márta linómetszeteiből válogattunk

Из содержания

Attila Nagy: Национальные меньшинства и картина венгров, живущих за границей, в венгерской прессе для молодежи (62);
Elemér Kelemen: Государственная педагогическая библиотека и музей и школьные библиотеки (74);
Tibor Horváth: Пути школьных библиотек (77).

From the contents

Attila Nagy: The image of national minorities and Hungarians living outside the borders in the Hungarian youth press (62);
Elemér Kelemen: The National Pedagogical Library and Museum and the school libraries (74);
Tibor Horváth: The ways for school libraries (77).

Aus dem Inhalt

Attila Nagy: Das Bild über die Minderheiten und über die ausser den Grenzen lebenden Ungarn in der einheimischen Jugendzeitschriften (62);
Elemér Kelemen: Die Pädagogische Landesbibliothek und Museum und die Schulbibliotheken (74);
Tibor Horváth: Die Wege der Schulbibliotheken (77).

Cikkeink szerzői

Balogh Mihály, a kunszentmiklósi Baksay Sándor Gimnázium könyvtáros-tanára; *Batári Gyula*, az OSZK munkatársa; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Böröndi Lajos*, a Mosonmagyaróvári Városi Könyvtár igazgatóhelyettese; *Ecsery Elemér* művészettörténész; *Gerő Gyula*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Homor Tivadar*, a győri Ortutay Gyula Általános Iskola tanára; *Horváth Tibor*, az OPKM főigazgató-helyettese; *Kadosa Árpád*, az esztergomi Gépészeti Szakközépiskola könyvtáros-tanára; *Kelemen Elemér*, az OPKM főigazgatója; *Mohai Lajos* villamosmérnök; *Nagy Attila*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Pálvölgyi Endre*, a Könyvtáros ny. munkatársa; *Somkuti Gabriella*, az OSZK ny. osztályvezetője; *dr. Szalontai Éva* újságíró; *Szent-Ivány Gábor*, az U.S. National Agricultural Library ny. osztályvezetőhelyettese; *Vargha Balázs* író.

TANÁCSADÓ TESTÜLET

Futala Tibor, Horváth Tibor, Huszár Ernőné, Kiss Jenő, Marót Miklós, Maróti Istvánné, Nagy Attila, Nagy Ferenc, Pogány György, Surján Miklós és Takács Miklós

KÖNYVTÁROS

FŐSZERKESZTŐ:
BERECZKY LÁSZLÓ

A szerkesztőség címe: 1054 Budapest, Széchenyi u. 1.

Telefon: 112-1240; 112-1452

Kiadja az **Arany János Lap- és Könyvkiadó Kft.**

1054 Budapest, Báthori u.10. Tel.: 111-3286

Felelős kiadó: **Varga Józsefné** ügyvezető igazgató

Szedte a Fényszedő Központ Kft. (920245/20)

Petőfi Nyomda – 91/120067 Kecskemét.

Felelős vezető: **Sebesvári László** vezérigazgató

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól, a József Attila Alapítványtól és a Magyar Hitelbank Kurátor Alapítványtól.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a Postabank Rt. 219–98636, 021–02799 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1 évre 912, ½ évre 456, ¼ évre 228 forint. Egy szám ára 76 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H–1389 Budapest, Postafiók 149.

B. Ú. É. K.

Ez az írás a februári számunkban fog megjelenni, mégis jogosnak érzem az újévi jókívánást, hiszen most – mikor e sorokat írom – még az őesztendő utolsó napjait morzsoljuk. Ezenkívül arra is szeretnék emlékeztetni, hogy a B. ú. é. k. rövidítésnek a közismert Boldog új évet kíván-on kívül van egy tréfás feloldása is, mégpedig, hogy a Bolsevisták utolsó éve következik. Sokszor, sokunkat megnevettetett ez a vágyálmokat megfogalmazó B. ú. é. k., de igazándiból egyikünk se hitte, hogy ez a mi életünkben bekövetkezik. És lám, mit adott az Isten! Mindennek eljön a maga ideje, csak győzzük kívárni.

Most már *csak* az kellene, hogy éljünk is a lehetőséggel. Persze ez a *csak* nagyon-nagyon nehéz lesz. S a lehetőséggel nem csupán élni lehet, hanem vissza is lehet élni. Ilyen visszaélésnek gondolom én azt a herce-hurcát, sajtópolémiát, amelyet a szolnoki Verseyh Könyvtár igazgatóválasztása körül csaptak a névtelenség homályába burkolózó, nyilvánvalóan bennfentes könyvtárosok. Különösen az *Új Magyarország* levelezési rovatában közölt olvasói levelek hangneme volt bicskanyitogató. Úgy vélem, jobban tette volna a szerkesztőség,

ha eltekint ezek közlésétől vagy elhatárolja magát mondanójuktól. A levélírók ugyanis nem „élni tudtak a szabadsággal” (Révai elvtárs után szabadon), hanem visszaéltek, amikor megrágalmazták Pápayné Kemenczey Juditot. Azt gondoljuk, hogy a *Könyvtáros* nem hagyhatja szó nélkül a történeteket, és valamilyen formában elégtételt szolgáltat a hosszú-hosszú ideig igazgatóhelyettesként, majd megbízott igazgatóként a szolnoki könyvtárügyért oly sokat munkálkodó Pápaynénak. Erre a jóvátételre – úgy hiszem – legalkalmasabb magának a megtámadottnak az *Új Magyarországnak* közölt levele. Íme!

„Az Új Magyarország szeptember 10-i és 25-i, valamint október 12-i számaiban személyemmel és az idei év január 14-től szeptember 30-ig általam vezetett intézménnyel kapcsolatban közreadott levelek, szerkesztőségi kommentárok meggyőző példái annak, hogyan lehet egy ember becsületét, emberi méltóságát megtiporni, egy intézmény jó hírét kompromittálni. E módszer érvényesülésében nem kívántam, most sem kívánok partner lenni. Az október 12-i Levéltükör mégis válaszra kényszerít. Úgy tűnik ugyanis, hogy a levélírók által kívánt igazgatócsere sem tudja leállítani névtelen rágalomhadjáratukat. Ez utolsó írásuk megjelenésekor pedig nem kellett már félniük ‚hatalmi tekintelyem érvényesítésétől’, becsülettel – s nem így, rosszindulatúan rejtözve – nevükkel is megjelenhettek volna.

A három alkalommal közöltekről röviden csak ennyit: egyetlen tényállást kivéve – azt, hogy elértem a nyugdíjkorhatárt – nem felelek meg a valóságnak. Túl hosszadalmas volna mondatról mondatra cáfolni e levelek (s a levélírók mellett állást fogláló szerkesztőségi megjegyzések) állításait, beállításait. Néhány különösen szembeűnő valótlanyságot azonban nem hagyhatok szó nélkül.

Valóban ‚felháborító... különösen etikátlan dolog’ *lenne* ‚vezetői hatalommal a könyvtár összes többi nyugdíjaskort betöltött dolgozóját

kötelezően nyugdíjba küldeni' (szept. 10.), különösen, amikor magam nyugdíjba vonulás helyett az igazgatói állásra adom be pályázatomat. Az én vezetésem ideje alatt azonban senki nem ment nyugdíjba. Nemhogy küldtem volna. Ez tény, amelynek igazáról – ha nem csupán egyoldalúan tájékozódik – a szerkesztőség is meggyőződhetett volna. Nehéz, gazdaságilag kemény próbát jelentő hónapokat éltünk át ebben az esztendőben. Megoldásként azonban nem az 'eltávolítással' (okt. 12.) éltem, vagy az ezzel való 'riogatást' (szept. 10.) választottam, hanem a gyűjteményfejlesztés folyamatosságára és a kollektíva megtartására mindent megtettem: pályázatok útján, támogatások kérésével stb. igyekeztem átvészelni a helyzetet. De erről a levelek íróinak is tudni kellett. Megtévesztő közléseiknek, féligazságaiknak utánajárni talán nem lett volna fölösleges.

Az 'Egy pályázat margójára 2.' című írás (szept. 25.) még tovább megy. Azt állítja, hogy a Versey Könyvtárban 'diktatórikus szellem', 'fortélyos félelem igazgat'. A személyem mellett – önként és nélkülüm – aláírások gyűjtését kezdeményező könyvtárosokat 'maffiának' titulálja. Az írásnak az a része pedig, amely így szól: 'Más pályázónak nem adatott meg, vezetői hatalmuk sincs ahhoz, hogy munkaidőben, módszertani körúton járják – vagy munkatársaikat küldjék – a megye könyvtarait és módszertani főökként saját érdekükben aláírásokat gyűjtsenek vagy gyűjtessenek.' – egyenesen a hatalommal való visszaéléssel vádol. Vezetői stílusomról, munkatársaimhoz fűződő kapcsolatokról, az aláírók döntésének okáról is érdemes lett volna több oldalról meggyőződni. Hitelt érdemlőbb, ha a könyvtári munkatársi gárda maga nyilatkozik erről, s nem a nevükben – tudtuk nélkül –, 'valakik'.

Nem folytatom a példának szánt idézeteket. A névtelen levelezők más állításai is nélkülöznek minden alapot. Arra viszont alkalmasak, hogy tágabb környezetben aláássák tekintélyemet, jó híremet, megsértsék becsületemet, s személyemet az engem kevésbé ismerők előtt hátrányos színben tüntessék fel. Erre figyelemmel és a Ptk. 79. paragrafusára alapozva helyreigazításként kérem levelem közzétételét. – A még mindig a névtelenség védelmébe bújókat pedig arra kérem, fedjék fel kilétüket mielőbb, s tisztességes módon mondják el véleményüket előttem s kollégáik előtt. Mi közösen várjuk ezt az alkalmat, remélve, hogy nem járunk úgy, mint az Új Néplap szerkesztője, aki a hozzájuk beküldött hasonló tartalmú és

stílusú levelek szerzőjét hiába kereste a megadott, ám hamis néven és címen. – Pápayné Kemenczey Judit, Szolnok”

Ez a történet nemcsak önmagában érdekes, kinálkozó tanulságait másutt is érdemes lesz levonni. 1992 ugyanis számos helyen a vezetőváltások esztendeje lesz. Nagyon kellene arra ügyelni, hogy az új vezetők kiválasztásánál ne a szubjektív érvelés kerüljön előtérbe. Különösen nehéz helyzetben vannak azok az igazgatók, igazgatóhelyettesek, akik vezetőként sokat követeltek beosztottaiktól, s akarva-akaratlan tuskét hagytak másokban. Ez elkerülhetetlenül vele jár az intézményvezetéssel. Egy kívülről jött ember mindenképp előnyben van a „hazai pályán” már hosszabb ideje tevékenykedővel szemben, hiszen nem volt semmiféle súrlódása a munkatársakkal. Ugyanakkor a sokat követelő volt igazgató, igazgatóhelyettes erényeit, képességeit alaposan felszorozza a helyismeret, az intézményi problémák megoldásában való jártasság.

Szeretném felhívni olvasóink figyelmét arra a dokumentumra, amelynek közlését februári számunkban kezdjük, meg. Az Amerikai Könyvtári Egyesület állásfoglalásait tartalmazó iratsomót az MKE elnöksége kapta egy alaszakai könyvtártól. Az MKE elnöksége cél-

szerűnek tartja, hogy a magyar könyvtárak és könyvtárosok számára nagyon is aktuális állásfoglalásokat közzétegyük. Ezért úgy határozunk, hogy lefordítjuk a teljes szöveget, és tájékoztatásul több számon keresztül közöljük.

Az első és a hátsó borítón a nemrég önálló-sodott Könyvtárellátó Vállalat két épülete látható. A borító két belső oldalán pedig a Könyvtárellátó „vezérkarának” tablója tanulmányozható. Nem a személyi kultusz érdekében közöljük az arcképeket, praktikus oka van ennek, mégpedig az, hogy ezzel is segítsük a Könyvtárellátónál vásárló könyvtárosok eligazodását.

Erősen elhatároztam, hogy egyhamar nem fogom szóba hozni a *Könyvtárossal* kapcsolatos ügyeket. Sajnos nem tehetem, hiszen az új meg új fejleményekről kötelességemnek tartom beszámolni.

A jó hírrel kezdem. Az már bizonyos, hogy 1992 első negyedévében meg fog jelenni a lap, és reménykedhetünk abban, hogy a Művelődési és Közoktatási Minisztérium a kulturális lapok támogatására kiírt pályázatán sikerül az 1991. évinél jelentősebb összeget nyernünk. Pályázatunkat a határidőig beküldtük, mégpedig kiadónk, az Arany Lapok Kft. ellenjegyzése mellett. Az is reménykeltő, hogy a minisztérium szeretné, ha az 1991. évi százmillióval szemben 1992-ben 180 millió forint jutna a

kulturális lapok támogatására. Az odaitélhető támogatás összege persze az állami költségvetés függvénye. (Eppen ezekben az órákban zajlik a parlamentben a költségvetés vitája. Önös érdekből nem is merek arra gondolni, hogy az esztendő „jóváhagyott” költségvetés nélkül kezd az ország, mert akkor „löttek” a mi pénzünknek is.)

A rossz hír, hogy nagy valószínűséggel újra költöznünk kell. Sajnos *Marót Miklósnak*, az Egyetemi Könyvtár főigazgató-helyettesének a Tanácsadó Testület október 11-én tartott ülésén tett nagylelkű felajánlása, hogy ti. a könyvtár bocsát néhány szobát a szerkesztőség rendelkezésére, nem realizálódott. Jelenlegi helyünkön nem maradhatunk sokáig, így aztán, ha minden igaz, akkor az V. kerület Széchenyi u. 1. alatt verjük fel legújabb tanyánkat. Ebben az épületben van az *Élet és Irodalom* szerkesztősége, akik nem is olyan régen telesírták a médiát, hogy nincs fűtés a szobákban és kikapcsolták a villanyt is. Azóta ezek a gondok megoldódtak. Ha már az ÉS szóba került, érdemesnek tartok néhány felvilágosító szót. Az ÉS sajtótájékoztatóján a szerkesztők elmondták, hogy „A lapot kiadó Arany Lapok Kft. vezetői semmit sem tudnak, az utóbbi hónapokban már a nyomdászamlát sem fizetik... A munkatársak szerint a lap most sem veszteséges, az Arany Lapokkal 1992. március 31-én lejáró szerződés után maguk kívánják kiadni az újságot”. Az idézetben foglaltakkal szemben a valós helyzet az alábbi. Az ÉS-t nem az Arany Lapok Kft., hanem az Élet és Irodalom Baráti Társaság adja ki, ez olvasható minden lapszám második oldalán az impresszumban. Az Arany Lapok csupán szerződéses megbízásból, bér-munkában vállalja a kiadással kapcsolatos teendőket ellátását. A lap úgyszólván veszteséges, hogy a mintegy 8 millióra rúgó adósságát az Arany Lapok Kft. fedezte, mégpedig azokból az összegekből, a törzstőkéjén kívül, amelyeket a Kft. tényleges kiadásában megjelenő kulturális lapok (közöttük a *Könyvtáros*) pályázatokon és alapítványoktól nyertek. Ezért kellett szöbáhozni az ÉS ügyét.

Máskülönben azzal búcsúszom, amivel kezdem: B. ú. é. k.

Bereczky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szakszakszerűen a szerkesztőség álláspontját. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza

A szomszédság, a kisebbség, a határon túli magyarság képe az ifjúsági sajtóban

(Esettanulmány)

Fekete Gyula emlékezetes cikke a „szennyezett forrásokról” leleplező, szókimondó bátorságával nagy figyelmet keltett, vitát gerjesztett (*Élet és Irodalom* 1983. 6–7. szám), de az olvasók jelentős részében talán leginkább a tehetetlenség-érzés lefegyverző lelkiállapotát hozta felszínre. Hiszen amíg a monolitikus ideológia uralma tart, aligha lehet kétséges, hogy a *Kisdobos*, a *Pajtás*, az *Úttörővezető* és az *Ifjúsági Magazin* hegemon helyzetete változatlanul fenn is marad. Igaz, a *Dörmögő* eleve kilógott kissé a sorból, viszont ennek okai részben az életkori sajátosságokból is eredtek. Az első igazán (máig) reményteljes vállalkozás a gyermek és ifjúsági sajtóban a *Kincskereső* megjelenése volt.

Mára a helyzet radikálisan megváltozott ezen a téren is. A 6–18 éves korosztályt megcélzó lapok kínálata robbanásszerűen megnőtt, s több mint hatvanféle kiadvány ejti zavarba a tájékozódni kívánó szülőt, pedagógust, könyvtárost. A magyarországi egyházak alsó és felső tagozatosoknak szóló kiadványaiból (*Aranyág*, *Vasárnapi Iskolai Híradó*, *Örömhír*, *IGE*, *Zászlónk*, *Igen*, *Vándor*) az újraszerveződött cserkészek, a 6–10 éveseknek kiadott (*Csodország*, *Hétmérföldes*, *Pimpa* stb.), az ismeretterjesztő (*Süni*, *Új Állatvilág*, *Képes Nyelv-mester*, *Turista*), az igényes és bevallottan csak szórakoztatni akaró pop-rock lapok (8-féle) soráig, hogy a füzetes képregények és az andalító, érzelmes lányregények (*Viki*, *Júlia*, *Denise* stb.) sokféleségéről ne is beszéljünk. A gazdaságos tendenciája tehát nyilvánvaló. Az üzlet és az esztétikai, pedagógiai érték viszonya a későbbiekben, egy másik vizsgálatban feltétlenül elemzésre vár.

Számunkra most csupán egyetlen szempont szűrőpróbaszerű ellenőrzésére adódott lehetőség. Hogyan jelenik meg a határon túli magyarság helyzete, a bevándorlók és a szomszédság megítélése gyermek- és ifjúsági saj-

tónkban? Négy lap (*Az én újságom*, *Cimbora*, *Ifjúsági Magazin* és *Kincskereső*) 1990-es évfolyamait olvastuk végig (az anyaggyűjtésben *Kiss Barbara* és *Péterfi Rita* főiskolai hallgatók voltak segítségemre. Munkájukat ezúton is hálásan köszönöm). A választás részben esetleges volt, de az IM esetében a széles körű olvasottság, a másik háromnál pedig az értékek tudatos vállalása keltette fel figyelmünket.

Az Ifjúsági Magazinról

A már idézett 1982-es tartalomelemzésre emlékezve magunk is végeztünk egy vázlatos tartalmi áttekintést az 1985-ös és 1990-es évfolyamok összehasonlításával. Az írások jelentős része mellé 1–3 kulcsszót rendelve az alábbi elmozdulásokat rögzíthettük. A csökkenő tendenciájú témák: politika (az előfordulás gyakorisága 1985-ben 16, 1990-ben 2), történelem (8, 0), oktatás (16, 7), sport (14, 7), művészet (28, 16), diákújság (18, 1). *Növekvő tendenciájú témák*: szex (25, 37), pop-rock (51, 93), kedvencek (17, 54), posztterek (26, 65), horoszkóp (0, 12), teszt (0, 14).

A politika és a művészet háttérbe szorulását esetleg még magyarázhatjuk az általános társadalmi változásokkal, valamint a gyakorlatias szemléletmód terjedésével, de a sport, a diákújság, a történelem, az oktatás ne érdekelné a középiskolás korosztályt? Alig hihető. Az erősödő tematikus szálak sorából egyedül a kedvencek rovata kínál némi mozgásteret a szerkesztők, a szerzők és talán az olvasók számára is.

A valódi, aprólékos tartalomelemzést időnként feltétlenül el kellene végezni, különösen a népszerűbb lapoknál. Ezt mi nem tettük meg. De a gyors áttekintés nyomán kialakult benyomásunk szerint a havonta 200–250 ezres

példányszámú lap 1990-es évfolyamának színvonalára semmit sem javult az 1985-öshöz viszonyítva.

Az 1989-es karácsony romániai eseményei azonban ezt a szerkesztőséget sem hagyták érintetlenül. Már a januári számban felhívással fordulnak olvasóikhoz: „*Decemberi Ifjak* vezérletével csoda-szörnyű karácsonya volt Románia népeinek! Megtörtént az, amiben hittünk, reménykedtünk: »Európa egyik legnagyobb forradalma« – *Sütő András* romániai magyar író szavai – elsöpörte a diktatúrát. De mennyi vér, emberáldozat (köztük sok-sok fiatalé) és pusztulás árán! Képeink e szörnyű és csodás karácsony néhány pillanatát örökítették meg, abban a meggyőződésben, hogy Románia – és vele a román és magyar nép, a román és magyar ifjúság kapcsolata is – újjá fog születni. Segítsünk nekik!” (*Ifjúsági Magazin* 1990/január)

„*Barátok Erdélyből...* Levelezőtárs- és barátkereső-rovatunk januártól új szolgáltatással bővül. Várjuk olvasóink jelentkezését: akik szívesen megismerkednének Romániában élő magyar fiatalokkal, illetve magyarországi tizen-huszoneveseket, akik Románia magyar lakta területein élő társakat keresnek. Szerkesztőségünk folyamatosan vállalja a cserécimkét közlését. Az egyéni érdeklődők mellett iskolák, intézmények, közösségek jelentkezését is várjuk, hogy ilyen módon is segítsük barátságok és majdani személyes találkozások létrejöttét. Kérjük, hogy a jelentkezéshez a legfontosabb adataitokat írjátok meg, ehhez segítséget nyújt az alábbi adatlap, amit kitöltve is beküldhettek. Akik fényképüket is szeretnék a lapban viszontlátni, mellékeljenek egy igazolványképet is! (...) A borítékra írjátok rá: *Barátok Erdélyből.*” (*Ifjúsági Magazin*, 1990/január)

Ugyanez a felhívás megtalálható még: IM 1990/február 52. l., IM 1990/április 42. l., IM 1990/május 45. l., IM 1990/június 61. l., IM 1990/július 61. l., IM 1990/augusztus 43. l.

További felhívások jelennek meg az IM hazai előfizetését kérve a határon túli (főként erdélyi) magyar fiatalok számára. Egy viszonylag részletes riport foglalkozik (1990. március) a „mit ér az ember, ha magyar” – kérdéssel. Talán sokakban először tudatosítva a tényt: minden szomszédos államban élnek honfitársaink, nem is kevesen, s ráadásul rendszerint az ő életük a nehezebb.

Erdély. Mit jelent Erdélyben magyarnak lenni? „Filológia–történelem szakos liceumi

diák vagyok. Ezután is vállalni fogom a magyarságomat azzal a különbséggel, hogy eddig vállalni a kisebbségi létet egyet jelentett a hallgatással, ezentúl azt jelenti, hogy meg is szólalhatunk. Ha az ember sokat éhezik és élelemhez jut, utána még hosszú ideig dugdossa az élelemdarabokat a matracába, cipőjébe, mert nem akarja elhinni, hogy most már jobb lesz. Így vagyunk mi a kultúrával, a magyar szóval is. Aztán itt van a bizalmatlanság a népeink között. Szeretnénk, ha mindenki megértené: nem mások karéj kenyereből szeretnénk kiharapni egy falatot. Mi új kenyeret szeretnénk sütni szabadságban, rémhírek nélkül.”

Kárpátalja. „A kárpátaljai magyar fiatalok egy év óta már magyarul felvételizhetnek és anyanyelvükön vizsgázhatnak szülőföldjükön. Más-más évfolyamra járnak, más-más szakon tanulnak, a hétvégeken más-más falvakba indulnak haza az ungvári kollégiumból, mégis összetartanak, egymásra találtak. Hetvenötön megalakították a Kárpátaljai Magyarok Kulturális Szövetsége (járási rangú) egyetemi tagozatát.”

Burgenland. Érdemes magyarul tanulni, tudni a nyelvet? „Amikor kicsik voltunk, szintén teljesen mindegy volt, valaki tud-e magyarul vagy nem, hiszen el voltunk zárva az anya-

országától. Az utóbbi időben felértékelődött a magyar nyelv ismerete, most érdemes jól beszélni. A kereskedők is szívesebben alkalmaznak kétnyelvűeket, s a hivatalokba is könnyebb bekerülni.”

Mit jelent számotokra, hogy magyarok vagytok? „Magyarnak lenni? Eddig olyan osztrákok voltunk, akik magyarul is beszélnek. Ma már kissé mást jelent magyarnak lenni. Nehéz ezt megfogalmazni... Valahogy az anyaország nem, vagy nem volt igazi példa...”

Felvidék. „A 40 év alatt az egyetlen jó, amit csináltunk: gyermekeink – olvasom a számtalan falragasz egyikén, melyek szelíd forradalmunk hírmondóiként lepik el Pozsonyt az elmúlt hetekben, hónapokban. Jó ehhez a nemzedékhez tartozni. Mi egy kicsit előre is látunk, mivel ismerjük a magyarországi eseményeket. – Bemutatkoznál? – Takács Judit negyedéves egyetemista vagyok, esténként pedig az Ifjú Szívek Magyar Dal- és Táncegyüttes táncosa; s főleg polgár, mégpedig magyar nemzetiségű. Csehszlovákiai magyar létem előny és hátrány is egyszerre. Előny, hogy két kultúrát ismerhetek meg közelről, hogy kénytelen vagyok a másság érzésével is számolni, szemben a többségi nemzetek tagjaival. Érzékelni tudom egy nemzet (esetemben a szlovák) fejlődését és történetét, mert közelről látom, de mégsem belülről. Hátrány, hogy az önbizalom helyett bizonytalanság van bennem; hogy kultúráim ápolásában nem vagyok megtámogatva és hogy látom, miképp fogyatkozik számunk itt Szlovákiában bárgyún és alázatosan.”

Szlovénia. „Gyepű és peremvidék volt ez a táj mindig. A népek keveredése olyan nagymértékű, hogy gyökereinkre hivatkozni is kockázatos. Csak az a biztos, ami most van, ami a jelen. Megméretésünk és megítélésünk is ettől függ. Nemzetiségünk helyzetét példásnak szokták mondani. Én nem vagyok ennyire optimista. A nemzetiségi lét – bármennyire törvényes külön jog legyen is – mégis rejt buktatókat. Csak a legutóbbi időben fedeztem fel az »alatt« kifejezés súlyát: a Monarchia alatt, a magyarok alatt, a jugoszlávok alatt. Ezt a népet senki sem felszabadítani jött, sokkal inkább bekebelezni. Felszabadítva leigázni. Aztán ez a sziget-lét tett bennünket végül is gyógyíthatatlanul közömbössé.”

Az interjútorédek füzére érdekes, de töredezkes, esetleges. Hiszen a 15 ezres burgenlandi, a háromnegyedmillió felvidéki vagy a 2,5 millió erdélyi magyarság gondjai szinte összefolynak, összekeverednek. Hiányzik a háttér,

az összefüggés, a súlyozás. Persze legyünk tárgyilagosak! Legalább szerepelt a téma.

A kép realisabbá tételéhez két szál még hiányzik. Egyrészt az 1989. december végi eseményekről már januártól kezdődően hosszabb-rövidebb írások jelennek meg az első hat számban, továbbá erdélyi levelező-partnerek keresését szorgalmazzák, utazáshoz olvasnivalót ajánlanak, hazai lapok előfizetését tanácsolják erdélyi fiatalok számára, másrészt a levelezési rovatban (*Válogatott magánügyek*) bukkannak fel megrendítő, a kisebbségi lét súlyát, a másság terhét jól érzékeltető írások: „Összetört szívvel írok Neked és arra kérek, nagyon gyorsan segíts, mert az égvilágon nincs senki, akihez bizalommal volnék. Fél évig úgy éreztem magam, mintha a mennyországba kerültem volna, aztán visszahoztak ide, a pokolba. A bélyegről láthatod, hogy Romániából írok, azaz Erdélyből. Kérek, ne áruld el, hogy honnan, mert a szüleimtől is kikapnék, és egyébként sem biztonságos itt még semmi őszinteség. Fél évig volt szállásunk Budapesten, igaz, nem jó körülmények között, a pénzünk kevés volt, anyu a segély mellett eljárt mosogatni-takarítani egy gazdag családhoz, és azt is tudtuk, hogy sokáig nem lesz saját otthonunk, mégis csodálatos volt ott lenni! Az első időkben csak a szánkat tátottuk, jártuk a várost, néztük a kirakatokat, egyik moziból mentünk a másikba, többször elmehettem diszkóba is... Nem is tudják az ottani fiatalok, hogy milyen jó dolguk van. Most én ülök itthon és álmodozok. Az iskolába nem vettek vissza, mert sokat kihagytam, azt mondták, majd őszszel. És nincs semmi, csak a nagy bizonytalanság. Meg a sok veszekedés mindenütt. Mindenki ugyanúgy tart mindenkitől, mint eddig, vagyis még jobban, mert sok a haragos és most nem a rendőrtől félnek, hanem egymástól. Nincs nekem itt maradásom, vissza akarok menni, ott akarok élni Magyarországon. Csak hogy ezt ki sem mondhatom itthon, mert rám zárnák a ház kapuját. Írd meg az újságban, hogy milyen úton települhetnék át, egy magyar barátnőm megígérte, hogy minden hónapban elküldi nekem bezárt borítékban az IM-et, abból majd megtudom. Mert magyar újságot persze továbbra se lehet kapni, csak az ittenieket, s az is nagy dolognak számít.” (*„Honvágy”*).

„Nem kis felháborodással olvastam az IM 89/12. számában az első kérdésre adott választ. Szerintem egyáltalán nem »határokon túli belügy«, hanem magánügy, ami mindenhol

egyforma, annak a 15 éves csehszlovákiai magyar lánynak a gondja. Mivel az IM nálunk is előfizethető és egyébként is nagy a népszerűsége, úgy gondolom, nem helyes megkülönböztetni a határokon túli, illetve belüli magyar olvasókat. Egy szinten külhoni.”

„Én Önt egy intelligens embernek tartom, de a »Szébbet szeretnék« jelígre adott válasza csalódást okozott. Abban egyetérték Önnel, hogy a jószomszédi viszony nem volt valami rózsás, de erről mi, csehszlovákiai magyarok tehetünk a legkevésbé! Éppen olyan magyarok vagyunk, mint Önök! Önöknek könnyű volt magyarnak lenni, nem úgy, mint nekünk itt Csehszlovákiában, ezt akartam a tudomására hozni! Kérem, ne tegyen különbséget, a mi leveleinkre is ugyanúgy válaszoljon, mint a magyarországiakra. Előre is köszönöm. Magyarok vagyunk.”

Végül egy idézet a nemzeti előítéletek hazai természetét illusztrálандó: „Két évvel ezelőtt, akkor már 17 éves voltam, beleszerettem egy román fiúba. Romániai magyarba, aki a családjával együtt átszökött. Azt hiszem ő is megszeretett, hiszen rajtam kívül alig ismert Magyarországon valakit. Amikor sikerült találkozunk, olyan boldog voltam. Otthon persze egy szót se meséltem erről. Csakhogy egy barátomnak megírtam, és apu megtalálta a levele-

met, mielőtt föladtam volna. Felbontotta és elolvasta. Iszonyú volt. Behívott a szobába, anyut is leültette és felolvasta az egész leveleimet. Közben pedig megjegyzéseket fűzött hozzá. Voltam én akkor minden, hülye kis liba, hálátlan taknyos, tüzelő szuka. Az ilyen akar tanárnő lenni? Nem vitatkoztam vele, nem szóltam semmit. Égett az arcom és a legszívebben leköttem volna. De eszembe jutott, hogy István, az erdélyi fiú azt mondta, édes a nyálam. Mert egyszer, egyetlenegyszer csókolóztunk. Később kiderült, hogy apu rendszeresen kotorászik a szekrényemben, ezt onnan tudtam, hogy elolvasta István leveleit. Idézett belőlük. És azt mondta: Ez a rohadt román nem akar téged elvenni, nem fog megszabadítani tőled minket, ez Németországba készül...”

Három számban (IM 1990. 3., 8. és 11. sz.) főként a cigányokkal és részben a zsidókkal szembeni ellenséges érzületek, s a párvalasztás mentén adódó ilyen irányú konfliktusok kerülnek (levelek és riportok formájában) napvilágra:

„Kedves Pali bácsi! Nagy a mi gondunk, és azt sem tudjuk, hogy személy szerint kihez forduljunk, honnan várhatjuk a segítséget. Tizenhat éves, cigányfiúba szerelmes, jól tanuló miskolci »magyar« középiskolás lány vagyok. Magamról nem közlök többet, nagyon kellemetlen lenne, ha rám ismernének. Kettőnk szerelméről nem sokan tudnak, de azok sem rokonszenveznek kapcsolatunkkal. Nevünket, címünket nem közöljük, megcímzett válaszborítékot sem mellékelünk, mert szüleink nem ismerik a levéltitkot. Nekem minden házon kívül töltött percemről el kell számolnom. Szüleim csak a tévét nézik, újságot nem olvasnak, így az IM sem kerül a kezükbe, amelynek hasábjain várjuk a választ. Amit nem tudnak megbocsátani, az, hogy cigányfiút szeretek és szeretnék a felesége lenni. Nem szeretik a »romákat«, de az ő szülei sem rajonganak értem, nem szeretik a »magyarokat«, mert lenézik, nem veszik emberszámba őket. Rettenetes a lakásuk és nehézségeikbe ütközik, hogy ezen változtassanak.”

„A kölyök nem a napon barnult le. Cigány a szentem, mokány, beleváló, izmos és pimasz, ha emberszabású körülmények között találkozunk, még össze is haverkodhatnánk, de most antagonisztikus feszültség van közöttünk, nem is egy. Én autós vagyok, ő gyalogos, én felnőt, ő gyerek, én nem akarok fizetni, ő pedig keresni akar. Ennyi igazán elég ahhoz, hogy az ő

igazsága szerint egy »rohadt szakállas« legyek.”

„Most is van, nem szeretik egymást a népek – sóhajt a roma, aki rokkantnyugdíjas, ezért évek óta ki sem mozdul a faluból. – Minket is lenéznek, mert a férjem cigány. Nem idevalósi, Pesten ismerkedtünk meg, a gyárban, ahol megrokkantam, sokáig nem is tudták róla, hogy roma. De aztán, amikor a Lacika megszületett, a keresztelőre eljöttek a rokonai. Hát gondolhatja: másnap már sokan nem is köszöntek a boltban. Azóta nem titkoljuk, pedig Lacikát már az iskolában is kiközösítették a gyerekek. Így inkább a falubeli cigánykölykökkel barátkozott. Ettől olyan félszeg: se magyarnak, se cigánynak nem érzi magát, se ezek, se azok nem fogadták be igazán.”

„Félelme vagyok? Idén kezdtem a másodikat a gimnáziumban, 15 éves vagyok. Apám magyar, anyám viszont cigány. Van egy nővérem is, mindketten normális fehér embernek nézünk ki. De hiába, meg vagyunk bélyegezve, mert mindenki tudja, hogy az anyánk cigány. És úgy is viselkednek velünk... Pedig rendesen élünk, nem esz meg minket a kozs, nem éhezünk, megvan mindenünk, ami egy átlagos családnak kell. Igaz, apám iszik, de ez mifelénk természetes. Majdnem minden férfi iszik. »Fekete bárány«.”

„Én nem szégyenlem – figyelmeztet Szánthó Jenő –, hogy zsidó vagyok. Látszik is rajtam, ha akarnám, akkor se tagadhatnám. Igaz, az orra, a szája, a vörösés haja, látszik tíz kilométerről, szél ellenében is, hogy nem Árpád apánkkal jöttek az ősei a józsefvárosi lakótelepre. No de miért baj ez? Különben is csoda lenne, ha egyetlen szintiszta magyar akadna köztünk a tatárok, törökök, az osztrákok és oroszok jövése-menése után, ősanyáink sokféle nemzet fiainak erőszakát túlélték. – Maga is Szántó. Maga is zsidó? Mert sok zsidó Szántóra magyarosított... – Minden nagyszülőm református volt, vagy katolikus, de van bennem osztrák, német, francia vér, tán tót is. – Akkor maga nem értheti, hogy milyen érzés, ha »lezsidózzák« az embert! Néha szó nélkül, csak a szomszédok szeméből látom, pedig hát ki tudja, miféle népek kerültek ide a lakótelepre? Lumpenelemek és rengeteg cigány... Itt, a város közepén! Kinn isznak, a járdán ülve, a nők ott szoptatják a csecsemőiket. És a lányaik kijárnak a kocsisorra kurválkodni, a srácok pedig bőgetik a motorjaikat és lejmolnak. Már a taxisok se jönnek be a lakótelepre... Maga nem értheti ezt meg, hogy miért tiltottam meg a lányomnak, hogy egy gójjal járjon...” Judith,

Szánthó úr tizenhét éves lánya pisze orrú szőkeség, eszembe se jutna, hogy »echte« zsidó. Már kigyógyult a tiltott szerelemből. – Nem azért, mert az apu ellenezte a kapcsolatunkat – magyarázza –, engem nem érdekelnek az apu rögeszméi. Én nem vagyok vallásos, nem tartom a szombatot se, és ha megkérdézik, nem titkolom, hogy a szüleim zsidók. Én nem vagyok az! Én ember vagyok, nő vagyok, magyar vagyok, fiatal vagyok.”

Viszonylag hosszan idéztük a fentieket, így módon is nyomatékosítva a téma fontosságát. 12 hónapból 3 volt igazán érintett ebből a szempontból.

Kik is olvashatják ezt a megközelítően negyedmillió példányban megjelenő lapot? Feltehetően a középiskolás korosztályon belül is főként a szakmunkástanulók, akiknek jelentős része cigány származású. Tehát már az ő görccsek, félelmeik, szorongásai oldásaként is fontos lenne a mindenfajta kisebbségek jogos sérelmeiről, illetve az orvoslásra vonatkozó javaslatokról rendszeresebben és bővebben írni.

Mindent összevetve, benyomásunk szerint, a szomszédság, az idegen, a kisebbség jelenléte az IM hasábjain inkább köszönhető az életnek (1989 decembere Romániában és a levelek, a magánügyek), mintsem a tudatos szerkesztői tevékenységnek.

Az én újságom

A friss, kétségtelenül irodalmi értéket is közvetítő, kifejezetten az olvasást népszerűsítő gyermeklap egy évét átlapozva mindössze három közleményt ítéltünk témánkhoz kapcsolódónak: *Szilágyi Domokos Medve-lakodalom* című verse, illetve az író életének, költészetének rövid ismertetése (1990/3. sz.); *Rigó Béla Amikor forradalom van* című verse (1990/5. sz.); *Nagy András Hazatérés* (zsenge prózai szöveg, feltehetően fiatalember tollából) az emigráció-hazatérés, a szülő-gyerek viszony dilemmáiról.

Cimbora

A már címében is *Benedek Elek*et és Erdélyt idéző televízióműsor „hättér”-lapjaként látott napvilágot 1990 szeptemberében az egyik legújabb, nem olcsó népszerűsége törekvő, gyermekeknek szóló havi periodikum. Az indítás

mi is lehetne más? Interjú *Benedek István*nal Elek apóról és az első *Cimboráról*.

„Elek nagyapó az első világháború után visszaköltözött szülőfalujába Kisbaconba. Mert tudta, érezte, hogy Erdélynek szüksége van rá. A román uralom alá került szülőföldnek jobban kellett a magyar író, mint az anyaországnak, ahol voltak amúgy is elegen. Tartani kellett a lelket a megrendült erdélyiekben, össze kellett fogni az írókat, hogy a válságos időben ne hagyják cserben a népet. S főként a gyermekek kezébe magyar újságot kellett adni, hogy ne feledjék el az anyanyelvüket, a magyar helyesírást, a magyar irodalmat és történelmet – pótolni kellett a magyar iskolát. – Ezért született hát a *Cimbora*. – Ezért. Szentimrei Jenő hívta életre 1922-ben, amikor a főbe kólintott erdélyi írók kezdték összeszedni magukat, irodalmi társaságok, szerkesztőségek alakultak, magyar nyelvű napilapok és irodalmi folyóiratok indultak. Nehezen és dőcögve, de megindult a szellemi élet, a románok korántsem támasztottak annyi nehézséget, mint manapság teszik. A szerkesztést Benedek Elek vállalta Kisbaconban, a kiadást egy zugnyomda Szatmáron – ez a távolság bizony nem könnyítette a munkát. De sereglettek az írók Elek apó szárnyai alá, és már a második évfolyamra – 1923-ban – nemcsak az erdélyi, hanem a felvidéki és délvidéki szülők is előfizettek a gyermekeik számára. Nem remélt gyorsasággal szaporodtak a „Cimbora-unokák” és Benedek Eleknek egyszerűen annyi dolga lett, hogy nem ért rá a gazdaságával törődni. – Minek köszönhető ez a váratlan siker? – Nyilván elsősorban annak, hogy az elcsatolt országrészek lakosai igényelték a magyar szót, és a szülők átértékelték annak fontosságát, hogy a gyermekeik megőrizték a tiszta magyar nyelvet. Ezek a szülők Benedek meséin és versein nőttek fel, később ifjúsági regényein és történelmi könyvein, számukra tehát természetes volt, hogy ha Benedek Elek szerkeszti a *Cimborát*, akkor az csak érdekes, értékes, tiszta és nemes lehet, és várakozásukban nem csalódtak. Elek nagyapó gondosan ügyelt a lap színvonalára, a kiállítás szegényességét a tartalom gazdagságával ellensúlyozta. Jogos büszkeséggel írhatta már egy év után: nemcsak az utódállamokban – így nevezték akkor az elcsatolt országrészeket –, de az anyagországban sincs olyan gyermekújság, amely a *Cimborához* volna fogható. – S miért szűnt meg a lap, ha ilyen nagyon szerették az olvasók? – A körülményeket sohasem fogjuk pontosan megismerni.

A satmári kiadó átjátszotta a lapot egy megbízhatatlan ember kezére, aki előbb az írók honoráriumát nem fizette, aztán a szerkesztőt sem, úgyhogy szegény Elek apó uzsorakölcsönből tartotta fenn a lapot, elzalogosította a birtokát – a végén nemcsak a birtok ment rá, hanem ő maga is: az idegőrlő izgalmaktól agyvérzést kapott, meghalt. Ennek több mint hatvan esztendeje; a *Cimbora-unokák* azóta nagypapák és nagymamák lettek, Elek nagyapóra a holtukig a szívük melegével emlékeznek.”

Nehéz ellenállni a kísértésnek, de nem idézzük tovább, pedig élvezetes, informatív, gazdag az egész írás.

Ugyanebben a számban romániai magyar gyerekek torokszorító levelei is olvashatók: „Olyan nehéz magyarnak lenni ITT.” „Ismét elszabadult a gyűlölet!” „Élünk és élni akarunk!” „Kérünk benneteket, ne dobjátok el megunt játékaitokat, mert ami nektek fölösleges, az nálunk hiányzik!” stb.

A novemberi számban *Zs Loránt* írása és nemes gesztusa (havonta 3000 db *Cimborát* vásárol meg az erdélyi gyerekek számára) emlékezteti az olvasót a határon túli magyarok helyzetére. Végül ugyanitt *Gaal Ferenc* cikke idézi ismételtelen *Benedek Elek* nagyszerű alakját.

Kincskereső

Az immár két évtizede folyamatosan megjelenő, vitathatatlanul értéket képviselő, a 10–14 évesek korcsoportját megcélzó irodalmi lap a legutolsó adat szerint 15 ezer példányban adható el. (IM 240–250 000!) Tudnak-e eleget erről az orgánusról a gyakorló és a leendő pedagógusok, a szülők, a könyvtárosok, a tv, a rádió szerkesztői?

A határon túli magyarság sorsa, irodalma, történelme nem csupán a vizsgált évben, de korábban is jól láthatóan jelen volt ebben a lapban. De lássuk, mit hozott 1990? Művekkkel (vers, regényrészlet, képek szobrokról), illetve a *Kislexikon* rovatban néhány mondatos bemutatással szerepelnek: *Farkas Árpád* – Romániában élő magyar költő, ihletét az erdélyi tájból és történelemből meríti, *Fritz Mihály* – Marosvásárhelyen született szobrász, *Jaroslav Hašek* – a *Svejk* halhatatlan szerzője, *Koncsol László* – csehszlovákiai magyar költő, kritikus, *Markó Béla* – a legfiatalabb erdélyi lírikusnemzedék kiemelkedő alakja, *Palocsay*

Zsigmond – romániai magyar költő, Rákosi Viktor – az erdélyi magyarok sorsával foglalkozó „Elnémult harangok” című regényének részlete, Szepesi Attila – József Attila díjas költő, Ungváron született (tudatják az olvasóval).

Nem szépirodalom, de erdélyi vonatkozású írások: F. Komáromi Gabriella a „Kincskereső elődei” című rovatban a *Cimboráról* emlékezik meg. („Trianon után Románia és az utódállamok egyetlen magyar nyelvű, képes gyermeklapja a *Cimbora* volt.”) *Kállay István* az „örökség” rovatban a nemzeti szimbólumokról, többek között az erdélyi magyarságot jelképező turul (sas) madárról ír. (Erdély címerében)!

Az 1989-es véres karácsony eseményei itt is mozgósították a szerkesztőséget: „*Közös kincs-akció!* – Felhívás a lapzárta perceiben – Nyilván valamennyien tudjátok, hogy a Ceaușescu-diktatúra utolsó éveiben a *hazai folyóiratok, könyvek nem juthattak el* a romániai magyarokhoz. Így a Kincskereső sem az ottani tizenévesekhez. Most a Temesvári szikrából kirobbant forradalom győzelme után már más a helyzet: nem a szekusok kezébe kerül – megsemmisítésre – a postán küldött olvasnivaló. Éhe a kenyérnek – ezen a segélycsomagok enyhíthetnek, de a magyar szó, az anyanyelv éhén is segítenünk kell, ahogy lehet, ahogy tudunk. Javasoljuk tehát: küldjeteek könyveket, folyóiratokat, köztük a Kincskeresőt Erdélyben és Románia más vidékein élő nemzedéktársaitoknak! Válasszatok magatoknak testvériskolákat a magyarlakta területeken; akár a Kincskereső- vagy Móra könyvklubok keretében, akár egyénileg, akár osztályonként vegyétek fel a kapcsolatot az ottani gyerekekkel! Küldjeteek új, de küldhettek régi Kincskereső-számokat is nekik – számukra azok is újak lesznek! Ezek csupán lapzárta után papírra vetett elképzelések – későbbi számainkban még visszatérünk a témára és gyakorlati tanácsokat is adunk. Gondolkozzatok a fentiekben – a ti ötleteiteket, javaslataitokat szívesen ismertetnénk a Kincskereső lapjain”. *Kincskereső*, 1990/február)

A májusi számban az akció leállítását kéri ugyan (az ismert okok miatt), de szeptemberben már újabb fejleményekről, iskolák közötti kapcsolatok teremtéséről (azok lehetőségéről is) tudósítanak: „Örömmel látjuk, hogy a romániai változások sodrában – bármennyire is borzolja a magyar szó a Ceaușescu-tanítványok idegeit – egyre több magyar nyelvű lap jelenik meg. Külön szeretettel köszöntjük a

gyermeklapokat! Az olyan régi és most újjáéledő folyóiratokat, mint például a kolozsvári *Napsugár*, s az olyan, még csak első évfolyamukban járó, de máris izmos, életerős, vonzó laptestvéreinket, mint a Sepsiszentgyörgyön született TIK-TAK, az EURÓPAI IDŐ gyermekkiadványa. Februári számunkban meghirdetett közös kincs-akciónk folytatásához egyébként a TIK-TAK szerkesztői is segítséget nyújtanak: megadták szerkesztőségünk címét a magyarországi testvériskolát kereső erdélyi oktatási intézményeknek. Felhívásuk nyomán számos levél érkezett hozzánk, közzétesszük őket, abban a reményben, hogy lesz, aki válaszol nekik, s gyümölcsöző kapcsolatot építhetnek ki egy-egy hazai iskolával. Közös kincs-akciónk során eddig sok Kincskereső-példányt és könyvet juttatott el szerkesztőségünk a magyarlakta területekre, részint az egyházak segítségével. Kíváncsian várjuk azoknak az osztály- vagy iskolaközösségeknek a beszámolóit, amelyek már létesítettek testvérkapcsolatot romániai iskolákkal, már csak azért is, mert tapasztalataikból mindannyian okulhatunk. Felhívásunkra már jelentkezett két romániai magyar iskola. Levelükből idézünk, és az itteni iskolák figyelmébe ajánljuk őket: »Kovászna megyéből, Nagyajta községből jelentkezünk. Községünk könnyen megközelíthető autóbusszal vagy vonattal (vasútállomás Apáca /Apata/ 2 kilométerre.) Annak az iskolának a képviselőit, akik kapcsolattartásra vállalkoznak, szeretettel meghívjuk községünkbe. A Kriza János Általános Iskola nevében: Barabás Mihály iskolaigazgató.«

A szerkesztő asztala rovat: „A 16-os Általános Iskola VII. osztályos tanulója vagyok, a nevem Kiss Noémi. Az osztálytársaimmal nagyon szeretnénk, hogy legyen testvériskolánk, esetleg testvérosztályunk. Vegyes iskolába járok. Az osztályba huszonnégy tanuló jár. Tizenhárom leány és tizenegy fiú. Mindnyájan 13–14 évesek vagyunk. Kolozsvár egyik külvárosi negyedében lakunk, a Györgyfalvi negyedben. Nagyon szeretnénk, hogy kívánságunk megvalósuljon. Szeretettel a VII. C. osztály»” (*Kincskereső*, 1990/szeptember).

Egy levélcsokor bevezetőjével és egy tanárportré említésével zárjuk a példák sorát. Mindkettő szeptemberben volt olvasható, az első „Ami a szívedet nyomja”, a második pedig a „Mi újság, suliójság?” c. rovatban jelent meg. Csak töredékeket idézünk: „Az alábbi diákvallomásokat a szomszédos Csehszlovákiában élő nemzedéktársaitok írták. *Somorjai*

magyar gyerekek. A *Tollforgató*-ban, az ottani Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola diáklapjában olvastuk. Mi úgy találtuk, gondjaik, panaszai nagyon hasonlóak azokhoz a gondokhoz, panaszokhoz, mikről ti szoktatok írni vagy beszélni nekünk.” (*Kincskereső*, 1990/szeptember).

„Jenő bácsi Erdélyből jött hozzánk. – Hol született a tanár úr és mikor? – Kolozsváron, 1955. augusztus 1-jén. – Hol végezte a tanár úr az iskoláit? – Az általános és középiskolát Kolozsváron, a III. számú liceumban végeztem, 1974-ben. 1979-ben pedig a kolozsvári egyetem angol–magyar szakán szereztem diplomát. – Mikor és mi okból jött át Magyarországra? – Nagyon régen elhatároztam, hogy átjövök, csak nem sikerült átjutni. 1986-ban érlelődött meg ez az elhatározás bennünk, és sajnos csak ilyen későre sikerült: 1989. július 13-án vált valóra. A legfőbb ok az volt, hogy Erdélyben az utóbbi években teljesen visszaszorult a magyar anyanyelvi oktatás, és ragaszkodtam ahhoz, hogy a gyermekeim magyarul tanulják meg a tudnivalókat. – Meddig tanított Romániában? – 1979-től 1988 decemberéig.” (*Kincskereső*, 1990/szeptember).

A szerzők névsora, az idézetek egymásutánja nem kíván külön minősítést. Érdemes lenne tanulni a *Kincskereső* szerkesztőitől, vagy csak nagyobb, hatékonyabb propagandát csinálni nekik, hogy e lap segítségével is minél több gyerek kapjon kedvet a hihetetlen, hihető kalandok átéléséhez, történelmünk, nemzeti és egyetemes kultúránk folyamatos felderítéséhez, egyszerűbben szólva: az olvasáshoz.

Végezetül két megjegyzés. Nem a rendkívül népszerű pop újságokat, nem a sokat forgatott képregényeket, nem a gyorsan fogyó romantikus, érzelgős szerelmi történetekkel hatni akaró periodikákat, nem az *OKÉ* ifjúsági hetilapot, hanem szándékosan a legjobb kiadványokat néztük át. Olvasónk tehát nem az átlagról szerezhet benyomásokat, csupán a csúcsokról.

Az összkép ennél sokkal silányabb, közvetlen üzleti jellegűbb, szórakoztatásra törekvőbb. A kulturális monopóliumok megszűnése, összeroppanása után egyelőre nem a sokszínűség, nem az értékek nemes versenye látszik jellemzőnek. Sokkal inkább a zavar, az üzleti siker hajszolása nyomán kialakuló nivótlanosság, az esztétikai, történelmi, az európai és nemzeti értékek háttérbe szorulása. Jó volna hinni, hogy nem kell évtizedeket várni a mecenatúrát működtetni tudó, magyar közép- és felső polgárság kialakulásáig, hogy a cserkészek, az egyházak mellett a magyar kulturális kormányzat is felelősséget érezzen a felnövekvő nemzedékek iskolán kívüli nevelődéséért és „átmeneti megoldásként” néhány színvonalas gyermek- és ifjúsági lap megjelentetéséhez az eddigieknél hathatósabb anyagi támogatást nyújt.

Addig is talán érdemes lenne a jelent nem egyszerűen csódnak, hanem a zavar termékeny állapotának tekinteni, melynek megváltoztatására a magunk eszközeivel is törekednünk kell: a kutatásban (részletesebb tartalomelemzések elvégzésével, az olvasói reakciók megismerésével, a pedagógusképzés és továbbképzés tartalmának korszerűsítésével (tudják-e pedagógusaink, hogy mit is olvas, miről beszélget, miről fantáziál az éppen rájuk bízott gyerekek csapata?), a szülői és egyáltalán a felnőtt társadalmi felelősségérzetnek nyomatékosításával kellene világossá tennünk, tudatosítanunk, hogy „az életünkkel írott képeskönyv” nevelő, ösztönző vagy taszító hatása – a szülői példa, a felolvasás vagy csak egy jóízű beszélgetés – minden példikációnál és fenytésnél erősebb.

Nagy Attila

„A Szirén” könyvtárkezelő programrendszer

Három éves szakadatlan fejlesztőmunka eredményeként alakult ki ez a program, egyértelműen azzal a céllal, hogy maradéktalanul eleget tegyen a könyvtári munka minden elvárásának. Tehát ez a rendszer a teljesség igényével készült és fejlődik most is tovább. Mindezek megvalósításában saját érdeklődésem mellett a könyvtárosok segítettek, akiknek minden észrevételét átgondoltam és szükség esetén beépítettem a rendszerbe.

Néhány szóban szólok a program előtörténetéről. A Soros-alapítvány támogatásával öt éven át dolgoztam az eszperantó–magyar fordítóprogram, valamint a magyar nyelv elvont elemzését végző program megvalósításán, amely munkák alaposan bevezettek a szövegfeldolgozás témakörébe.

Elégedetlen voltam a Dbase alapú adatbáziskezelővel (többek között az ékezetes betűk mostoha kezelése miatt, ezért kifejlesztettem egy annál gyorsabb, sokoldalúbb és helytakarékosabb szótárkezelő rendszert. Az adatokat ez a rendszer kezeli a könyvtárfeldolgozó programban is. A munka a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár megbízásából kezdődött 1989-ben, akkor még mint részfeladat.

Aztán egyre inkább kitűnt, hogy itt olyan sokrétű, szerteágazó témáról van szó, amelyet nem szabad pusztán számítástechnikus szemlélettel feldolgozni. Körülményeim lehetőséget adtak ahhoz, hogy egy távlatokat mutató rendszer alapjait tehessem le. A szakmai segítség biztosított volt, az adatkezelő háttér számítógépes hálózatban is működik, az ékezetes betűk kezelése megoldott, és szerencsére hamar kapcsolatba kerültem az OSZK-val, ahol a szabványos előírások megtartására hívták fel a figyelmet. Munkám megkezdése előtt alapos könyvtárismereti tanulmányokat folytattam.

A rendszer eddigi sikerének egyik fő oka, hogy könyvtárosbarát, egyszerűen kezelhető,

használatához valóban nem kell semmiféle számítástechnikai ismeret. E rövid bevezető után a rendszer jelenlegi állapotáról írok, majd a továbbfejlesztés főbb feladatait összegzem.

Számítógépes környezet : A program kizárólag „C” nyelven készült. Jelenleg IBM–KT–AT gépeken futhat, MS–DOS operációs rendszerben, vagy bármilyen hálózatos környezetben. A „C” nyelv adta előnyök miatt azonban nem kötődik semmilyen géptípushoz, más számítógépes környezetbe is viszonylag könnyen átvihető.

Dokumentumfajták : A programban a következő dokumentumtípusok dolgozhatók fel, külön leltári körben, tehát mindenütt előlről lehet kezdeni a leltári számokat : könyvek (egyes többkötetese), valamint a bekötött folyóiratévfolyamok mint egykötetes művek; broszúrák, időszaki kiadványok, cikkek, be nem kötött folyóiratok; videokazetták; lemezek; magnószalagok.

Minden dokumentum analitikus mélységben is föltárható, tehát ha például egy videokazettán három film van, akkor az a könyveknél megszokott módon a kazettához tartozó három analitikaként dolgozható fel, így semmilyen adat nemvész el.

Ékezetes betűk : A rendszer azokat az ékezetes betűket kezeli, amelyek a gép karakterkészletében szerepelnek. Ezek legtöbbször a következők: Á, Ä, Å, É, Í, Ö, Ő, Ű, Ú. Mindezek a betűk a magyar helyesírás szabályai szerint helyezkednek el, amivel megszűnik a legtöbb rendszer azon zavaró tulajdonsága, hogy az ékezetes betűket a „z” után sorolja.

A rendszer filozófiája : Alapvető egység a dokumentum a maga fizikai valóságában. Minden dokumentumnak egyedi azonosítója a dokumentumtípuson belüli leltári szám. Tehát minden dokumentumról egyedi nyilvántartás készül, nem lehet például 20 azonos dokumentumot ömlesztve kezelni a leltári szám

tól-ig megengedésével. Ez a látszólagos egyszerűsítés ui. számtalan helyen megbosszulná magát. Az ilyen azonos dokumentumok rögzítésekor természetesen azok adatait csupán egyszer kell bevinni a gépbe, a többinek csak ki kell osztani a leltári számokat. Ezzel a módszerrel hatékonyan férhetünk hozzá az egyedi dokumentumokhoz, hiszen az ömlesztett nyilvántartásnál nagy gondot okoz az azonos tartalmú dokumentumok különböző sorsának kezelése (egyiket kölcsönzik, a másik elvész stb.).

Alapvető tulajdonsága a rendszernek, hogy a legkisebb könyvtártól a legnagyobbig alkalmazható, könnyen kezelné a Széchényi Könyvtár több milliós dokumentumát is. Erre, a főleg visszakeresésnél előnyös tulajdonságára még visszatérünk.

Alapfeladatok: 1. A dokumentum könyvtárba való beérkezésétől a selejtezés utáni időig nyilvántartani a dokumentum minden adatát. A rögzítéskor minden adatcsoportot fel lehet vinni, tehát a dokumentumokról teljes leírást adhatunk. A tárgyszavaknak fenntartott hely 220 betű, a tárgyszavak száma tetszőleges. A cikkek feldolgozásánál egyoldalnyi terjedelemben cikk-kivonatot is készíthetünk. A rögzítéskor minden olyan adatot is fölviszünk, ami a leltárkönyv elkészítésekor szükséges (beszerzés módja, ára, dátuma). A rendszer a dokumentumokat mindvégig bizonylati szigorral kezeli (a törölt dokumentum leltári száma például újra nem adható ki). A dokumentum elő-

írás szerinti adatai a törlés után is tárolódnak, erről lista készíthető. Teljes pontossággal kezelhetők az egykötetéstől élesen megkülönböztetett többkötetes művek. A könyvhöz tartozó Cutter-számot a program automatikusan megadja. A Cutter-szám mellett a raktári jelzet megadási lehetőségével támogatja a mechanikus tárolási rendszert, amiről lista készíthető.

Az adatfeldolgozás gördülékenységét a következők támogatják: Elő lehet hívni egy már feldolgozott dokumentum adatait, amit felhasználhatunk egy új dokumentum rögzítésekor. Minta adatbázisból ISBN szám alapján az előbbi céllal előhívhatunk dokumentum adatokat. A minta adatbázis kialakítása idén ősszel kezdődött és folyamatosan történik, 1992 végére várhatóan 50–60 ezer dokumentumot fog tartalmazni.

2. Biztosítja a dokumentumok tartalom és egyéb szempontok szerinti visszakereshetőségét. A visszakereső rendszer néhány fontos tulajdonsága: A logikai kapcsolatok korlátlan alkalmazhatósága; és kapcsolat: például magyar irodalom és oktatás; vagy kapcsolat: például német irodalom vagy magyar irodalom; kizárás: például irodalom, de nem Petőfi; zárójelezés: például (magyar irodalom és oktatás), de nem Arany János. Ez utóbbi jelentése: Az Arany Jánossal foglalkozó művek kivételével minden olyan dokumentum érdekel, ami az oktatásban felhasználható módon foglalkozik a magyar irodalommal.

A keresés meghatározott dokumentumtípushoz adható meg. Lehetőség van tehát Mozartot egyszerre keresni az összes dokumentumtípusban, ekkor megkapjuk a vele kapcsolatos összes könyvet, filmet, lemezt, magnószalagot, cikket, de kereshetjük például csak a cikkek és könyvek között is.

Kereshetünk akkor is, ha például egy mű címéből csak szavakra vagy szótöredékekre emlékezünk. Lényeges, és mindeddig csak nagyszámítógépes rendszerekben alkalmazható tulajdonság, hogy a kereséskor nem csak a szavak végét, hanem az elejét is csonkolhatjuk. Így például a tárgyszavas kereséskor a „föld” szó megadásakor visszakapjuk például a földrajzzal foglalkozó dokumentumok mellett a „mélyföld” tárgyszót tartalmazókat is. Természetesen megadhatunk pontos keresést is. Egyszerre több szempont szerint is kereshetünk. Megadjuk például a tárgyszavakat, és behatároljuk a kiadás évét vagy évtizedét, vagy adott szerző adott kiadónál megjelent műveit keressük. Vagy a szerzőnek csak a keresztnevére

emlékszünk és a mű címének egy részére, meg arra, hogy a könyvet valamikor a háború előtt adták ki stb.

A kigyűjtött dokumentumokból szabványos bibliográfiát készíthetünk, kinyomtatható formában. A tartalmi leírásnál használható az ETO vagy a tárgyszavas rendszer, sőt a kettő együtt is, ez semmilyen gondot nem okoz. A keresésben az analitikák egyenrangúan vesznek részt, így az eddig semmilyen módon el nem érhető mélységig tudjuk visszakeresni az adatokat. A tartalmi visszakeresést a bármikor elkészíthető tárgyszó-lista segíti, ahol szoros ABC rendben kapjuk meg az állományban lévő ETO számokat és tárgyszavakat. Már itt feltüntetjük az előfordulás számát, ami a kereséskor előzetes információként szolgál. A rögzítés folyamán biztosított (ha létezik) a tezaurusz-állománnyal való állandó kapcsolat. Ilyenkor a program jelzi, hogy a tezauruszokban nem szereplő tárgyszót kívánunk bevinni, de nem teszi kötelezővé az ahhoz való feltétlen ragaszkodást. A különböző típusú könyvtárak számára készíthető tezaurusz-állomány szókincsének kialakítása a könyvtárosokra váró feladat.

A visszakereső rendszer jelzi, ha a kigyűjtött dokumentum éppen nincs a könyvtárban, mert például kikölcsonőzték, vagy letéti helyen található.

A keresésben mindig használható a „*” karakter, ami tetszőleges hosszú szövegrészt, valamint a „?” karakter, ami pontosan egy betűt helyettesít.

A keresések 90 %-át felölelő gyorskereső egy 20 000 dokumentumot tartalmazó állományban a keresés bonyolultságától függően 0,2–5 mp közötti ideig keres, ugyanez egy 100 000-es tesztállományban a mérések alapján 0,3–7 mp. (IBM-286AT), a lassulás tehát elhanyagolható.

3. A katalóguscédulák nyomtatása a felvitt adatok alapján történik. Fontos szempont, hogy – sok más programtól eltérően – minden adatot csak egyszer kell beírni. (Nem kell például külön katalóguscédula formájú leírást adni az adatok felvétele mellett).

4. Lehetővé teszi a több helyen történő egyidejű adatfeldolgozást, az állományok későbbi egyesítésével.

5. Kezeli a letéti könyvtárakat, biztosítva a gyors letéte helyezést és az abból való visszavételt. A lelőhely megadásával nemcsak a földrajzilag távolieső letéti könyvtárt kezelhetjük, hanem például a biológiai szertár, vagy akár a

pincében lévő raktár dokumentumait is. A lelőhely szerepe a kigyűjtések mellett az állományellenőrzésnél (részleges leltár) is fontos.

Leltározás: A program feladatai: 1. Mindenféle adattípus leltározása, a leltár után listák készítése. A listák tartalmazzák a leltárba vett, a hiányzó és a többlet dokumentumok leltári számát, darabszámát és értékét. Leltárkor csak a leltári számot kell beírni. Ha a dokumentum szerepel a már feldolgozottak között, akkor adatai felvetődnek a képernyőre, kiszűrve ezzel az elütésekből adódó tévedést. A program biztosítja a részleges, lelőhely szerint korlátozott leltárt, valamint a könyvtár folyamatos működése melletti leltárt, együttműködve a kölcsönzött dokumentumok adataival.

2. *Leltárkönyv készítése:* Nagy könnyebbség, hogy a rendszer mellett nem kell a kézzel írt leltárkönyvet vezetni, mert azt a gép hamar elkészíti és kinyomtatja. Természetesen lehetőség van leltári számtól leltári számig terjedő részleges leltárkönyv készítésére is. Leltárkönyvet minden típusú dokumentumról készíthetünk.

3. A selejtezésre szánt dokumentumokról engedélyezési céllal jegyzék készíthető, csupán a leltári számokat kell beírni a gépbe. A lista szerzők szerint ABC rendbe rendezett. Selejtezési jegyzéket minden típusú dokumentumról készíthetünk. A leltározás ezzel a programmal akkor is elvégezhető, ha a teljes anyag még nincs feldolgozva, mert a leltárkönyv és a leltári számok szerint rendezett leltározott dokumentumokat tartalmazó lista összevetése nagyon gyorsan elvégezhető, nem kell minduntalan lapozgatni a leltárkönyvben.

5. *Lelőhely szerinti listák:* A letétek vagy lelőhely szerint megjelölt részállományok dokumentumairól készíthetünk listákat.

6. *Az állomány nagysága, értéke:* Elkészíti a könyvek főcsoportonkénti darabszámát és értékét tartalmazó táblázatot, valamint darab és érték szerinti kimutatást a többi dokumentumtípusra. A könyvek esetén külön kérésre a főcsoportnál részletesebb, két vagy három számjegy mélységig lehet ilyen kimutatást kérni.

Kölcsönzés: A program nyilvántartja a könyvtári tagokat, szükség esetén a jótállók adatait. A könyvtárak saját szokásai szerint a következő paraméterek állíthatók be: kölcsönzési idő, hosszabbítás ideje, első felszólítás a lejárat után, második felszólítás a lejárat után, harmadik felszólítás a lejárat után, az előjegyző

értesítése után a dokumentum fenntartásának ideje az előjegyző részére.

A dokumentumok kölcsönzése a törzsszám és a leltári szám megadásával nagyon gyorsan elvégezhető. A határidők a beállított paraméterek alapján automatikusan töltődnek ki, amit a könyvtáros felülvizsgálhat. Az előjegyzéseket sorbanállásos alapon tartja nyilván, tehát egy dokumentumot többen is előjegyezhetnek. A felszólítandó kölcsönzők listáját a program automatikusan elkészíti (iskolai könyvtárak esetén felszólítások osztályok szerinti bontásban). Forgalmi statisztikák segítik az állományalakítás munkáját.

Továbbfejlesztés: 1. A kölcsönzési statisztikák bővítése, az új beszerzések tartalmi feltárása és ezek összevetése a selejtezett dokumentumokkal. Szakirodalom esetén a kiadás éve szerint rendezett statisztikák készítése. Mindezek az adatok nagymértékben fogják segíteni az állományalakítás munkáját.

2. ISO 2709-es formátumú szabványos adat import-export biztosítása. Ezzel lehetőség nyílik más rendszerek adatainak átalakítására a SZIRÉN által kezelt formátumra, azzal a szándékkal, hogy más rendszer felhasználói szükség esetén áttérhessenek a SZIRÉN-re.
3. Szükség esetén új dokumentumfajták beve-

zetése. 4. A dokumentum könyvtárba való beérkezése előtti munkafolyamatok gépesítése.

5. Országos méretű hálózat kialakítása. A hálózatban az egyes könyvtárak, mint lelőhelyek szerepelnek, a dokumentumok adatai egyetlen közös adatbázisban lennének. A rögzítés hatása csupán annyi, hogy a dokumentum adataihoz egy újabb lelőhely csatlakozik. Ezt a feladatot a rendszer el tudná végezni.

Referenciahelyek: 1. Pannonhalmi Bencés Gimnázium Diákkönyvtár. *Schramkó Péter* könyvtáros 9090 Pannonhalma, Vár u. 1.

2. Csurgói Csokonai V. M. Gimnázium, *Viola Ernő* könyvtáros 8840 Csurgó, Széchenyi tér 9.

3. Kereskedelmi Szakszervezetek Szövetsége 1067 Bp. Eötvös u. 25/a, *Horváthné Antal Zsuzsa* könyvtárvezető. T.: 1-316-489/név szerint.

Köszönetemet fejezem ki Schramkó Péternek, Viola Ernőnek, valamint Fejős Lászlónak (OSZK) értékes és hasznos segítségükért, javaslataikért és mindig megszívlelendő bírálataikért.

A program megrendelhető, további információk kérhetők: Mohai Lajos 1148 Budapest Kerepesi út 78/cs. T.: 1-830-023

Mohai Lajos

Lapozgató

A Társadalompolitikai Műhely Füzetek névvel megjelenő kiadvány 1989-ben közölt, I-es számot viselő darabja (239 oldal terjedelem) érdeklődésre tarthat számot napjainkban is. Elég beleolvasni a Műhely vezetőjének, *Vass Csabának* „*Utunk*” a társadalompolitikához című indító tanulmányába. „Összeomlással fenyegető konfliktusok kényszere hívta újra és újra életre a társadalompolitikai gondolkodást és gyakorlatot a 80-as évek első részében (mivel) akkoriban már látható volt..., hogy a gazdasági nehézségeknek elkeresztelt, néha gazdasági problémának becézett helyzet valójában mély, strukturális gazdasági válság...” – olvassuk a tanulmány bevezető sorai-
ban.

A kiadvány többi szerzőjének (*Bogár László, Dobsi Attila, Weber Attila*) írásai ugyancsak a *Vass Csaba* által felvetett témát vizsgál-

ják. A mai olvasóban kérdések fogalmazódnak: helyesnek bizonyultak-e a tanulmányokban megjelölt diagnózisok? Hol tartunk ma? stb.

A Társadalmi Szemle 1991. évi hatodik számában mai társadalmi valóságunk súlyos kérdéseivel foglalkozó írások kaptak nyilvánosságot. *Csaba László* indító tanulmánya, *Tanács-talanul a keleti piacon* az egykori „szocialista” országok „közös piacának”, a KGST-nek megszűnésével keletkezett gondokat veszi számba (mivelhogyl hol vagyunk még a szabadpiaci verseny kialakította rendezett, valamennyi résztvevő számára előnyökkel járó gazdasági kapcsolatrendszerből). Még néhány, tartalmát is kivetítő cím: *Románia: magyarok (is) kutyaszorítóban; Lakástörvény – majd vagy soha?; A munkanélküliség kistükrre* stb.

Az OPKM és az iskolai könyvtárak

Valamikor, még az elmúlt tanév vége felé kerekasztal-beszélgetést szerveztünk az Országos Pedagógiai Könyvtárban pedagógiai és könyvtári, főképpen iskolai könyvtári dolgokban tapasztalt szakemberek részvételével. A közismert szakmai, gazdasági és irányítási gondok mellett – a szervezők szándéka szerint is – az volt a központi kérdés, hogy „kinek az asztala”, kinek az illetékességi körébe tartozik az az igencsak összetett, bonyolult problémahalmaz, amit az „iskolai könyvtárügy” gyűjtőfogalommal illetünk, s hogy ki foglalkozzon, ki törődjön az iskolai könyvtárakkal és az iskolai könyvtárosokkal, a könyv- és könyvtárhasználat pedagógiai-módszertani kérdéseivel stb. Természetesen szó esett – nemegyszer élesen, kritikusan – az OPKM vélt vagy valóságos feladatairól, közvetett vagy közvetlen felelősségéről is. Reális és eltűzött igények, olykor türelmetlen követelések, ugyanakkor az intézmény hagyományosan kialakult, gyakorlatilag az iskolai könyvtári osztály tevékenységében testet öltött szerepét is megkérdőjelező vagy éppen tagadó álláspontok hangzottak el.

A téma tisztázatlansága, változatlan időszerevése késztet arra – és természetesen az értekezleten kötött megállapodás is kötelez –, hogy megpróbáljam összefoglalni e vita során és eredményeképpen kikristályosodott álláspontomat – álláspontunkat – néhány alapvető kérdésben.

*

Előljáróban szeretném leszögezni, hogy az OPKM nem tudja és nem is akarja vállalni azt a szerepet, amelyet egy centralizált, bürokratikus tanügyigazgatási és könyvtárirányítási szervezet és gyakorlat jelölt ki számára – már-már a mindenhatóság látszatával felruházva,

ám valójában eszköztelenül hagyva – mindazon kérdésekben, amelyek iskolához és könyvhöz, iskolához és könyvtárhoz kötődtek. Talán a földrajzi közelség is sugallta azt a kvázi-hatósági szerepkört, amely a minisztériumi felügyeleti vizsgálatok járszalagjára fűzve egy szakmai-tudományos közgyűjtemény jellegével és szellemiségével össze nem egyeztethető feladatokba kényszerítette az intézményt, illetve az erre kijelölt részlegét, az iskolai könyvtári osztályt. Az a fikció, amit a „hálózati módszertani és koordinációs központ” szerepköre jelentett, ugyanennek a mítosznak, illetve irányítási logikának és mechanizmusnak a tartozéka volt. Arról az ellentmondásról nem is beszélve, hogy az országban iskolák és nem az azoktól elkülönülő vagy elkülöníthető iskolai könyvtárak „hálózata” létezik, amelynek normális működésétől teljesen idegen mindenféle mindentudó „központ” léte, s különösen értelmetlen egy általában vett „módszertani” központi szerepkör. Ez a funkció az idők során – az iskolák törvényben is deklarált, bár a valóságban igen lassan kibontakozó önállóságából eredően, illetve a hagyományos tanügyigazgatási rendszer széthullásával – fokozatosan kiüresedett, tartalmatlanná vált. Az évtizedes gyakorlat azonban sokáig működteti a hagyományos reflexeket. Ezt tapasztalom még ma is a magukra maradó iskolai könyvtárosok, szaktanácsadók segélykiáltásaiban, a védelmet keresés görcsös kapaszkodásában, abban a megtisztelő, de értelmetlen és vállalhatatlan szereposztásban, amely az OPKM főigazgatójában – tekintélyes és érdemes könyvtári szakember szemrehányó szavai szerint – „minden magyar iskolai könyvtáros főigazgatóját” akarja látni – s egyre inkább a rossz pater familiást láthatta. És ezt tapasztaltam az elmúlt másfél-két esztendő győtrődéseiben is, amivel új helyünket kerestük a változó nap alatt, a magyar

közüoktatás átalakuló s – reményeink szerint – megújuló rendjében.

*

A félreértések tisztázása érdekében először azt szeretném – vázlatosan – áttekinteni, hogy megítélésünk szerint mi *nem* tartozik, nem tarthat közvetlenül az OPKM illetékességi és hatáskörébe, divatosan szólva, intézményünk kompetenciájába.

Mindenekelőtt: nem vagyunk jogalkotók. Az OPKM egyik súlyos szerepváráza az a görcsös szabályozási szándék volt, amelynek során a befolyásolás leginkább jogi eszközökkel, az „irányelvek” műfajával kísérte meg – eszközök, gazdasági feltételek nélkül – a „korszerűsítés” irányába terelni az erre objektív és szubjektív okból többnyire képtelen magyar iskolákat. Az iskolai könyvtári irányelvek egy voluntarista irányítási gyakorlat keserű paródiáját jelentették, amikor is egy hatósági szerepbe kényszerített „háttérintézmény” végzett nyilvános ráolvasást az iskolákra és a pedagógiára,

természetesen – és törvényszerűen – eredménytelenül.

Az iskolák működését – és elsősorban a működés kritériumait és feltételeit – szabályozni, beleértve ebbe az iskolai forrásközpontok, médiatárak, könyvtárak létezését és garanciával alátámasztott működési feltételeit, ez a törvényhozás és az oktatási törvényhez kapcsolódó szakmai jogszabályalkotás feladata. Ebben az újraszabályozási folyamatban, természetesen, megkülönböztetett felelősségünk figyelni rá és szakmai javaslatokkal is segíteni azt, hogy a könyv és a könyvtár mint a hagyományos és modern ismerethordozók tára és a korszerű pedagógiai tevékenység nélkülözhetetlen műhelye megtalálja végre méltó helyét az eszközeitől megfosztott vagy az azokról olykor önként lemondó, öncsonkító iskolában. Magától értetődő: nem kérünk és nem vállalhatunk semmiféle szerepet az iskolai tevékenység hatósági jellegű befolyásolásában, utasításokkal történő szabályozásában, felügyeleti típusú vizsgálatában, ellenőrzésében.

Nyilvánvalóan nem vállalhatunk szerepet az iskolában folyó pedagógiai tevékenység közvetlen tartalmi befolyásolásában – még a könyv- és könyvtárhasználat pedagógiai vonatkozásait illetően sem. Ez az oktatást kutató és fejlesztő intézmények dolga. Jelezhetjük csupán: a korszerű nevelő-oktató munka – s ennek egyik meghatározó összefüggése: a tanulók önálló tájékozódási és ismeretszerző képességének fejlesztése, a könyv és a könyvtár munkaeszközként történő használata – terén ma a legfőbb akadály az eltúlzott és differenciálatlan tantervi ismeretanyag és követelményrendszer, a zsúfoltság, az idővel való szakadatlan versenyfutás, a képesség- és személyiségfejlesztés háttérbe szorulása. S azt is, amit legalább Comenius óta tudnia kellene minden magát korszerűnek hirdető pedagógiának, hogy ti. „az egyetemes műveltség negyedik eszköze – iskolában és iskolán kívül – a jó könyvek, amelyek a dolgok bővebb megismerését, az erények sokféleségét és az ékesszólás folyamait öntik a lelkekbe”. A deklarált tantervi szándékok és az iskolai gyakorlat között e tekintetben egyre mélyebb a szakadék. Az iskola- és tantárgyfejlesztő programok kidolgozóinak, alkalmazóinak megkülönböztetett figyelmet kellene fordítaniuk erre. Az iskolai könyvtárak és az iskolai könyvtárosok munkájának oly kívánatos presztízst – megítélés szerint – csak a korszerű pedagógiai elvek szerint dolgozó iskola és nevelőtestület teremtheti

meg. Másképpen ez a tevékenység Don Quijote szélmalomharcára emlékeztet.

Jól meghatározható feladatai vannak – ebben a tekintetben is – a korszerűsítésre kényszerülő pedagógusképzésnek, mind az általános pedagógiai kultúra, mind a speciális – könyvtárra vonatkozó – ismeretek és készségek fejlesztése, gyakorlati alkalmaztatása terén. Az iskolai könyvtárosok képzése és továbbképzése csak ebben a tágabb összefüggésben nyerheti el valóságos tartalmát és értékét. Az OPKM mindehhez – amint erre később majd visszatérek – a pedagógusképző felsőoktatást befolyásoló, segítő szolgáltatásai révén nyújthat közvetett, ám talán nem kevésbé hatékony segítséget. Az iskolai könyvtári szakemberek képzése, továbbképzése tehát elsősorban a képzőintézmények felelőssége, amihez az OPKM csupán meghatározott esetekben kínálhat – szolgáltatásain túl – speciális szakértelmet. Ez nem jelenti természetesen azt, hogy meghatározott témában – igény szerint – nem szervezünk, nem szervezhetünk szakmai fórumokat: konzultációkat, tanfolyamokat, konferenciákat.

Nem feladatunk természetesen az iskolai könyvtárosok szakmai érdekképviselése és érdekvédelme sem. (Megjegyzem: szakmai rendezvényeink az utóbbi években elsősorban ezeket a hiányzó intézményeket, fórumokat pótolták – a nyilvános és közös gyónások és a tehetetlenségbe fulladó panasznapok révén. Erre erős, jól tagolt érdekképviselői szervek hivatottak: a szakszervezetek mellett a különböző szaktanári és könyvtári egyesületek, mindekenélőtt az iskolai könyvtárosok határozott karakterű, önálló életet élő egylete. Bár hozzá kell tennem: az iskolai könyvtár és a könyvtáros presztízsét, szakmai tekintélyét az iskolában elsősorban nem jogszabályokkal és nem az érdekvédelem eszközeivel, hanem a nevelőoktató munkát eredményesen segítő, színvonalas könyvtári tevékenységgel lehet megteremteni.

Az is nyilvánvaló, hogy a könyvtárak működésének és gyarapodásának gazdasági vonatkozású kérdéseiben is tehetetlenek vagyunk, legfeljebb együttérzéssel hallgattuk és hallgatjuk a nekünk címzett vagy hozzánk is eljutó panaszáradatot. Az iskolai könyvtárak – s egyáltalán az iskolák – működőképességét illetően pedig meggyőződésem szerint csak az elosztás maradékelvű gyakorlatának radikális reformja, a szabályozott gazdasági feltételekkel és az európai normákra tekintő fejlesztési garanciákkal megalapozott kormányzati és iskolafenntartói

– mindenekelőtt: önkormányzati – felelősség és kötelezettség jelenthet érdemi előretérést. Az OPKM legfeljebb a Pro Cultura iskolai könyvtári alapítványra hívhatja fel az elszegényedő iskolák figyelmét, reálisan számolva azazal, hogy az elmúlt évhez hasonlóan megint több száz fuldokló kapaszkodik majd az utolsó szalmaszálát jelentő néhány százezer forintba...

Végezetül: a sok-sok tagadás után mondhatok-e valami „kedvest-szépet”, tehát pozitív, biztató dolgot az OPKM és az iskolák jövőbeli együttműködéséről? Mi lehet valójában a szerepünk, felelősségünk az iskolákkal és az iskolai könyvtárakkal kapcsolatban?

Azt gondolom, alapvetően az, hogy jó színvonalú országos pedagógiai könyvtár (és természetesen pedagógiai múzeum is!) legyünk. Olyan könyvtár, amely szerves része a nagy nemzetközi társadalomtudományi-pedagógiai dokumentációs-információs rendszereknek, amely folyamatosan gyarapodó, korszerű könyv- és folyóiratállománnyal, naprakész tájékozottsággal és tájékoztatással áll olvasói rendelkezésére és képes a mainál is nagyobb és differenciáltabb igények kielégítésére. Olyan könyvtár, amely a hazai pedagógusképző felsőoktatás és a kutatás-fejlesztő intézmények, műhelyek tudományági (diszciplináris) könyvtári központjaként közvetlenül, de egy fokozatosan kiépülő országos rendszer révén közvetve is minden szakmabeli érdeklődő számára hozzáférhető.

Szerepét veszített iskolai könyvtári osztályunkat a közelmúltban megszüntettük, beépítettük könyvtári főosztályunkba. Tettük ezt abból a megfontolásból is, hogy az ún. hálózati munka, a módszertani tevékenység nem különíthető el, könyvtári tevékenységünket tehát úgy értelmezzük, hogy elsősorban saját fejlesztési eredményeinket és tapasztalatainkat, kipróbált könyvtári technológiánkat kínáljuk fel – bővülő könyvtári szolgáltatásainkkal együtt – a felsőoktatási és az iskolai-pedagógiai könyvtárak részére. Gyarapítani szeretnénk a tapasztalatok közvetítésének eszköztárát is – hagyományos, nyomdai és számítástechnikai úton egyaránt. Katalógusaink mellett keressük a közlés további, rendszeres alkalmait. Ezért ragadtuk meg örömmel a *Könyvtáros* által a közelmúltban felkínált lehetőséget az évek óta kényszerűen szüneteltetett

Könyv és Nevelés felélesztésére, a vendég-fellépés mégoly szerény keretei között is.

Munkatársaim nevében is ígérem, hogy a következő számokban folyamatos tájékoztatást adunk intézményünk gyarapodásáról, fejlődéséről, meglévő és tervezett szolgáltatásainkról,

minden olyan kérdésről, ami közvetve vagy közvetlenül az iskolai könyvtári és a könyvtárhoz kapcsolódó pedagógiai tevékenység gazdagodását, fejlődését segítheti. Ennél többet reálisan aligha kínálhatunk a magyar közoktatás fejlesztéséhez.

Kelemen Elemér

Az iskolai könyvtárak útjai

Nemcsak egyes könyvtárak, hanem egész könyvtárfajták keresik helyüket a megváltozott szellemű és felépítésű társadalomban. Érthető okokból nem onnan jelentkezett a legidegeskedőbb hang, ahol a feladatok át- és újragondolása szakmai problémává nőtt, hanem onnan, ahol a legnagyobb mértékűvé vált az egzisztenciális fenyegetettség. Ez a termelő üzemek, illetve a teljes privatizálásra számító szervezetek szférája, akár műszaki könyvtár, akár szakszervezeti fenntartású közművelődési is érzett veszélyt a gazdacseré perspektívájában. A reflexió teljesen mechanikus volt: akármilyen történet is az anyaintézettel, a könyvtár meg akart maradni az állam biztonságos, nem nagy követelményeket támasztó kebelében. Legalább egy kiadós állami segély kicsikarásának mértékéig. A kapkodó reagálás megszülte a szakma fordított logikáját: az egzisztenciális gondok

megoldásához kívánják szabni a szakmai feladatokat, ahelyett, hogy világosan fogalmazott, igényes szakmai feladatokhoz passzintott, erős intézményektől várnák az egzisztenciális problémák megoldását.

Csakhogya átmenet...

Mindezt azért tartottam idevalónak, mert az ilyenféle fordított logika munkált az iskolai könyvtárosok körében is. Létükkel akarták igazolni fontosságukat, s ebből csak panasz eredt, hogy a közoktatás nem becsüli, nem használja (sőt, lebecsüli) az iskolai könyvtárat és könyvtáros tanárt. Pedig az egykönyvű, egymódszerű oktatás nem igényli az iskolai könyvtárakat, legfeljebb egy kötelező olvasmánnyal rendelkezésre álló kiszolgálót. A tanár pedig miért fordulna a könyvtárhoz akkor, ha tanórákra lebontva kapja a hajdani OPI módszertani ukázait. Minek tanárnak-diáknak a többletinformáció, ha nem lehet felhasználni? Ez az ellentmondás okozta az iskolai könyvtárak alulfejlettségét, s ez akkor is igaz, ha az alternatívákat nem ismerő pedagógia szorítása lazult az utóbbi években. Mi több, bizonyos kísérletezésre is ösztönzött, bár témavezetők felügyelete alatt.

Más szóval – levonhatjuk az első konklúziót – az iskolai könyvtárak jövője attól a kihívástól függ, amit az új oktatás jelent számára. Ha eszközökben, módszerekben, netán tartalmakban is alternatívákat hordozó közoktatás jön létre, akkor ennek tápláló forrása a szakmai tájékoztatás, forrásintézménye az (iskolai) könyvtár. Aki optimista akar lenni iskolai könyvtári ügyben, először oktatási ügyekben legyen az. Az oktatás szabadsága fogja kikényszeríteni a szabadság gyakorlásához szükséges könyvtári biztosítékot. Feladat és intézmény így találhat egymásra.

Az oktatás oldaláról tehát rendben lenne a

dolog, legalábbis a funkciók helyrekerülése területén. Vajon a könyvtárügy, vagy könyvtárpolitika szempontjából ugyanilyen kedvező-e a helyzet?

A formálódó könyvtári közgondolkodás egyik első eszméje a könyvtárügy és oktatás azonos vagy rokon természetének újrafelfedezése. Az első iskola egyben az első könyvtár. A kettő összetartozása evidencia – mondotta Kálmán Attila pécsi vándorgyűlésünkön. A kettő azonban nem úgy tartozik egybe, mint az alkotó elemek egy kémiai keverékben. Hanem úgy, mint a kémiai vegyületben, mert ott a komponensek nem saját tulajdonságaik szerint vannak jelen, hanem, elveszítve eredeti tulajdonságaikat, új minőségű anyagot produkálnak. Ahogy a víz nem hasonlít sem a hidrogénhez, sem az oxigénhez. Az iskola is több alkotóelem szintézise: hagyomány, iskolaszellem, tantestület, tananyag, diákság, könyvtár, események, szülők, épület... és sorolhatnánk.

Az oktatás intézményei szilárd intézmények. A Sorbonne legalább hétszáz-nyolcszáz éves. Első megmaradt egyetemünk háromszázötven esztendő, könyvtára régebbi. Középkoraink sem alkalmi ötletek szülöttei, az alsófokú oktatás hálózata 1868 óta szövö át az országot. Az oktatás intézményeinek stabilitását persze nem csak múltjukkal lehet igazolni, jelenlétük megnyugtató szilárdságot jelent mai társadalmunk művelődési szerkezetében. Biztosan így lesz a jövőben is. Amikor a könyvtárpolitika az iskolában lényegi összetevőként ismeri fel a könyvtárat, nemcsak egy tradíció szellemét erősíti meg, hanem az egész könyvtárügy feladatainak megvalósulásához talál ésszerű szervezeti elvet. Az új könyvtári rendszernek három koordinátája lehet: szakterületi/diszciplináris dimenzióját a felsőoktatási könyvtárak adják, kiegészülve néhány országos szakkönyvtárral; második területét a regionális kommunikációs könyvtári hálózat adja főként az önkormányzati könyvtárakra épülve, a harmadik dimenziót kézenfekvően az információátadás „főhivatású” intézményei, az iskolák nyújtják. Az ismeretközvetítés ugyanis így teljes, így áll két lábon. Az oktatás nem szakad el az ismeretek forrásaitól, nem lebeg üres térben, az ismeretforrások pedig rátalálnak legnagyobb felhasználói területükre. A képlet annyira egyszerű, hogy már-már papírizúnak érezhetnők, ha nem igazolná saját múltunk és megannyi külföldi gyakorlat.

Senki ne várja azonban, hogy e felismerésnek hatására jövőre már kiváló iskolai könyvtá-

raink lesznek. Sok könyvtárról van szó, de az oktatás sem fog hirtelen megváltozni. Addig is van gondolkodnivaló. Ezek közül idéznék néhányat.

Egy államvizsga alkalmával lepődtem meg azon, hogy a hallgatók úgy tanulták, miszerint az iskolai könyvtár közművelődési könyvtár az iskolában. Messze nem az. Önálló típus – ezt a könyvtári törvény helyesen ismerte fel. Forrásközpont egyszerűen, önálló karakterét az alábbi megkülönböztető jegyek adják:

1. Tevékenységében a referenzmunkának kell uralkodnia, minden más könyvtártípustól eltérően itt meghatározó hányadot jelent. (Ez még nem tény, csak elvi követelmény.)

2. Állománya a legösszetettebb a dokumentumfajták tekintetében. A gyűjteménynek nemcsak audiovizuális ismerethordozók, hanem elektronikus eszközök, sőt háromdimenziós dokumentumok is természetesen részei. Minden, ami tudás forrása lehet.

3. Oktatóhely. Nem a nevelő típusú, tudatformáló értelemben, hanem a forráshasználat elsajátításának, az ismeretek önálló rendszerezésének és az ezekkel összefüggő módszerek elsajátításának helye.

4. Szemben a közművelődési könyvtárakkal, az iskolai könyvtár teljes egészében minőségorientált. Állománya nem tűr meg horrort, pornográfiát, olcsó krimi és társait. Gondolom, egyetérthetünk, ha ezek kiirtásában nem valamilyen szabadságjogok megsértését látjuk.

Ez a szelekció politizálást nem jelent. E minőségorientáció együtt jár a teljes ingyenességgel.

5. Az iskola legdemokratikusabb helye: itt lehet a legkövetlenebbül vitatkozni, amire az órakeretek nem nyújtanak alkalmat. Találkozhat tanár és diák a tananyagot meghaladó problémák megbeszélésére. Nem szükséges tovább magyarázni.

A fentiek persze idealizált képet adnak, ehhez képest jelen gyakorlatunk sokkal prózaibb. Az öt pont arra szolgál, hogy az önálló könyvtártípus keretét meg lehessen határozni. A közművelődési könyvtárakhoz pedig úgy lehet viszonyukat meghatározni, hogy az iskolai könyvtár betölthet közművelődési feladatokat, de nem közművelődési könyvtár. Akár megnyílhat a terület, a körzet számára is.

A másik kérdés abból ered, hogy – megítélés szerint – az iskolai könyvtárakat nem tekintettük elég differenciáltan. Majdnem egyenlőnek hittük őket. Az általános és a középiskola könyvtára közt majdnem csak mennyiségi eltérést láttunk. Nem nagyon érvényesültek a lakóhelyi feltételek, könyvtári környezet stb. Zárt intézményként néztük őket, elvont normák alapján minősítettük. Pedig nem azonos problémájuk!

Ezzel kapcsolatban le kell számolnunk egy illúzióval. Minden szükséges ismeretforrásnak nem kell helyben meglesnie. Nincs akkora költségvetés vagy állami segély, amelyik ezt az igényt kielégíthetné. Helyben az alapművek

mellett annak kell meglesnie, ami az oktatás folyamatában rendszeresen szerepet kap. A többi megszerezhető. Az iskolai könyvtár így szervező helyé válik. E feladatban természetesen nem szabad arra gondolni, hogy a tanár vagy a diák helyett az iskolai könyvtáros megy el más könyvtárakhoz; arra sem, hogy kötelező irodalom szintű műveket kér át könyvtárközi úton. Hanem olyan eszközöket szerez, amelyek intézményesen hasznosulnak. (Például: egy Bánk bán előadás hangfelvétele, videofelvétele.) A szervezői feladatok megjelenéseinek két következménye lehet: az ún. báziskönyvtárak teljesebb hálózatának kiépülése, másfelől igen erős könyvtárközi kapcsolatok szervezett létrejötte.

Az iskolai könyvtár különleges feladatú lehet kistélepléseken. Itt az iskola az egyetlen művelődési intézmény, a község kulturális mindenese. Könyvtára egyben községi könyvtár, helyet adva például olvasókörnek. Az iskola szervezheti a lakosság számára az előadásokat, vitákat, szervezhet kórust, kirándulást. Gondoljunk meg: egy kicsi község önkormányzatának sose lesz annyi pénze, hogy külön iskolát, külön művelődési házat, könyvtárat tartson fenn. Hasonló helyzet adódhat akár városi körzetekben is a település adottságai következtében. Valószínűleg szaporodni fog az, amit eddig kettős funkciójú könyvtárnak hívtunk. Együtt azzal a várható átalakulással, hogy az iskola a község, környék szellemi központjává válik.

A hosszabb távra ható elképzelések mellett két nagyon aktuális, azonnal végrehajtható problémát említenék.

Elsőként arra hívnám fel a figyelmet, hogy iskolai könyvtárainkban igen sok tartalék rejlik. A feldolgozatlan vagy nem eléggé analizáltan feldolgozott állományrészekre gondolok. Ezen a téren igen nagyok az eltérések könyvtáranként. Olyan szellemet érdemes meghonosítani az iskolai könyvtárosok körében, amely elítéli a gyűjteményüket hanyagul kezelő pályatársakat. Aki állományát nem dolgozza fel, gyakorlatilag megszünteti, tehát kárt okoz. Kárt okoz azzal is, hogy önként lemond könyvtára támogatásáról. Hiszen ki lenne balga segíyezni egy olyan iskolai könyvtárat, amelyik meglévő állományával sem boldogul, így nagy valószínűséggel a támogatási összegek is alacsony határfokon hasznosulnának, ha egyáltalán hasznosulnának. Legyen a jövőbeli zsűrizésnek olyan szempontja, hogy támogatás csak rendezett könyvtárnak juttatható!

Második gondunk a szakképesítés. Régi téma, nem is érdemes a problémát magát ismergetni. De kísérreljük meg, hogy az iskolai könyvtárosok megújult szervezetei az MKM-hez forduljanak. Kérjék a kiegészítő alapképzés megszervezését főiskolákon, a KMK-ban,

az OPKM-ben, akár az egyetemeken. Mert változatlanul érvényes a régi tétel: minden fejlesztés sikere vagy kudarca az emberi tényezőn múlik. Minden másnak másodlagos jelentősége van.

Horváth Tibor

Új típusú könyvtárpedagógiai fejlesztő-szolgáltató modell az észak-dunántúli régióban

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával, kísérleti jelleggel létrejött az Észak-Dunántúli Regionális Fejlesztési Központ a Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom és Vas Megyei Pedagógiai Intézetek közreműködésével. A fejlesztési központ célja, hogy a közoktatás-irányítás változásaira felkészítse és „megszervezze” a térség pedagógusait. A három megye rendszeres és intézményes együttműködésével magas szintű szakmai fejlesztés és szolgáltatás valósuljon meg, mely modellértékű lehet országos viszonylatban is. A fejlesztési program könyvtárpedagógiai elképzelései között szerepel többek között az iskolai könyvtári munka szakmai színvonalának emelése. A közoktatási rendszer képzési szintjeinek várható átalakulása, az új iskolaszerkezeti megoldások megjelenése, a tartalmi korszerűsítést szolgáló alternatív programok (*Zsolnay, Waldorf, Gáspár, Tolnay* stb.) szélesebb körű terjedése, az országos kerettanterv, az értékelési és vizsgarendszer megjelenése kardinális változásokat jelentenek az iskolai könyvtárak életében, és várhatóan a forrásközpontok funkciójának felértékelődéséhez vezetnek. A reprodukív, passzív-elsajátító, tanárközpontú oktatás helyett az önálló ismeretszerzés, az önképzés, a nyelvi-irodalmi kommunikáció alapvető készségeit kell megtanítani a jövő embereinek. A fenti készségek elsajátításának meghatározó színtere lesz az iskolai könyvtár, ezért új fejlődési pályára kell állítani az iskolai forrásközpontokat, médiatárakat. Erre az alapvető minőségi változásra időben fel kell készíteni a térség könyvtáros szakembereit. A hatékonyság érdekében rendszeres munkakapcsolat kiépítése szükséges az iskolai könyvtárügyért felelős intézmények (önkor-

mányzatok, közművelődési könyvtárak, képzőintézetek) vezetőivel, szakembereivel. Egyik meghatározó eleme a programnak a régióban tevékenykedő fejlesztő könyvtárosok feltérképezése, és alkotó tevékenységük menedzselése, szellemi produktumaik (tesztek, feladatbankok, taneszközök, bibliográfiák, könyv- és könyvtárhasználati adaptációk) publikálása, alkotó szakmai műhelyek, egyesületek önszer-

veződésének segítése és működtetése. A kallódó muzeális értékű dokumentumok fokozottabb védelme érdekében, figyelemkeltő céllal „Művelődéstörténeti ritkaságok” címmel kiállítássorozat rendezése régi magyar gyermekkönyvekből, hely- és iskolatörténeti dokumentumokból, bibliofiákából. A fejlesztési koncepcióban centrális szerepet kap az információs adatbázis kiépítése, ami sokoldalúan felhasználható naprakész ismeretekkel látja el a térség pedagógusait, könyvtárosait. A terve-

zetben szerepel még nemzetközi kapcsolatfelvétel és információcsere kiépítése a régió szomszédságában lévő városok (Bécs, Graz, Pozsony, Nyitra) társintézményeivel. Végezetül a könyvtárpedagógiai fejlesztő szolgáltató modell – eredményes működés esetén – olyan szakmai infrastruktúrát kíván kiépíteni, amely differenciált kínálatot tud biztosítani az iskolák és az önkormányzatok számára; együttműködésre, innovációra és szolgáltatásra épül.

Homor Tivadar

Alapítvány régi könyvekért

A kunszentmiklósi gimnázium a 18. századi református úgynevezett „latin iskolából” fejlődött érettségi nyújtó főgimnáziummá e század második évtizedére. Ebben a szívós erősödésben, fejlődésben mindvégig kitüntetett szerep jutott a könyvnek, könyvtárnak. Iskolai könyvtárunk létezéséről az 1760-as évektől tudunk, s bár ekkor még csak néhány tucat latin auctort és grammaticát tartalmazott a gyűjtemény, alig két évszázad alatt – köszönhetően a neves és névtelen adományozók, a hálás tanítványok és gondos tanárok hosszú sorának – értékes, gazdag gimnáziumi könyvtár teremtődött itt: 1948-ban, az államosításkor 18 000 kötet könyvvel, folyóirattal.

Aki látott már régi könyvgyűjteményt, jól tudja, hogy fokozott védelemre, gondoskodásra szorulnak ezek a könyvek, élettelen és élő környezetük egyaránt veszélyeket hordoz, lehetséges károkozóként van jelen. Nem olcsó dolog a folyamatos állagmegóvás sem, s még mennyivel drágább az elszenvedett károk helyreállítása, a restaurálás! Egy mai gimnázium költségvetéséből ilyesmikre aligha futja, marad a „szerzés” valamilyen módja, s ha ez sem megy, marad a könyv olyan, amilyen volt, vagy éppen romlik tovább.

A megoldást keresők és a megoldásért tenni hajlandók kis csapata 1991 júniusában a könyvtárban találkozott, s csakhamar kimondott: alapítvány lesz! És lőn a „Pro Bibliotheca Antiqua Baksayana” – alapítvány a kunszentmiklósi gimnázium régi könyvtáraért, amely vállalkozás tőkéjéből és kamataiból csak restauráltatni és köttetni szabad, de rekonstruálható lesz az egész régi könyvtár, 1948 előtti

állapotában, akkori raktári rendjével és katalógusaival; ugyanakkor ez a könyvmúzeum a legkorszerűbb módon igyekszik majd a kutatók, használók rendelkezésére állni, mivel elhatároztuk az állomány számítógépes feltárását is. Az alapító megbeszélésen 1,2 millió forint alaptőke jött össze, az alapítók pedig bankok, vállalkozások és magánszemélyek vegyessen.

Választottunk kuratóriumot is, melynek elnöke dr. Naszvadi György öregdiák, titkára pedig az iskola könyvtáros-tanára, e sorok írója. Azóta elértük a másfél millió forintot, bejegyeztünk a cégbíróságon, az OSZK Soros Műhely megkezdte a restaurálást, vettünk számítógépet, s most alkalmas szoftvert keresünk. Távlabbi célunk az állomány katalógusainak megjelentetése, legelőször az RMNY-eké 1993-ban. Alapítványunk nyitott, az Agrobank kecskeméti fiókja kezeli, számlaszámunk 752-01035 (bevételi szám).

Ezt persze nem azért közöljük, mintha hasonló gondokkal küszködő kollégáinktól várnánk támogatást, de hátha olvassák ezt a kis közleményt olyanok is néhányan, akik valamilyen kötődnek Kunszentmiklóshoz, s e szívbéli vonzalmukhoz megfelelő anyagiak is társulnak.

Ez – nagyon röviden – alapítványunk története, melynek további sorsáról szívesen és rendszeresen tájékoztatjuk később is a Könyvtáros olvasóit, amihez azért az is kell (hisz ismerjük az ő gondjaikat), hogy legyen Könyvtáros. Hátha rajtuk is segít valamilyen alapítvány, a könyvtárosok öröme.

Balogh Mihály

Igen-igen szerény formában, gépelt sokszorosításként, hangsúlyozottan „kézirat”-ként jelent meg *Zsidai József 1960–1990 között megjelent írásainak bibliográfiája* (Miskolc, 1991). Érdeemes hangsúlyozni, sőt kihangsúlyozni ezt a szerénységet. Ezúttal nem szeretnénk példákat hozni arra, hogy miféle emberek, miféle írásaik (sokszor nem is saját írásainak, csak nevük alatt megjelent opuszoknak) csaptak már intézményeik, felettes hatóságaik nagy zajt, hogy milyen „életműbibliográfiák” jelentek meg már ebben az országban, milyen kiállításban, micsoda papíron, minő kötésekben és mekkora áhítattal, bár ilyen példát minden könyvtáros számolatlanul tudna felsorolni. Ezúttal – bizonyosan nem véletlenül, hanem nagyon is tudatosan – az ellenkezőjére született példa. Amint a belső címlap elárulja, a kiadvány „készült abból az alkalomból, hogy a szerző 30 éve publikál és 30 éve a Miskolci Egyetem Központi Könyvtárának vezetője”. Illetlen és stilustalan lenne e szerény kiadványt éppen szerénysége miatt ünnepegni, pedig hát megérdemelné. Méltóbb azonban hozzá, a kiadványhoz is, ahhoz is, akinek munkásságát, legalábbis írásos munkásságát feltárja, a szenttelen tárgyszerűség. A mindössze huszonkét lapos bibliográfia nem tartalmaz előszót, életrajzot, méltatást, bevezetőben nemhogy országos nevek, hírességek nem méltatják *Zsidai Józsefet*, de egyáltalán nincs is ilyenféle panegirikusz csatolva hozzá. (Pedig talán egy rövid, faktografikus életrajz, pályakép nem ártott volna.) Technikai jellegű eligazításra nincs szükség, a bibliográfia szerkezete, amint az a tartalomjegyzékből azonnal ellen-

őrizhető, roppant világos, áttekinthető. A nyolc részből álló korpusz fejezetcímei tulajdonképpen műfajmegjelölések, ám egyúttal arra is szolgálnak, hogy áttekinthetően tagolják harminc év gazdag írásos termékét, azt is világossá tegyék, hogy mi mindennel foglalkozott *Zsidai József*, legfőként pedig azt, hogy természetes nehézségi fokozatokként helyezték el a műveket. Elsőül az önálló munkák leírásai sorjáznak, ezt követik az önállóan megjelent társszerzős munkák, majd a tanulmányok, előadások, cikkek, illetve az idegen nyelvű tanulmányok, előadások, cikkek, van egy vegyes írások című rész (alcíme szerint itt egyaránt található a felsőoktatással, a művelődéssel valamint a könyvtárüggyel foglalkozó művek), végül a szerző szerkesztésében megjelent munkák lajstroma található, illetve a könyvismertetések, kritikák, valamint az interjúk leírásai.

A dolog természetéből következően a legtöbb tétellel a *Tanulmányok, előadások, cikkek* rukkolt elő, pontosan hatvankét tétel található e fejezetcím alatt (hencegésnek hatna, ha kiírnánk, e hatvankettőből mennyi jelent meg a *Könyvtárosban*, így, bár természetesen összeszámláltuk, nem közöljük. Szívünket azonban nemcsak a mennyiség melegíti, hanem az is, hogy

– persze alanyi vélekedésünk szerint – *Zsidai* legjobb, legmagvasabb, legfontosabb tanulmányai nálunk jelentek meg). A könyvtári szakma írásban is megnyilatkozó nagyjai közül azonban *Zsidai* nem cikkeivel, tanulmányaival válik ki, ami miatt ő olyannyira nem tipikus jelenség, az az, hogy számos könyve van. Van ezek közt önálló mű is szép számmal, társszerzős is nem kevés. Aki ért a szakmához (és az íráshoz), jól tudja, micsoda különbség van akármily kiváló cikkek, tanulmányok írása, és egy hosszabb könyv megalkotása között. *Zsidai* könyvei (köztük kandidátusi értekezése) szakirodalmunk maradandó értékei, állandóan használt alapművei közé tartoznak. A bibliográfia hívja fel a figyelmet arra is, hogy meglehetősen belterjes könyvtári életünkben éppen *Zsidai* volt az, aki már igen korán (már a hatvanas évek elején) külföldön is publikált. A megjelenési helyek igen szép szórást mutatnak: Szófia, London, Freiberg, Göteborg, Frankfurt am Main, New York, Párizs stb. szerepelnek írásai kiadási helyeiként. Nem kevés a kettős „kötődésű” kiadás sem. Jó érzés az ilyen összetételeket látni: Freiberg und Miskolc stb. Szóval kiváló bibliográfia ez a jubileumi. Egy jelentős életmű hű, pontos, adekvát tükré.

Az Amerikai Könyvtári Egyesület állásfoglalásai

Látókör

Az Alaszkai Könyvtári Egyesület Intellektuális Szabadság-Bizottsága
1991. május

Összeáll.: June Pinell-Stephens és Greg Hill
Kiadta a Garland D. Rhoads-alapítvány adományának segítségével
az NCMB Texas National Bank felügyelő bizottsága

*

Kedves Kolléga!

Ez a füzet az országunk könyvtárait érintő legfontosabb dokumentumokat tartalmazza. Ezek segítségével védik meg könyvtáraink a használók magánéletét, és nyújtják a lehető legjobb szolgáltatásokat, korra, fajra vagy valásra való tekintet nélkül. A könyvtáraknak minden országban éberem kell örködniük, nehogy a kormányok beavatkozzanak az eszmék szabad áramlásába, és ez a mi országunkra éppúgy érvényes, mint bármely másikra. Mindenestre jó száz éve szabadon működnek a közművelődési könyvtárak: ez elég hosszú idő ahhoz, hogy a könyvtárak korlátozás nélküli használatáról egész sor elképzelés alakuljon ki.

Az Önök országa most kezdett hozzá a demokratikus kormányformával való nagy kísérlethez. Elismeréssel üdvözljük Önöket bátorságukért, amiért vállalkoztak e nehéz feladatra, és a legjobbakat kívánjuk Önöknek és polgártársaiknak. Amint tudják, a szabad közművelődési könyvtárak fontos feladatot látnak el a demokráciákban. A nép vezető szerepe csak akkor juthat érvényre, ha a polgárok szabadon és objektíven tájékozódhatnak a napi eseményekről, megismerkedhetnek valamennyi szemponttal. Erről a tájékoztatásról legjobban a könyvtárak gondoskodhatnak.

Ezt a füzetet tisztelettel ajánljuk Önöknek; tegyenek vele bármit, amit jónak látnak. Remélhetőleg legalábbis egy részét elolvassák, és talán ösztönzőnek találják. Nem áll szándékunkban tanácsokat osztogatni Önöknek arról, hogy miképpen működtesék könyvtáraikat.

Az ízlések és vágyak világszerte különböznek, kizárólag Önök és honfitársaik tudják jól, milyen irányt kell könyvtáraiknak követniök. A mi könyvtárosaink tisztában vannak országunk könyvtárainak hiányosságaival, de ismerjük erős oldalait és jó tulajdonságait is. Ezért szántuk el magunkat arra, hogy síkra szálljunk az intézményeink alapjául szolgáló eszmék megőrzéséért. A jelen füzetben közölt dokumentumok segítenek bennünket abban, hogy e célra összpontosíthassuk erőfeszítéseinket.

A füzet anyagi támogatója az Alaszkai Könyvtári Egyesület Intellektuális Szabadság-Bizottsága. A nyomda és a terjesztés költségeit magánemberek adományaiból fedezte az egyesület. Öszintén reméljük, hogy hasznát veszik, és örömmel fogadjuk hozzánk eljuttatott észrevételeiket.

June Pinnell-Stephens és Greg Hill
Intellektuális Szabadság-Bizottság, Alaszkai Könyvtári Egyesület, Noel Wien Library 1215 Cowles Street Fairbanks, Alaska 99701 USA

Könyvtári alaptörvény

Az ALA egyetért azzal, és megerősíti, hogy valamennyi könyvtár információs és eszmei fórum, és hogy szolgáltatásaikat az alábbi alapvető elvek határozzák meg:

1. A könyveket és más könyvtári forrásokat a könyvtár által kiszolgált közösség valamennyi tagja számára hozzáférhetővé kell tenni,

érdeklődésük kielégítése, informálásuk és felvilágosításuk céljából. Semmilyen anyagot nem szabad kirekeszteni az azok létrehozásában résztvevők származása, osztályhelyzete vagy nézetei miatt.

2. A könyvtárak kötelesek dokumentumokat és információt rendelkezésre bocsátani a jelenlegi és múltbeli ügyekről, azok állásfoglalására való tekintet nélkül. A dokumentumokat nem szabad kitiltaniuk vagy elzárniuk a forgalom elől azért, mert azok szerzőivel vagy elveivel nem értenek egyet.

3. A könyvtáraknak tiltakozniuk kell a cenzúra ellen, hogy betölthessék információs és felvilágosító szerepüket.

4. A könyvtáraknak együtt kell működniük minden olyan személlyel vagy csoporttal, aki, illetve amely az eszmék szabad kifejezésének és áramlásának korlátozása ellen küzd.

5. Senkit sem szabad korlátozni, illetve senkitől sem szabad megtagadni a könyvtár használatát származása, kora, osztályhelyzete vagy nézetei miatt.

Azok a könyvtárak, amelyek helyiségeiket, gyűléstermeiket az általuk kiszolgált közösség használatára átengedik, ezt csak az egyenlőség elve alapján tehetik meg, tekintet nélkül a használatot igénylő egyének vagy csoportok nézeteire vagy hovatartozására.

Elfogadta az ALA tanácsa 1948. június 18-án, kiegészítette 1961. február 2-án; 1967. június 27-én és 1980. január 23-án.

Az olvasás szabadsága

Ezt a határozatot eredetileg az ALA és az Amerikai Könyvkiadók Tanácsa (utóbbi 1970-ben Amerikai Kiadók Egyesülete néven egyesült az Amerikai Pedagógiai Kiadók Intézetével) westchesteri konferenciája hozta meg.

Az elfogadás időpontja: 1933. június 25., az ALA Tanácsa 1972. január 28-án módosította.

*

Az olvasás szabadsága demokráciánk alapvető sajátsága. Állandó támadásoknak van kitéve. Magánemberek csoportjai és állami szervek az ország különböző részeiben azon fáradoznak, hogy könyveket tiltsanak ki a kereskedelmi forgalomból, hogy cenzúrázzák a tankönyveket, megbélyegezzék az „ellenzéki” műveket, jegyzékeket állítsanak össze és terjeszsenek az „elvetendő” szerzőkről és köny-

vekről, mert meg kívánják tisztítani tőlük a könyvtárakat. E megnyilvánulások egyértelműen abból a felfogásból táplálkoznak, hogy a szabad véleménynyilvánítás nemzeti hagyománya többé nem érvényes; hogy a cenzúrára és az eltiltásra szükség van a politikai felforgatás és az erkölcsi romlás megakadályozása érdekében. Mi, akik mint állampolgárok használni kívánjuk a könyveket, mint könyvtárosok és kiadók pedig felelősek vagyunk azok terjesztéséért, le kívánjuk szögezni, hogy az olvasás szabadságának megőrzése közérdek. Mélyszégyen aggodalom tölt el bennünket az eltiltás ezen kísérletei miatt. E kísérletek többsége a demokrácia alapvető elveinek tagadásából indul ki: tagadja, hogy a közönséges állampolgár, kritikai ítélőképességét felhasználva, a jót választja, és a rosszat elveti. A cenzorok – a magán- és a közéletben egyaránt – úgy vélik, nekik kell meghatározniuk, mi a jó és mi a rossz polgártársaik számára.

Bízunk benne, hogy az amerikaiak felismerik a propagandát, és elutasítják azt. Nem hiszünk abban, hogy szükségük van a cenzorok segítségére e téren. Nem hisszük, hogy hajlandók feláldozni örökségüket: a szabad sajtót azért, hogy „megvédjék” őket attól, amiről azt hiszik, árthat nekik. Úgy véljük, az amerikaiak a szabad kezdeményezés hívei az eszmék és azok kifejtése terén is.

Természetesen tudatában vagyunk annak, hogy nem a könyvek az elnyomásra irányuló erőfeszítések egyedüli áldozatai. Tudatában vagyunk, hogy e törekvések csupán egy nagyobb terv, az oktatásra, a sajtóra, a filmgyártásra, a rádióra és a televízióra gyakorolt nyomás részei. Nem csupán a tényleges cenzúra problémájáról van szó. Az elnyomó törekvések keltette félelem árnyékában, megítélésünk szerint, a véleménynyilvánítás még fokozottabb önkényes megnyirbálására kell számítani azok részéről, akik el kívánják kerülni a vitákat és ellentéteket.

A konformizmus érdekében kifejtett nyomás talán természetes súlyos változások és a mindent átható félelem időszakában. Különösen, ha valamely ideológia okoz nagy gondokat, és amikor a másként gondolkodók nézeteinek kifejezésre juttatása már önmagában is félelmet kelt, és az emberek hajlamosak rá, hogy úgy lépjenek fel ellene, mintha ellenséges cselekedet volna: erőszakkal.

Az erőszakos fellépés azonban sohasem olyan veszedelmes, mint éppen az ilyen társadalmi feszültségekkel teljes időszakokban. Az

Egyesült Államoknak mindig a szabadság adott erőt és rugalmasságot a nehézségek elviselésére. A szabadság nyitja meg az utat az új és alkotó megoldások számára, és teszi lehetővé, hogy az emberek tetszésük szerinti változásokat hozzanak létre. Bármilyen eretnenség elnémitása, az ortodoxia mindenfajta erőltetése csökkenti társadalmunk szilárdságát és ellenállóképességét, gyengíti a stresszhatások kivédését.

Ma, éppúgy mint bármikor történelmünk során, szabadságunk megőrzésének legfontosabb eszközei közé tartoznak a könyvek. Jóformán az egyedüli eszközök azon eszmék és kifejezőmódok általános hozzáférhetővé tételére, amelyek eleinte csak kis létszámú közösség érdeklődésére számíthatnak. Természetes közvetítői azoknak az új eszméknek, azoknak a próbát még ki nem állt véleményeknek, amelyek a társadalom fejlődéséhez eredeti módon járulhatnak hozzá. Nélkülözhetetlenek az eszmék széles körű cseréjéhez, ami nélkül elmélyült gondolkodás nem lehetséges, és elengedhetetlen ahhoz, hogy az ismeretek halmazából eszmék szerves gyűjteménye jöjjön létre.

Meg vagyunk győződve arról, hogy a kommunikáció szabadsága alapvető fontosságú a társadalmi szabadság és az alkotó műveltség fennmaradásához. Hisszük, hogy a konformizmus elterjesztésére irányuló kényszer azt a veszélyt hordozza magában, hogy a kutatás és a kifejezés köre – amitől demokráciánk és kultúránk függ – beszűkül. Hisszünk abban, hogy minden amerikai közösség éberben öröködi a kiadás és forgalmazás szabadságán, hogy ily módon megőrizhesse saját olvasási szabadságát. Hisszük, hogy a kiadók és a könyvtárosok átérzik, milyen nagy felelősséggel tartoznak azért, hogy lehetővé tegyék az olvasóknak a változatos kínálatból való szabad válogatást.

Az olvasás szabadságát az alkotmány garantálja. Akik hisznek az emberi szabadságban, azoknak határozottan ki kell állniuk az alapvető jogok ezen alkotmányos biztosítékainak védelmében, és vállalniuk kell a felelősséget e jogok gyakorlásáért.

Ezért megerősítjük javaslatainkat:

1. A kiadók és a könyvtárosok közös érdeke, hogy hozzáférhetővé tegyék a legkülönfélébb véleményeket és nézeteket, közöttük a liberális szelleműeket vagy a többség számára népszerűtleneket is.

Az alkotó gondolkodás lényege az, hogy új. És ami új, az eltér a meglévőtől. Minden új gondolat létrehozója lázadó addig, amíg elkép-

zelései le nem tisztulnak, és nem állják ki az idők próbáját. A totalitárius rendszerek oly módon igyekeznek hatalmon maradni, hogy könyörtelenül elfojtanak minden eszmét, amely ellentétes a fennálló ortodoxiával. A demokratikus rendszerek ereje a változásokhoz való alkalmazkodásukban rejlik, és ezt nagymértékben erősíti, hogy az állampolgárok szabadon választhatnak a nekik szabadon felkínált ellentétes nézetek közül. A nonkonformista nézetek csírájukban történő elpusztítása a demokratikus folyamatok végét jelentené. Továbbá: a demokratikus gondolkodás csak a mérlegelés és válogatás révén képes olyan erőre szert tenni, amilyenre az olyan időkben, mint a mai, szükség van. Nem csak azt kell tudnunk, miben hiszünk, hanem azt is, miért hiszünk benne.

2. A kiadóknak, könyvtárosoknak és könyvkereskedőknek nem kell egyetérteniük az általuk közzétett és forgalmazott könyvekben található minden eszmével vagy véleménnyel. Ellentétbe kerülnének a közérdekkel, ha saját politikai, erkölcsi vagy esztétikai ítéletüket mércének tekintenék annak meghatározásában, milyen könyveket kell kiadni vagy terjeszteni.

A kiadók és könyvtárosok az oktatás és művelődés folyamatát szolgálják, amikor elősegítik az elme gazdagításához és a tudás gyarapításához szükséges ismeretek és gondolatok hozzáférhetővé tételét. Nem támogatják az oktatást és a nevelést, ha tanárként saját gondolkodásmódjukat erőltetik rá másokra. Az embereknek az olvasás szabadságára van szükségük, és arra, hogy az eszmék szélesebb választéká-

ból választhassanak, mint amit egyetlen könyvtáros, kiadó, kormány vagy egyház magáénak tekint. Helytelen lenne, ha az egyik ember csak azt olvashatná el, amit egy másik számára megfelelőnek tart.

3. Ellentétes a közérdekkel, hogy a kiadók vagy a könyvtárosok döntsenek valamely könyv elfogadhatóságáról, a szerző személyes múltja vagy politikai állásfoglalása alapján.

A könyveket csak mint könyveket szabad megítélni. Semmiféle művészet vagy irodalom nem létezne, ha alkotóik politikai nézetei vagy magánélete alapján ítélnének róluk. Nem létezne szabad emberek szabad társadalmá, ha listát állítanának össze azokról a szerzőkről, akikre nem kívánnak odafigyelni, bármit mondjanak is.

4. Társadalmunkban nincs helye olyan törekvéseknek, amelyek rákényszerítik izlésüket másokra, a felnőtteket olyan olvasmányokra korlátozzák, amelyeket a fiatalok számára megfelelőnek tekintenek, vagy amelyek gátolni kívánják az írókat mondanivalójuk művészi kifejezésében.

Némelyek számára a modern irodalom megbotránkoztató. De az életben sok minden van, ami megbotránkoztató. Gyökerestől irtanánk ki az irodalmat, ha nem engednénk meg az íróknak, hogy az életet tekintsék nyersanyaguknak. A szülők és a tanárok felelősek azért, hogy felkészítsék a fiatalokat az életben rájuk váró tapasztalatok sokféleségére, és ugyancsak felelősek azért is, hogy segítenek megtanulni az önálló, kritikai gondolkodást. Ezek egymást erősítő felelősségek, nem lehet mentesülni alóluk egyszerűen azzal, hogy megakadályozzuk az embereket abban, hogy olyan műveket olvassanak, amelyekre még nincsenek felkészítve. Ezekben a dolgokban az izlések különböznek, és az izlést nem lehet törvényekkel szabályozni, és nem lehet olyan mechanizmust kidolgozni, hogy az megfeleljen az egyik csoport igényeinek anélkül, hogy korlátozná mások szabadságát.

5. Nem szolgálja a közérdeket, ha ráerőltetik az olvasókra, hogy elfogadják a könyvet eleve elítélő címkét, amely a könyvet vagy annak szerzőjét felforgatónak vagy veszedelmesnek bélyegzi.

Az ilyen címkézési elképzelések előfeltétele olyan egyének vagy csoportok létezése, akik vagy amelyek elég bölcsek, hogy hatóságilag eldöntsék, mi a jó és mi a rossz az állampolgárok számára. Feltételezi továbbá, hogy minden egyént irányítani kell, másként nem tud véle-

ményt alkotni az általa tanulmányozott eszméről. De az amerikaiaknak nincs szükségük másokra, akik gondolkodnak helyettük.

6. A kiadók és a könyvtárosok – mint az emberek olvasási szabadságának őrei – felelősek azért, hogy harcoljanak, nehogy egyének vagy csoportok megsértsék ezt a szabadságot azzal, hogy saját mércéjüket vagy izlésüket ráerőszakolják az egész közösségre.

A demokratikus érintkezés folyamata során elkerülhetetlen, hogy az egyének vagy csoportok politikai, erkölcsi vagy esztétikai nézetei időnként ellentétbe ne kerüljenek más egyének vagy csoportok felfogásával. A szabad társadalmakban mindenki szabadon határozhatja meg, mit ajánljon önként társult tagjainak. De egyetlen csoportnak sincs joga ahhoz, hogy magához ragadja a törvénykezést, és saját politikai és erkölcsi elképzeléseit ráerőltesse a demokratikus társadalom más tagjaira. A szabadság nem szabadság, ha csak a megszokottra és a semleges dolgokra érvényes.

7. A kiadók és a könyvtárosok felelősek azért, hogy teljes mértékben érvényesüljön az olvasás szabadsága, hogy olyan könyveket bocsássanak rendelkezésre, amelyek javítják a gondolkodás és a kifejezés minőségét és bővítik változatosságát. A felelősségtudatot erősítő tevékenységük során a könyvekkel foglalkozók bebizonyíthatják, hogy egy rossz könyvre egy jó könyv a válasz, egy helytelen nézetre pedig egy helyes.

Az olvasás szabadságának nem sok következménye van, ha köznapi dolgokról van szó; csak akkor támadnak zavarok, ha az olvasó nem jut hozzá a céljainak megfelelő anyagokhoz. Amire szükség van, az nem pusztán a korlátozás hiánya, hanem a konkrét lehetőség

megele, hogy az emberek azt olvashassák, amiről azt hallották és gondolják, hogy a legjobb. A könyv a legfőbb csatorna, amelyen a szellemi örökség átadható, alapvető eszköze ezen örökség tanulmányozásának és gyarapításának. Szabadságának és sérthetlenségének védelme, a társadalom számára nyújtott szolgálatának bővítése minden könyvvel foglalkozótól képességei legjavát követeli meg, és minden állampolgártól a legteljesebb támogatást érdemli. E tételket nem könnyen és nem egyszerű általánosításokként állapítottuk meg. Síkra szállunk azért, hogy sokra értékeljék a könyveket. Ezt azért tesszük, mert hisszük,

hogy jók, rendkívül változatosak és hasznosak, érdemesek arra, hogy megbecsüljék és megőrizték őket. Felismertük, hogy e tételek alkalmazása olyan eszmék és kifejezési formák elterjedését jelentheti, amelyek sokak számára ellenszenvesek. E kijelentéseinket nem abban a biztos tudatban tettük, hogy lényegtelen, mit olvasnak az emberek. Ellenkezőleg: úgy véljük, hogy nagyon is fontos. Továbbá hogy az eszmék veszélyesek is lehetnek, de az eszmék elnyomása végzetes következményekkel járna a demokratikus társadalomra. A szabadság már önmagában is veszedelmes életforma, de a miénk ilyen. (Folytatjuk)

Megalakult a Magyar Olvasástársaság

A reformáció 474. emléknepjén, 1991. október 31-én az OSZK társalgójában 63 főiskolai hallgató, óvónő, pedagógus, könyvtáros, gyógypedagógus, kutató, szerkesztő, nyelvész, író és tankönyvíró gyűlt össze, hogy az International Reading Association (Nemzetközi Olvasástársaság) magyar tagszervezetét megalakítsa.

A váratlanul szép számban megjelenő, illetve alapító tagként szóban és írásban magukat kimentő, de csatlakozási szándékukat kinyilvánító kollégánk, barátunk az előzetesen kiküldött alapító nyilatkozatot elfogadva az új, integratív, szakmaközi egyesület megszervezése mellett döntött. Meggyőződésünk szerint az olvasás iránti érdeklődés, a nyomtatott szó presztízse, az írásbeli kultúra terjesztésének ügye, az olvasási készség színvonala nem az első osztály, nem az olvasókönyv, nem a módszer, nem az alsó tagozat, nem a gyermekkönyvkiadás, nem a gyermek- és ifjúsági sajtó, nem a közoktatási és nem a könyvtári rendszer ügye, hanem bonyolult, összetett társadalmi jelenség, melynek sokféle összetevőjét – a részelemek fontosságát és relatív önállóságát hangsúlyozva – csak interdiszciplináris (tudományközi), az egészre figyelő módszerekkel és eszközökkel lehet megérteni és befolyásolni. Elsődleges célunk tehát ennek a holisztikus szemléletmódnak a tudatosítása, a részterületek, ágazatok képviselői közötti intenzív eszmecserék elősegítése, valamint az ilyen irányú

nemzetközi kapcsolatok (publikációk, szemináriumok, konferenciák) kölcsönös gazdagítása. Az IRA legfontosabb angol nyelvű lapjai (a *The Reading Teacher* az alsó tagozatban tanítóknak, a *Journal of Reading* a 10–18 évesekkel foglalkozóknak szól, a *Reading Research Quarterly* pedig főként elméleti kérdéseket taglal) máris hozzáférhetők az Országos Széchényi Könyvtárban, és remélhetőleg a közeli jövőben az Országos Pedagógiai Könyvtár is beszerzi őket.

Várjuk az egymástól tanulni, másoknak tapasztalatokat átadni kész nyugtalan, dinamikus pedagógus (óvónótól egyetemi tanárig) könyvtáros, szerkesztő, nyelvész, kiadó, író, kutató kollégáink jelentkezését. Idegen nyelv (főként angol) aktív ismerete nem akadály! Első konferenciánkat 1992. február 28-án tartjuk az Országos Széchényi Könyvtárban, s ez alkalomból már az IRA Európai Bizottságának tagjait is vendégül látjuk. Távlati terveink között szerepel egy önálló folyóirat beindítása (esetleg az ötödik éve tetszalott *Könyv és Nevelés* feltámasztása), illetve az IRA 9. (1995-ös) európai konferenciájának megrendezése is.

A döntően gyakorlati kérdésekkel foglalkozó társaság célját egy mondatban az önkéntes, intenzív és folyamatos szakmai továbbképzésben lehetne összefoglalni.

Az új szakmai és baráti kapcsolatok teremtésére kész kollégák jelentkezését örömmel várják a szervezők: *Horváth Zsuzsa* Országos

Közoktatási Intézet, Bp. Dorottya u. 8, 1051; Kádárné Fülöp Judit MKM, Bp. Szalay u. 10-14., 1055, Nagy Attila OSZK, Bp. Budavári Palota F-épület, 1827.

Magyar Olvasástársaság Hungarian Reading Association Alapító Nyilatkozat

Alulírottak Magyar Olvasástársaság néven szakmai egyesületet alapítunk. Nemzetközi kapcsolatokban az egyesület a Hungarian Reading Association elnevezést használja. Az egyesület nevének rövidítése egységesen HUNRA. A társaság a Nemzetközi Olvasástársaság (International Reading Association) magyar tagszervezete kíván lenni, és szorgalmazza ekként való elismerését.

A Társaság céljai:

1. Fel kívánja hívni a közfigyelmet a magyar olvasáskultúra valós tényeire és jelentőségére a XXI. század civilizációs követelményeinek fényében a) az olvasás értékeinek és hasznának felismertetésével, b) az írásbeliség új kultúrtechnikáinak népszerűsítésével, c) a minőség iránti igény ébresztgetésével tanulók, szülők, pedagógusok körében.

2. Elő kívánja segíteni az írásbeli képességek színvonalának emelkedését az iskoláskorú és a rászoruló felnőtt lakosság körében.

3. Elő kívánja segíteni az olvasással kapcsolatos tudományos ismeretek terjesztését a) az olvasással kapcsolatos szakmai információk közvetítésével, b) az olvasás folyamatának megértésére irányuló tanulmányok és vizsgálódások ösztönzésével, c) az olvasási tevékenységre vonatkozó kutatások támogatásával.

A Társaság e célokat a következő tevékenységek útján kívánja megvalósítani: a) Segítségül hívja a tömegkommunikációt a magyar olvasáskultúra hiteles tényeinek és adatainak megismertetésére, az olvasás ügyének előmozdítása érdekében. b) Konferenciákat szervez az olvasással foglalkozó különböző tudományterületek és gyakorlati szakemberek számára az ismeretek és tapasztalatok előmozdításáért. c) Javaslatokat kíván megfogalmazni a kiadók számára, d) Közreműködik, szakértői támogatást nyújt kisközösségeknek, iskoláknak, aprófalvaknak olvasóklubok, helyi olvasástársaságok alapításában, szervezésében. e) Továbbképzéseket, találkozókat szervez új vagy elfelejtett olvasáspedagógiai módszerek megismertetésére könyvtárosok, tanítók, tanárok, közművelődési szakemberek számára. f) Pá-

lyázatokat, ötletbörzéket szervez korszerű olvasáspedagógiai módszerek elterjesztése érdekében. g) Törekszik a külföldi kutatási és tanításmódszertani eredmények megismertetésére. h) Elősegíti tagjai és hasonló célú külföldi társaságok tagjai között közvetlen kapcsolatok, cserék szervezését. i) Magyar és külföldi pályázatok révén fiatal szakemberek külföldi tanulmányútjának elősegítése.

Színvonalas pedagógiai sajtóorgánumokat kíván megnyerni a Társaság tevékenységében való részvételre.

A Magyar Olvasástársaság tevékenységét az Alapszabályban foglalt keretek között végzi, a működésével kapcsolatos jogszabályok rendelkezéseit magára nézve kötelezőnek elfogadja. Mindezek alapján az alapítók kéri az egyesület önálló jogi személykénti bejegyzését.

Felhívás

Az írásbeli kultúra terjesztésének ügye a rendszerváltás után is nyomorúságos helyzetben van. Sok más, eredendően anyagi és szociális ok mellett – úgy véljük – az olvasásra neveléssel, olvasástanítással hivatásszerűen foglalkozók elszigeteltsége is oka annak, hogy az olvasáspedagógia ügyét és az analfabetizmus elleni küzdelem ügyét nem tudjuk elég hatatosan képviselni.

Az olvasás több szakterület közös ügye. Írók, szerkesztők, tanítók, tanárok, könyvtárosok, gyógypedagógusok, nyelvészek, neveléstudósok, pszichológusok, szociológusok körében egyaránt vannak, akik hivatásuknak és küldetésüknek érzik a magyar írásbeliség színvonalának emelését. Az idő megérett talán, hogy összefogjunk, és megkeressük a mai viszonyokhoz illő formákat az olvasáskultúra hatékonyabb terjesztésére.

Olyan időszakban élünk, amikor az iskolák a létükért küzdenek, amikor a könyvtárakat a bezárás veszedelme fenyegeti, amikor a pedagógustovábbképzés gyakorlatilag megszűnt, a szakfolyóiratok támogatás híján megszűnőben vannak, amikor a 14–17 éves korosztályból 200 000 fiatal eltűnt az oktatási rendszerből, amikor munkanélküliség és kiszolgáltatottság fenyeget mindenkit, aki nem tud nyomtatott szövből önállóan tájékozódni.

Mindezen bajainkkal nem vagyunk egyedül. Amerikában és Európában – bár nálunk jobb körülmények között – vannak hasonló gondok, de vannak szakmai szervezetek is, amelyek ezek ügyében szót emelnek. Nemzeti Olvasás-

Meghívó

társaságok is többszáz ezres tagsággal, amely összefogja az öt világrész Nemzeti Olvasástársaságait. Ők kerestek meg, hogy segítenének Magyar Olvasástársaságot alapítani. A szükség és a támogató közeledés indít bennünket arra, hogy megvitassuk az alapítandó Magyar Olvasástársaság célját, működési módját, feladatait.

Felkérjük Önt is, vegyen részt a Magyar Olvasástársaság működésében.

*Kádárné Fülöp Judit
Horváth Zsuzsa
Nagy Attila*

A Magyar Olvasástársaság 1. konferenciájára, melyet 1992. február 28–29-én szervezünk az OSZK VI. szinti előadótermében. Témáink lesznek: a) Az alapszabály ismertetése, tisztviselők választása, b) Az iskolai teljesítmények (olvasás, matematika) színvonalának változásairól 1986–91, c) Beszéd és olvasástanulás, d) Bemutató tanítás és a látottak elemzése. Kezds: 1992. febr. 28. 14 óra, Befejezés: 1992. febr. 29. 12 óra.

Hogyan lettem könyvtáros az USA-ban

Katonaként estem az amerikaiak fogságába. 1952-ben jutottam el az amerikai élet könyörtelen forgatagába, Pittsburgh város vadidegen környezetébe.

Mint sok másnak is, fizikai munka volt akkor – s a velem kikerült szüleimnek – a kenyérünk. Egy nagyobb dobozgyárban kezdtem, de az 50-es évek közepi gazdasági hanyatlással elbocsátottak engem is. Egy vegyi gyár raktárában folytattam, a kimenő kamionokra raktuk az árut. De ezt a gyárat is elérte a recesszió. Nagy nehezen egy kórházban talicskázhattam a szennyest a gözmosodába. Innen ismerőseim mentettek ki Cleveland Ohio városában egy csavargyárba.

A nehéz fizikai munkától valamennyire szabadultam, amikor egy nagy acélipari üzemben – hazai kedvenc időtöltéssel – fényképezéssel is rögzítenem kellett a munkamozzanatokat. Ám itt is elért a munka- és bércsökkenés.

De a sors keze ezután egészen más irányba terelte életem folyását. Véletlenül megtudtam, hogy a híres Carnegie University Library Science szakán beszámítanak doktori diplomát, és bizonyos számú szemeszter után nekimehetnek a Master's Degree megszerzéséhez előírt vizsgáknak.

Jelentkeztem. Behívtak, de a dékán lebeszélte, különösen, hogy két szemeszterre vállalkoztam. Kifejtette: eddig csak rossz tapasztalatai voltak külföldiekkel (az angolokat kivéve). Ezenfelül anyagi terheket vállalva, pénzügyi zavarokba is keverednék. Megmaradtam szándékom mellett. Szerencsémre a felvételi

bizottság egy nőtagja pártomra állt: ha a jelölt bizik magában és tudva vállalja a nehézségeket, javasolja a felvételt.

Így lettem újra egyetemi hallgató. De közben – éjszakánként – át kellett nézmem az angol irodalmat és történelmet, az egyetemi díjakra és a megélhetésre pedig kölcsönt kellett szerezmem. Már fizikai munkásként vettünk egy kisebb házat – ahogy ott szokásos – részletfizetésre, abból kiadtunk két szobát, ennek bére fedezte a részleteket és az adót. Ezután az áldott Sándor bácsi volt a mentőm, adott pár ezer dollárt kölcsön, amíg majd a keresetemből visszafizethetem azt.

Az előadásokat jegyzetelni kellett, könyv nem volt. A nehézséget ebben az okozta, hogy az előadó erős déli kiejtéssel beszélt, a tetejébe ott az írók, filozófusok, államférfiak nevét más-ként ejtik, mint mi annak idején tanultuk.

Az irodalom ismertetését elmélettel kezd-tük: mik azok a főbb ismérvek, amelyek egy mű értékállóságát meghatározzák. Gyakran kellett „review”-kat, értékeléseket írni megadott és szabadon választott művekről. Ki-ki értékelését élőszóval el kellett mondani, azt magnóra vették, s a tanár és a hallgatók előtt visszajátszották. Vita kerekedett, annak eredményét a tanár összegezte, és az ott szokásos A, B, C, D jegyekkel (A = kitűnő, D = elégtelen) értékelte.

Ami a történelmet illeti, öröm volt találkozni a fiatalkoromban megismert nagyokkal. Hogy csak néhányat említsek: sorra jött Hérodotosz, Tacitus, Macaulay, Carlyle, Michelet, Spengler és a többiek. Majd áttértünk a vallás

és a filozófia iránymutatóira, oly művelőire, mint Platón, Szent Ágoston, Aquinói Tamás, Confucius, Spinoza, Kant, Hegel, Bergson, Sartre és a többi.

Amikor az irodalomhoz értünk, úgy éreztem – az éjszakai olvasgatás miatt is – vakáción vagyok. De szomorúan kellett a költészetben meglátnom, hogy a mi nagyjainkról szó sem esett. De Madáchot vagy Németh Lászlót is hiába kerestem. Pedig a görögöktől kezdve – a drámában – Shakespeare, Schiller, Shaw, Miller, Csehov, Pirandello stb. – mind tanulmányi feladat volt. A regényirodalom terén meglepetésemre egyetlen magyar író mégis előfordult: Harsányi Zsolt „Csillagnézője” (The Star-Gazer címmel). Fel kellett dolgoznunk – természetesen – a természettudományok és az ifjúsági irodalom nagyobb alkotása-it is.

Az első szemeszter befejezése előtt több „term-paper”-t (nagyobb lélegzetű dolgozatot) kellett írunk.

A második szemesztert már a könyvtártudomány töltötte ki. Könyvtáros kollégáimnak nem kell részleteznem a leírás, a katalogizálás, a visszakeresés és a többi diszciplína elsajátításának nehézségeit – egyetlen szemeszter alatt. Csak annyit: kemény, éjszakákba nyúló munka volt.

A második szemeszter végén került sor a szóban és írásban több napig tartó ún. „comprehensive” (átfogó) vizsgákra. Volt ott ideg-

összeomlás, a vizsgázás feladása. Nekem sikerült, megkaptam a „Master-degree”-t. Az ünnepélyes felavatáson ki-ki régi alma materének színeiben jelent meg. Én a régi Pázmány Péter Tudományegyetem kék-sárga színeiben.

A dékán megkérdezte, hova szeretnék kerülni: melegen ajánlana. Az U. S. National Agricultural Library mellett döntöttem, mert mielőtt a világ elsodort, a földművelésügyi szakigazgatásban dolgoztam. A világ legnagyobb mezőgazdasági könyvtárában a katalogizáló részlegbe kerültem. Furcsa dolgokat találtam, például 1960-ban a magyar földművelésügyi minisztérium = „Hungary. Königliche und kaiserliche Ackerbaumministerium”. Nem lévén itt előttem magyar könyvtáros, nekem kellett a magyar vonatkozású témákat helyretenni. Nem kell magyaráznom, mivel járt mindez a cross-reference, a history card és a többi helyen.

Nemsokára következett a könyvtár gépesítése. Az automatizálás mintegy tíz év alatt zajlott le.

25 év múltán mentem nyugdíjba, mint a Research and Development (kutatás-fejlesztés) osztály vezetőhelyettese. Felemelő érzésem volt, hogy amikor, már mint könyvtáros, egy 56-os földimet ajánlottam be főnökömnek, ő annyit mondott: „Ha ő is magyar, mindent megteszek, hogy felvehessük.”

Szent-Ivány Gábor

Fejtő Ferenc vallomása olvasmányairól

Most, hogy *Fejtő Ferenc*, Franciaországban élő magyar író *Budapesttől Párizsig. Emlékeim* című kötete Magyarországon is megjelent, úgy vélem, a hazai könyvtárosok és olvasók előtt ismertebbé vált szerzővel olvasmányairól 1987-ben készített interjúm szövegének közléte is időszerűvé vált. Íme kérdéseim és *Fejtő Ferenc* válaszai:

– Ön több mint ötven évvel ezelőtt – 1937-ben – nyilatkozott 175 magyar íróval, tudóssal és művésszel együtt *Az új könyvek könyve* című, Köhalmi Béla által szerkesztett összeállításban azokról a könyvekről, amelyek világképére, eszmei kialakulására, fejlődésére befolyást gyakoroltak. Hogyan emlékszik vissza erre az összeállításra, megjelenésének körülményeire?

– Emlékezőtehetségem – koromnál fogva – kihagy, s így például magára *Kőhalmira* sem nagyon emlékszem már (talán *Kovács György*-nek vagy *Juhász Vilmos*-nak volt a barátja?), sem arra, hogy mily körülmények között kérte tőlem az írást.

– Jól emlékszik, *Kovács György orvos író, esszéista és Juhász Vilmos történész, etnográfus* valóban Köhalmi Béla ismeretségi köréhez tartoztak, az itt említett kötetben is szerepelnek vallomásaikkal. De milyen mértékben változott olvasói ízlése az Új könyvek könyve megjelenése óta eltelt több mint fél évszázad alatt?

– Ötven év alatt, ha ízlésem lényegében nem változott is, de érdeklődési köröm, s az olvasmányok, amelyek hatottak rám, természetesen változtak és bővültek. Mivel irodalmárból és irodalmi kritikusból a körülmények folytán politikai újságíróvá és újkori történetíróvá lettem, sajnos kevés időm maradt olyan olvasmányokra, amelyek nemcsak hasznosak, hanem tiszta, „érdeknélküli” örömet is okozhattak, hogy *Kantot* idézzem. A magyar irodalmat azért nem hanyagoltam el, és a *Pál utcai fiúktól* a *Tanár úr kéremig* és *Kosztolányi* novelláig, valamint utolsó verseiig az öregeket, az „if-

jabb” költők közül *Weöres Sándort* szívesen olvasom, s persze nincs hét, hogy *József Attila* költeményeibe bele ne nézzek. A róla szóló irodalmat néha örömmel, néha a hazugságok és félreértések miatt bosszankodva olvasom.

Heinéből ötven év után sem ábrándultam ki – nemrég jelent meg itt róla írt könyvemnek új, javított kiadása; *Marx*-ba időnként még mindig belekukkantok, mert mindig van tanulnivaló tőle. Filozófiai olvasmányaim köre, mivel eklektikus vagyok, kitágult. *Nietzschétől* – aki sosem avul el – *Heideggerig* s annak ellenlábasáig, *Hans Albertig* (Traktat über die kritische Vernunft) és a román–francia *Cioranig*, aki éppen oly jól ír franciául, mint *Pascal*, s az igen tehetséges *Finkelkrautig*. *Lukácsból* viszont végleg kiábrándultam, a frankfurti iskolát sosem szerettem. Mivel mint germanista kezdtem, s elég gyakran járok Németországban, Ausztriában, a német és osztrák irodalmat is figyelemmel kísérhetem: kedvenc költőm *Heinén* kívül *Hölderlin*; *Stefan George* valahogy eltűnt az életemből: viszont felfedeztem néhány igen nagy osztrákot (*Kafkáról* nem is szólva): *Musil*, *Joseph Roth*, *Lerner-Haleniát*, no meg persze *Canettit*, aki más lapra tartozik. A háború alatt időm volt elejétől a végéig jól elolvasni *Proustot*, *Proudhon-t*, *Michelet-t*, *Balzac*-ot. A jelenkori cseh írók közt *Hrabal*, *Svorecky* és *Kundera* a kedvenceim, viszont a jugoszlávok közül *Krležán* kívül, akit már 1934-ben ismertem, *Čosič*, *Andrič* és *Crnjanski*, akit éppen most olvasok élvezettel; a lengyelek közül *Kusniewieczot*, *Gombrowiczot*, *Miloszt*, *Brandyst*, *Konwickit* kedvelem (mint látja szomszédaink irodalmával többet foglalkozom, mint a régmúlt időkben). A franciák közül, élete vége felé, megszerettem *Berht*, különösen *Sylvie* című csodaszép regénye miatt; az újabbak közül (ők is már olyan öregek mint én) a legnagyobbaknak tartom *André Breton* után az ugyancsak szürrealista *Julien Cracqot* és a

novellairó Noël Devaulx-t. Kedvenceim *Nathalie Sarraute*, *Georges Perec*; nem hagyhatom ki a drámaírók közül *Ionesco*t és *de Obaldia*t – akik nemcsak olvasmányok számomra, hanem barátok is –, s rajtuk kívül a nagy és kiállhatatlan *Becket*t. Viszont az olaszok közül *Silonén* kívül, akit már ötven évvel ezelőtt is szerettem, *Italo Svevo*, *Pavese*, *Elsa Morante*, *Enzo Betti*-za és az ugyancsak triezsti *Magris* állnak hozzám legközelebb.

A század legnagyobb angol írójában, *John Cowper Powys*ban, akárcsak *J. Cerrey*-ban és *Strachey*-ben mindig gyönyörűségem lelem. Azt nem tudnám megmondani, hogy az amerikai írók közül kit szeretek a legjobban olvasni: mindet, akinek *Mailertől Maxwelllig*, *Singertől Kazanig* van mondanivalója. Merjem-e említeni, hogy az oroszok közül kedvenc íróm *Paszternák*, *Mandelstam* és özvegye, *Raszputyin*, *Szinyevszkij*, *Szolzsenyicin*, akinek különösen azt a könyvét szeretem, amelynek a legkisebb sikere volt: az Augusztus 14-et, amelyben a Háború és béke stílusában írja meg a forradalom előzményeit.

Bizonyára sokat kihagytam, például *Sartre*-t, *Raymond Aront*, akihez pedig személyes közöm is volt, s a szociológusok közül *Edger Morint*, *Castoriadist*, *Claude Lefort*-t, és mégcsak nem is beszéltem az új francia történelmi iskoláról, amelyet jelenleg a francia kultúra legjelentékenyebb teljesítményének tartok: *Duby*, *Braudel*, *Ariés*, *François Furet*, *Michel Winock*, *Alain Besençon*, *Annie Kriegel*, *Le Roy Ladurie* nevét idézem.

– *Melyek azok a könyvek, amelyek ma állandóan a keze ügyében vannak, újra és újra elolvassa őket?*

– Amikor időm van körülsétálni könyvtárszobáimban, hol ezt, hol azt veszem a kezembe, és persze a *Bibliához* se lettem hűtlen, aminthogy *Shakespeare*-hez sem, akinek minden szombat délután megnézem a tévében remekül leadott mesterműveit, a BBC által produkált összevont színdarabjait.

– *A mai magyar írók és költők közül kiknek az alkotásait olvassa a legszívesebben?*

– Minden új *Kolozsvári Grandpierre*-regényt, novellát, esszét azonnal felfalok, mert azok közül való ő – mint *Mészöly Miklós*, *Cseres Tibor*, *Eörsi István*, *Csoóri Sándor* –, akik még tudnak magyarul írni. Szeretem olvasni a történéseket is, akiknek a szemlélete közel áll hozzám, mint *Szűcs Jenő*, *Juhász Gyula*, *Litván György*, *Vezér Erzsébet*, *Hanák Péter* stb. A külföldre szakadtak közül, például, nagy élvezettel olvastam *Bogyay Tamás* volt osztálytársamnak *Stephanus rex* című remek írását, *Schöpflin Gyula*, *Ignotus Pál*, *Szélpál Árpád* önéletrajzait.

– *Hallhatnánk valamit emlékiratainak franciaországi visszhangjáról?*

– Emlékirataimnak itt meglehetősen nagy sikere volt, meglepetésemre francia olvasóimat leginkább ifjúságomról, *József Attilával* való barátságomról, a Szép Szó küzdelmeiről szóló részek ragadták meg.

– *Mi a véleménye a magyar irodalmi alkotások franciaországi esélyeiről?*

– Úgy gondolom, ha igazán jó, magas nivójú, általános érdekű és ugyanakkor originális könyvet ajánlanak egy itteni kiadónak, akkor van sansza a kiadásra.

Batári Gyula

A malmői Stadsbibliotek

Malmö Skåne tartomány fővárosa, a harmadik népesebb svéd város, élénk kulturális élettel. Kulturális életének egyik központja a belvárosban álló városi könyvtár (Malmö Stadsbibliotek, Huvudbibliotek Regementsgaten 3. tel: 778 10).

A negyvenes években épült impozáns téglapépületben egymillió – 30 nyelven írt – könyv, újság, folyóirat várja a látogatókat. Azt mondják: a könyvtár a tudáshoz vezető út. És való-

ban, a Malmöi Központi Városi Könyvtárban történt személyes beszélgetéseim engem is közelebb vittek a tudáshoz, a svéd kultúra, a svéd könyvtár megismeréséhez.

A könyvtár előterében ülünk le beszélgetni *Zoványi Arankával*, a magyar származású könyvtárossal. Aranka már 1956-tól itt dolgozik a Malmöi Központi Városi Könyvtárban, még a lánya is a könyvtár munkatársa. Németül, hollandul, angolul beszél, ír, olvas, vala-

mint rendszeresen fordítja magyarra a svéd nyelvű könyvtári tájékoztató anyagokat. Például a kölcsönzési szabályzatot. Aranka már nyugdíjkorú, de harmonikus, intelligens vonásai sokkal fiatalabbnak mutatják. A könyvtárról szinte kérdés nélkül, szívesen, lelkesen beszél – hiszen ez az élete. Már Magyarországon is könyvtáros volt, a mosonmagyaróvári könyvtár vezetője. Felhívja a figyelmemet a könyvtárra is jellemző svéd pontosságra. A kölcsönzési időt nagyon szigorúan veszik. Ez általában három hét. A könyvtár kölcsönzőjegyet állít ki, ezen fel van tüntetve a név, a lakcím, a személyi szám. A könyvtár komputerrel dolgozik; és a svéd technika pontos, nem téved. Ha valaki késve adja vissza a kikölcsönzött könyvet: egy nap késés után 2 svéd koronát, egy hét után 5, két hét után 10 korona büntetést fizet. Ha a kölcsönző elvesztette a könyvet, a könyvtár számlát küld ki a lakására, megfizeteti az árát.

Az értékes könyvekre, folyóiratokra többféle módon vigyáznak. „Elemelni” nem lehet, mert a kijáratnál az illegális könyv vagy folyóirat éles hangon sípolni kezd, és lebuktatja a tolvajt.

Aranka szerint a svédek elég sokat olvasnak, sokkal többet, mint például az amerikaiak, franciák. De nem kedvelik különösebben az irodalmat. Az olvasás sokuk számára csak szó-

rakozás. Egy svéd politikus például soha nem él irodalmi idézettel. Ha a szépirodalomra hivatkozna, bizalmatlanságot keltene, azt hinnék a fellegekben jár, nem objektív.

A könyvek viszonylag drágák Svédországban, ami azzal is magyarázható, hogy a svéd kis nyelv. Svédország valamennyi könyvtárában viszont a könyvek díjmentesen kölcsönözhetőek. Csak az autójogosítványt (körkort) vagy a személyi igazolványnak megfelelő identitetskortot kell felmutatni. Az ingyenes könyvtári kölcsönzést a Svéd Irodalmi Alap (Sveriges Författarfond) is segíti.

Titte Anderssonnal, a könyvtár dekoratív, szuggesztív fellépésű reklámfőnökével (chéf für kontakt-avdelningen Malmö Stadsbibliotek) beszélgetve megtudtam, hogy a könyvtári katalógus 30 nyelven tájékoztat az intézmény könyveiről, újságairól és folyóiratairól. Más könyvtáraktól is beszerezhet a központi könyvtár külföldi könyveket. Az olvasók közül bárki javasolhat könyveket, újságokat, amelyeket szerinte a könyvtárnak be kell szereznie. E szabály alapján magam is javasoltam új magyar nyelvű újság megrendelését.

A könyvtárban ingyenes zenehallgatásra is van lehetőség: népzene, dal, opera, szimfónia meghallgatására. A könyvtár kölcsönzi a lemezeket, kottákat is.

Ha idegen nyelvet tanul valaki, itt abban is segítséget kaphat. A könyvtár nyelvtanfolyamainak ugyanis több mint 30 nyelven – kazetta és könyv formájában – kikölcsönözhető anyaga van.

A könyvtárnak speciális lexikonai, térképei és könyvei is vannak: mondhatni, hogy egy objektív felvilágosító központ, amely telefonon is informál.

A könyvtár Malmö város kulturális centruma, egyéni és közös találkozóknak színhelye. Régen zárt, csendes hely volt, ma azonban központi feladatuknak tartják – mondta a könyvtár reklámfőnöke –, hogy lüktetővé, élővé tegyék. Ezért igyekeznek minél több kiállítást, vitát, művészit, írói estet, gyerekprogramot szervezni. Sőt az újságok, az ipari vállalatok felé is egyre több ajtót nyitnak. Elmondhatjuk, hogy a könyvtár ma sokszínű programjával a város egyik kedvenc találkozóhelye.

A könyvtár házhoz is megy. Vannak úgynevezett könyves buszok, speciális táblával jelölve, körülbelül 70 megállóhellyel. A buszok meghatározott menetrend szerint közlekednek. Az öregek és rokkantak számára „A könyv jön” mozgalmat alakított ki a könyvtár. A va-

kok és gyengénlátók számára rendszeresítette az úgynevezett beszélő könyveket és a *Skánie beszélő újságot*. A kórházi betegeket könyves kocsival keresik fel a könyvtárosok. De rendszeres pácienskönyvtár is van három a városban. Körülbelül 30 munkahelyen is kölcsönözhető könyv a városi könyvtártól.

A Malmői Központi Városi Könyvtár fő törekvése: élő, az életet teljesen átfogó, komp-

lex szolgáltatást nyújtani. Az olvasó anyanyelvén olvashatja el a legfrissebb újságot; ha megéhezik, közben ehet a büfében, telefonálhat, bármelyik könyvből önállóan másolhat, találkozhathat írókkal, zenét hallgathat, nyelvet tanulhat, találkozhathat barátjaival. Az olvasó tudja: a könyvtár kellemes hely, érdemes betérnie.

Dr. Szalontai Éva

Emlékiratok a könyvek házából (IV.)

A könyvtárszakon (betűrendben, és nem fontossági sorrendben) *Csanádi Lajos, Falta Rosemarie, Futala Tibor, Lisztes László, Mesterházi Nagy Márta, Reguli Ernő, Schmidt Edit, Szentklárai Olga, Szokolóczy János, Tóth Mariann, Trombitás Erzsébet és Viniczay István* voltak az évfolyamtársaim. Később járt még velünk egy fekete hajjú, Erika keresztnévű leányzó, akivel valahogy nem tudtunk összebarátkozni, még a vezetéknevét is elfelejtettem. Ha netán kezébe kerülne ez az írás, kérem, bocsásson meg érte.

Az első időkben, érthető módon, azok ismerkedtek össze közelebről, akiknek több közös kollégiumuk (értsd tantárgyuk) volt. Én a magyar-történelem szakosokkal jártam azonos előadásokra, tehát Futalával és Regulival. Szentklárai Olga és Szokolóczy másik szakja – a magyar mellett – az angol volt, Csanádié a francia, Lisztesé a politikai gazdaságtan, Viniczay is magyar-történelem szakos volt, de vele lazább volt a kapcsolatunk, mivel már elsőévesen állásban volt: a hadtörténeti múzeum könyvtárában dolgozott, és mint ilyen, katonatiszti egyenruhában járt. Az órákon és a vizsgákon kívül ritkán láttuk (később az órákon se mindig), de vidám, közvetlen természete miatt az volt az érzésünk, hogy közénk tartozik.

A lányokkal – mármint „saját” lányainkkal – jól megvoltam, de őket kevesebbet láttam, mint a fiúkat. Falta Mari például már kezdettől férjnél volt, a hét végén mindig leutazott Szegedre, ahol férje orvosként dolgozott, és hétfőn reggelente repülővel (még léteztek belföldi

járatok) érkezett – kissé késve – a korai orosz-órára. Noha anyagi helyzete és asszony volta okául szolgálhatott volna a többiekétől való elkülönülésnek, közvetlen és barátkozásra hajlamos modorával, azt hiszem, mindannyiunkkal elfogadtatta magát. Én legalábbis kedveltem, jól el tudtunk beszélgetni egymással. Egyszer a Lukács uszoda teraszán együtt készültünk Kőhalmi-vizsgára, közben persze napoztunk és úsztunk is, de ne tessék semmi rosszra (vagy jóra) gondolni! Tudomásom szerint évfolyamunkon belül nem szövődtek kapcsolatok (az angol szakosokért nem állok jót).

A „felsősök”

Lassanként megismerkedtünk a felsőbb évfolyamokkal is. Tudtommal kettő létezett: *Fodor András* évfolyamtársai két évvel jártak feljebb, mint én: *Léces Károly, Drechsler Ágnes* (Fodor Bandi karácsonyi ajándékához írott versikéje remek telitalálat: „Tartsa szádát, mint a mágnes, / lakatot kapsz, Drechsler Ágnes”). Mi, alsósok rettegve bujkáltunk előle, nehogy lukat beszéljen a hasunkba). [1991. augusztus 9-én reggel 9 órakor mondta be a rádió a gázgyári autóbusszal Ausztriában balesetet szenvedettek nevét. A felsoroltak között van Drechsler Ágnes is.]

Erre az évfolyamra járt még *Kepes Ágnes*, a későbbi lelkes gyermekkönyvtáros, akinek maláriarohamai voltak; *Olajos Anikó*, későbbi kollégám, *Lay Béla* felesége; *Bauer Jóska*, akinek Bodonyi álnéven versei jelentek meg a

Vigíliában, amire eleinte büszke volt, később viszont okosabbnak látta titkolni, nem a versek színvonala miatt, hanem mert félt, hogy rásütik a klerikális bélyeget; a korán eltávozott angol szakos *Tárkányi Gyula* (Zsül), aki „Paulvalley”-nek szólított, angolra fordítva vezetőkevelemet, és akit egy másik fordítása miatt börtönbe csuktak (Orwell *Animal farm*-ját ültette át magyarra); *Kókay Gyurka*, akivel később nagyokat mulattunk (úgy értem, nevetünk); *Bredár Jóska*, aki külföldiként („csehszlovák” volt szegény) tanult nálunk, minden pénzt könyvekre költötte, mondván: ha végez, haza kell mennie, és otthon, a világ másik végén, soha többé nem juthat hozzá magyar művekhez. Hónapokig tartott, amíg elintézte, hogy kivihesse könyvtárát. Később még jött látogatóba, a prágai egyetemen dolgozott, és nekem is megadta a címét.

Fodor Bandi *Bruckner Jánost* is említi, de rá nem emlékszem ebből az időből, annál inkább egyetemi könyvtári kollégámként. *BacsKay Pistára* viszont igen, neki a húga is a könyvtárszakra járt, csak lejjebb nálam. Végül *Frey Tamásné*t említem meg, akinek Mátrai volt a nagybátyja – legalábbis Fodor szerint. Freyné Fodor tanköri „titkárnő”-je volt, „jóhiszemű, normális teremtés” írja róla.

Nem emlékszem, mikor ismerkedtem meg Fodor Bandival, csak halványan rémlik, hogy elég korán, első- vagy másodéves koromban.

Fodor naplójából tudom, hogy 1949 szeptemberében iratkozott át a könyvtárszakra, ekkor már harmadéves volt. Egyszer, egy őszi vagy téli estén összefutottunk, és hosszasan mesélte kálváriáját, gondjait, politikai nehézségeit az egyetemen. Minek köszönhettem bizalmát, ma már fogalmam sincs.

Eggyel lejjebb – vagyis csak egy évvel feletünk – járt *Rázsó Gyula*, azóta ismert hadtörténész. Vele úgy ismerkedtem meg, hogy közös óráink is voltak, és az egyikén Gyuszi meg egy társa az előadás unalmát a tengeralattjárócsata nevű játékkal próbálta elűzni vagy legálább némiképp enyhíteni.

– A-2! – mondta egyikük.

– Talált – ismerte be kelleetlenül a másik.

Valamelyik évfolyamtársam rájuk szólt, hogy micsoda dolog ez, előadás alatt figyelni kell, nem játszani. . . Szópárbaj lett belőle. Rázsó az elején sehogyan sem akarta lenyelni, hogy egy gólya rendreutasítsa, de ahogyan a szöveg mind vonalásabb lett, rájött, hogy jobb, ha abbahagyja. Pedig nem volt bejédős alkat. Jóval később a Móra Kiadó számára kiadványt állított össze a nagy hadvezérekről, és felvette a kötetbe Rommelt is. Aztán csak csodálkozott, amikor a kinyomtatott művet bevonták.

Bennem kínos emléket hagytak az óra alatti játszadozással kapcsolatos események. Az előadás kétségkívül módfelett unalmas volt, játszani viszont mégsem illett volna, de a nálunk idősebb felsőévest politikai fenyegetésekkel szoritani sarokba: ezt nem éreztem fair eljárásnak. Attól kezdve kerestem az alkalmat, hogy rokonszenvem éreztessém Rázsóval, és – úgy látszik – ez sikerült, mert barátságos viszony alakult ki közöttünk, amely évtizedekig tartott, habár soha nem volt különösebben intenzív. Ritkán találkoztunk, többnyire véletlenül, de olyankor hosszasan elbeszélgettünk (egyszer a Kálvin téren több mint egy órán át ácsorogtunk). Járt a lakásomon is, és egy időben gyakran értekeztünk telefonon. Most már jó ideje csak akkor látom, ha bekapcsolom a tévét.

Stoll Béla Fodornak volt tankörvezetője („értelmes ember” írta róla). Később az OSZK régi magyar gyűjteményében dolgozott. Ahányszor benéztünk hozzá a Todoreszku-terembe, az RMK-k időrendi cédulakatalógusát készítette, igen szorgalmasan. Szívesen adott felvilágosítást az RMK-val kapcsolatos kérdéseinkre, és nem szakmai témákról is hajlandó volt szót váltani velünk. Igen rokonszenvesnek találtam, és nagyon sajnáltam, amikor behívták katonának. Ráadásul szülei

vétkét – vagyis azt, hogy nem voltak eléggé proletárok – azzal büntették, hogy munkaszolgálatosnak vitték, nem rendes katonának.

Stoll Béla gyűjtötte a régi magyar könyvekben található kézírásos bejegyzéseket, egyszerű forintot fizetett egy igazán „szép” darabért, pedig ingyen is odaadtam volna. Igaz, mint nyomorgó egyetemistának, ez nagy pénz volt. Mindnyájan lelkes vadászatba kezdünk, de az újabban felfedezett bejegyzésekről kivétel nélkül kiderült, hogy már szerepelnek nyilvántartásában. Lehet, hogy csak nem volt több pénz?

Már nem tudom, jutalomképpen vagy büntetésből, egy időre leküldték Keszthelyre, a Helikon Könyvtárba. A kastély akkor zárva volt, csak kevéssel előbb kapta vissza az OSZK, és Stoll Béla egymaga tanyázott benne, ott is lakott. A könyvekkel remekül elfoglalta magát, és nyilván rengeteget tanult. Más kérdés, hogy remeteélete magányában némi rendetlenséget teremtett maga körül, és állítólag, amikor egy szép napon könyvtárnézőbe váratlanul megjelentek Pestről a főnökségi emberek, és külföldi – „nyugati” – vendégeket is vittek magukkal, Bélát kócosan, pizsamában találták, a székeken, asztalokon tányérok, konzervek, ételmaradványok, a barokk – vagy rokokó? – íróasztal fiókjában használt zoknik és alsóneműk...

Érdekes, de erről az időben hozzám közelebb álló évfolyamról kevesebb emlékem maradt, mint a felettük lévőről. Talán mivel az emlékezés nem mindig kellemes, sőt néha szomorú? Hiszen felmerül szegény *Dózsa Magdi* képe: apró, filigrán teremtés, mindenkivel végtelenül kedves, mindenkinek segíteni, mindenkiről gondoskodni kívánó lény. (Az egyetem elvégzése után Szegedre került, és megdöbbenve hallottam, hogy állítólag feljelentette kollégáit, ha nem találta őket elég hűségnek pártunkhoz és kormányunkhoz.)

Gyalogolni nem jó...

Talán a másodév utáni nyáron, érthetetlen módon, hagytam magam elcsábítani egy nagyobb kirándulásra. Az egy évfolyammal alattunk járó *Csató János* szervezte, és rajtam kívül Reguli is ott volt. Természetesen mások is, de kilétükben már nem vagyok biztos. Kellott lennie egy olyan lánynak, akinek a kedvéért részt vettem a túrán, mert egyébként utáltam kirándulni, de hogy ki lehetett az, arról ma már

fogalmam sincs. Csató mániákus turista volt, aki pontosan kidolgozta a menetrendet, és ha felérve egy hegy tetejére, megálltunk gyönyörködni a kilátásban, dühösen közölte, hogy aznap még hány kilométert kell megtennünk, és máris hajszolt tovább.

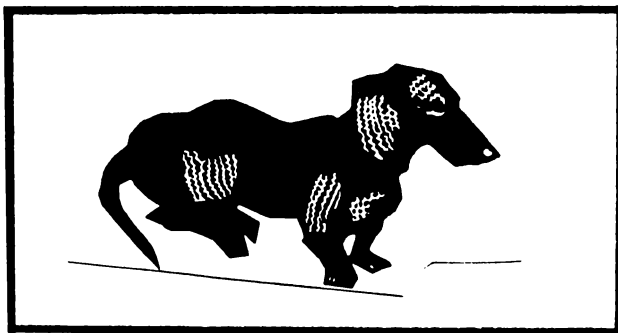
Egy másik alkalommal nagy téli túrát szervezett, de csak egyetlen jelentkező akadt: „Plusz” Harangozó (nevének történetét lásd korábban). Mindjárt az első nap olyan lehetetlen helyre vitte társát, hogy az a jeges hegyoldalban elesett, és a lábát törte. Csató nagy nehezen elhurcolta a legközelebbi erdészlakig, otthagya, mondván: ápolgassák, visszafelé majd értejön, de most mennie kell, ha be akarja tartani a kidolgozott menetrendet. Pár nap múlva valóban előkerült, és már nem tudom, hogyan, megszervezte Harangozó orvosi ellátását (vagy addigra már elvitték a mentők). Mindenesetre Harangozónak hónapokig gipszben volt a lába, és egész életére sánta maradt.

Visszatérve saját élményeimhez, addig mentünk, amíg eljutottunk Nagymarosra, ahol Dózsa Magdiéknál szálltunk meg, lévén anyukája az ottani óvónő. Amire emlékszem: Magdinak volt egy húga és egy Péter nevű fekete macskája. Utóbbi első este igen vidám volt, de másnap reggel csuda bánatosan nyivákolt az egyik fa tetején. Mint kiderült, megevett egy egész tégely arckrémot (tejkrem volt), és szörnyen fájt a hasa.

Nála csak Reguli volt bánatosabb aznap reggel: nagyon megviselte az éjszakai nyugodalom. Társaságunk az óvodai gyerekágyakon töltötte az éjszakát, mégpedig két-két kis heverőt helyeztünk el hosszában, hogy le ne lógjunk róla. Ernőcske is ezt tette, de valahogy nem igazán szerencsésen: a két fejrészt pászította egymáshoz. A fejnél magasabbak voltak az ágyacskák, így az övei fordított „v” alakot képeztek, körülbelül a dereka tájára esett a csúcspont. De ez csak reggel derült ki.

A többiek aznap folytatták az utat, nekem azonban elegendő lett az egészségből, kijelentettem, hogy útjaink azonnal elválnak. Nagy örömmel Reguli is velem tartott, és vonattal megtértünk Budapestre. A kirándulás fénypontja az volt, amikor Ernő tanácsára a Marx téren bemerészkedtünk egy kocsmába, és megittunk egy korsó sört.

Dózsa Magdi évfolyamtársa (később férje) volt *Hevesi Jóska*. Ma már kideríthetetlen okokból nem szíveltük egymást. Valamivel mindig elérte, hogy a többiek ugrassák. Biztos

én is megtettem, mert egy alkalommal, amikor az OSZK-ban tartózkodtam – még hallgatóként –, és ő már ott dolgozott, a raktári leltár hosszú és vastag kötetével jó erősen fejbecsapott hátulról. Már nem emlékszem, mivel törlesztettem, de biztosan elmondtam neki a véleményem.

Ez nem járult hozzá a kettőnk közötti jó viszony elmélyüléséhez, és a helyzetet tovább rontott, amikor évek múltán nem magasztaltam eléggé egy kis könyvtári kiadványt, amelynek ő volt a szerzője (*Könyvtáros*: 1967/12. sz.). A recenzió megírásakor nem vezetett személyes ellenszenv, a „mű” valóban rém gyengére sikeredett, de azért visszafoghattam volna magam régi ismeretségünkre való tekintettel. Nem tettem, akkoriban ez nem volt szokásom. Kaptam is egy mérges levelet Hevesitől. De azon se csodálkoztam volna, ha megles az utcán, és egy bunkóval fejbevág.

Egy Joli nevű lány is járt erre az évfolyamra, és épp aznap vizsgázott Varjasnál, amikor én. De míg nekem jelesre sikerült a kollokviumom, őt Varjas elküldte. Azt a tanácsot adta neki, hogy kérje kölcsön az én órajegyzetem, tanulja meg, és utána menjen vissza. Büszkén és boldogan adtam oda, nem sejtve, hogy szerettem egy életre szóló... Ellenséget akartam írni, de ez talán túlzás, mondjuk valakit, aki bizonyára nem zárt a szívébe.

Volt egy fiú a szakon, aki kissé hajlott háttal, csámpásan járt, erős szemüveget hordott, és cseppet sem látszott Don Juannak (talán Casanovát kellett volna írnom, hogy a szakmán belül maradjak? Ha ezt a célzást valaki nem értené, később majd megmagyarázom!), de a látszat ellenére azért veszttette el egyik vidéki városunk könyvtárában kapott állását, mert igazgatója túl korán ment be munkahelyére, és rajtakapta kolléganőjével, egy kétgyermekes családanévvel. 1953-ban, amikor a Lukács te-

raszán találkoztunk, azzal dicsekedett, hogy bejáratos Nagy Imréhez, és nagy dolgok vannak készülöben.

Megkérdeztem, mivel foglalkozik. Elmondta, hogy dramaturg Sz... város színházában. Tovább firtattam a dolgot, mire a következőket tudtam meg:

– Épp most dolgoztam át a Gül Baba című operettet.

– Amennyiben?

– Kihúztam belőle néhány vallásos részletet, kiemeltem a nép haladó szerepét, írtam hozzá egy finálét, és elhagytam Gül Baba halálát, mert nem volt elég optimista!

Ismerősök a többi karról

A Károlyi-kerten loholtunk a Puskin utcából a Szerb utca – a mai jogi kar épülete – felé. Ezt gyakran megtettük, mivel 8-tól 10-ig a Puskin utcában volt óránk, 10-től viszont a Kecskeméti utcai épületben. Szerencsére a Múzeum körúton állt egy átjáróház, amelyen ki lehetett jutni a Károlyi-kerthez.

Tehát épp úton voltunk, amikor Reguli (akit többen Ernőcskének hívtak, talán fiatalos – naiv? – viselkedéséért vagy talán rózsás arcbőréért) izgatottan újságolta:

– Képzeljétek, a ... férjhezment! – A dolog azért váltott ki érdeklődést, mivel a hölgy nem tartozott a legcsábosabb jelenségek közé. – Csak azt tudnám – morfondírozott Ernőcske hangosan –, hogy ki lehetett az a marha, aki elvette?

A csoportunkban ügető – egy-két évvel felleltünk járó – R. I., aki addig elmerülten beszélgetett valamelyikünkkel, ekkor odafordult Regulihoz, kezét nyújtotta és bemutatkozott neki. Ernőcske döbbenetn meredt rá:

– De hiszen mi már ismerjük egymást... Vagy nem? – bizonytalanodott el.

– Én vagyok az a marha! – világosította fel R.

Rettenetesen kínos volt, valamennyien legszívesebben a föld alá süllyedtünk volna. Reguli a legmélyebbre... Egyedül R. őrizte meg nyugalma, kiváló humorérzékéről téve tanúbizonyságot, és máris folytatta a beszélgetést ott, ahol abbahagyta.

Nem tudni, miért, de mindjárt az első fél év elején hozzánk, könyvtárosokhoz csatlakozott a magyar-történelem szakos *Somogyi Sándor*. A közös órákon legtöbbször mellettünk, illetve ha nem volt szabad hely, mögöttünk ült. Csöndes, higgadt, sovány fiú volt, ha jól emlékszem, özvegy édesanyjával élt, hozzánk hasonlóan szerény körülmények között. Annak ellenére, hogy párttag volt, tőle nem rettegtem. Nem állítom, hogy őszintén elmondtam neki a véleményem, egyszerűen mellőztük a politikai témákat. Már amennyire ez egyáltalán lehetséges volt.

Sanyinak szép volt az írása, a második év kezdetén többünknek, így nekem is, ő véste az indexünkbe a felvett tantárgyakat. Az egyetem elvégzése után *Andics Erzsébet* mellett dolgozott a Tudományos Akadémián, és azt mesélte egyszer, hogy nehezen viseli az ezzel járó kínokat. Rémlik, hogy idegei tönkrementek, még mielőtt sikerült megszabadulnia onnan. Később az Irodalomtudományi Intézetbe került. *Gyulai Pál* műveit rendezte sajtó alá. Sokat betegeskedett, és fiatalon halt meg.

Rusznayák Péter úgy maradt meg bennem, mint belsevik szemináriumvezető. Velem rendkívül barátságos, elnéző, kifejezetten jóindulatú volt, és – tudtommal – a többieknek sem okozott kellemetlenséget. Ennek ellenére kényszeredettnek éreztem közvetlenségét. Lehet, hogy neki is kínos volt az egész, hiszen igen értelmes fiú volt, és ennek ellenére teljesen blőd dolgokkal kellett foglalkoznia a marxista szemináriumokon. Például az órák elején vagy a végén mozgalmi dalokat, indulókat énekeltetett velünk, illetve többnyire neki kellett dalolnia, mi csak bátortalanul zümmögtünk, sokan még a szöveget sem tudtuk rendesen.

Emlékszem Sztálinnak a közgazdaságtudományról írott értekezésére. Figyelmesen áttanulmányoztam, mert kínos volt, hogy a *Rusznayák* vezette szemináriumokon rendszerint úgy kellett tennem, mintha nem venném észre kérdően rámfüggesztett tekintetét (ebből tudta, hogy lila gőzöm sincs a témáról, és nem firtatta a dolgot).

Minél gondosabban olvastam az állítólag

zseniális alkotást, annál kevesebbet értettem belőle. Viszont legalább lesznek kérdéseim a szemináriumon, ezzel is szerezhetek néhány jópontot, gondoltam. Fel is tettem egy kérdést, *Rusznayák* pedig hosszasan, valóban kimerítően válaszolt rá. Csűrte-csavarta a szót, bizonyult körmondatok tekeregtek a cigarettafüstös levegőben, de a magyarázatoktól egy jottányival se lettem okosabb, évek múlva tudtam meg, hogy Sztálinnak ez az irománya már magán viselte a szerző végpusztulás előtti elmeháborodottságának nyomait, és nem csupán primitív volt, mint a korábbiak, hanem valóban értelmetlen is.

Mészáros István elsőéves koromban tanuló-kör-vezetőm volt egy ideig a magyar szakon. Fodor így számol be megismerkedésükről: „... szemügyre veszem *Mészáros Istvánt*, őt emlegetik a legértelmesebb gólyaként. Valóban, finom vonású, tiszta arcú, igen rokonszenves fiú. Tetszik az is, hogy munkásdalos jelvényt hord a kabátja hajtókáján...”

Nos, nekem nem tetszett. Túl vonalasnak találtam, és féltem tőle. Lehet, hogy csak megajánlta magát előttünk, mert ő még jobban félt mitőlünk, mint mi őtől. Emlékezetem szerint ő ismertette velünk az Eötvös Kollégium feloszlásának okait. Később azt hallottam, hogy disszidált. Nem bántam.

Azt hiszem, hogy később Fodor Bandi véleménye is megváltozhatott róla, mert 1950. V. 11-én ezt vezette be naplójába: a kollégiumi taggyűlésen: „... *Mészáros kemény szavakkal leplezi le a tavaly megtisztult kollégium új vezetőségének arisztokratikus klikkszellemét...*”

Színházi premier

*Illés Jenő*ről is vannak emlékeim. Fodor Bandi „borizú hangú, felettebb pártszerűen viselkedő fiatalember”-ként jellemzi, aki becsmérően nyilatkozott Fodor *Válasz*-beli publikációjáról és *Németh Lászlóról*, de a naplóba utólag, 1989-ben beiktatott megjegyzése szerint később kigyógyult „a heveny vonalasságból”. Ezt örömmel veszem tudomásul, akkoriban számomra ez nem vált publikussá. Már-mint a kigyógyulás.

Sok évig csak írásaival találkoztam a *Film*, *Színház*, *Muzsikában*, míg azután 1991-ben a „Floridai örökklakás eladó” premierjén megpillantottam az előcsarnokban.

– Nézd! – szóltam feleségemhez. – Ott van egy volt évfolyamtársam, ha igaz.

– Ugyan – intett le, ismerve közmondásosan rossz arcmemóriámat. – Az sokkal idősebb nálad.

Óvatosan közelebb mentem, hogy alaposabban szemügyre vehessem, és kezdtem elbizonytalanodni. Végül nem mertem üdvözölni sem. Néhány perc múlva feleségem megjegyezte:

– Viszont az, akivel beszélget, biztosan Ungvári Tamás!

Nos, ez esetben mégsem tévedtem. Mindenesetre odaléptem hozzájuk üdvözöltem őket, hiszen Ungvárit részben az egyetemről, részben az EK-ból elég jól ismertem, más kérdés, hogy vagy tíz – ha nem több – éve nem beszéltem vele sem. Meglepetésemre azt állították, tudják, ki vagyok. Illés Jenő még azt is tudni vélte, hogy annak idején „átmentem” a könyvtárszakra. Gyorsan elkészöntem, nem akartam zavarni esetleges szakmai kérdések megbeszélésében őket.

Az előadás szünetében aztán nem tudtam magam túrtóztatni. Tudni szerettem volna, mi a véleménye a darabról Ungvári Tamásnak, nekem ugyanis nagyon nem tetszett. Egy nővel beszélgetett, aki nem volt sem elég csinos, sem elég fiatal ahhoz, hogy feltételezzem: megzavarom az udvarlásban, ezért odaóvakodtam, és megszólítottam:

– Gondolom, nem olvastad ezt a darabot, hisz azért Te sem olvashatsz el mindent...

Beismerő válasza után azzal akartam folytatni, hogy nyilván csak azért jött el megnézni, mert még nem ismerte.

– Kénytelen voltam elolvasni, mivel én fordítottam – mondta Tamás.

A mondat tervezett folytatását lenyeltem. Rebegettem néhány mentegetőző szót, és gyorsan elkészöntem. De ahelyett, hogy kudarcoson okultam volna, megpillantva Illés Jenőt, hozzá is odamentem, és megkérdeztem, mi a véleménye a darabról.

– Most még nem lehet véleményt alkotni – közölte. – Majd a végén..

Erősködtem, hogy csak magánemberként, és csak az első részről, és csak sub rosa, de sziklaszilárdan kitartott, nem volt hajlandó egyetlen szót sem mondani. Sajnos nem tudom, írt-e azután róla kritikát, s ha igen, mit. Pedig kíváncsi lennék rá.

Elkeseredésemben engedélyt kértem (és kaptam) hitvesemtől, hogy a büfében ihassak egy unikumot (1990 novemberében állítólag volt egy infarktusom, azóta nem szabad töményt fogyasztanom). A büfében kiszolgáló igen

rokonszenves fiatalembernek is megkérdeztem a véleményét, de ő is igen tartózkodó volt, mondván: még majd kialakul. Annyit végül beismert, hogy a mamája elment a főpróbáról.

A gólyák

Mielőtt folytatnám személyes emlékeim felidézését, előre kell bocsátanom arra az esetre, ha írásom netán avatatlanok, azaz nem könyvtáros szakemberek kezébe kerülne: ne lepődjenek meg, ha sok ismert, híres ember nevével találkozunk. A kívülállók nem is sejtik, hogy a világon csak háromféle ember létezik: aki valamikor könyvtáros volt, aki most, pillanatnyilag könyvtáros és aki előbb vagy utóbb könyvtáros lesz. Csak mellékesen: könyvtáros volt *Leibniz*, *Lessing* és *Casanova*, de *Mao Ce Tung* is a pekingi egyetemi könyvtárban kezdte munkásságát (sajnos, nem ott folytatta!), a magyarok közül *Móra Ferenc*, *Weöres Sándor*, *Fodor András*, *Hamvas Béla*, *Bóka László*, *Vargyas Lajos*. *Abody Béla* és *Krencsey Mariann* is a könyvtárszakra jártak (igaz, csak néhány héttig, utóbbi azon kevés színészű közé tartozott, akik életben sokkal gyönyörűbbek voltak, mint a filmvászonon), *Antall József* és *Jeszzenszky Géza* úgyszintén könyvtárban dolgoztak, *Albert Gábor*, az Új Magyarország főszerkesztője [amikor e sorokat írtam, még az volt. P. E.] a könyvtárszakon tanult, és az OSZK-ban működött *Hankiss Elemér* is, hogy csak a legnagyobbakat említsem. Remélem, ezek előrebocsátása után már nem érheti nagyobb megrázó kódtatás az olvasót.

*

Az első év sikeres elvégzése után, a vizsgák fáradalmait kipihelve (még nem találták ki a katonai kiképzést!), alig vártuk az új tanév kezdetét. No, nem azért, mert tanulhatnánkunk támadt, hanem mivel tetszelegni szerettünk volna a bennfentes, „öreg” hallgató szerepében a frissen érkező elsőévesek, a gólyák előtt. Szeptember első napjaiban már ott tekeregtünk az egyetemen. A MEFESZ (vagy akkor már DISZ) amolyan fogadóbizottságot állított fel az újonnan jöttek eligazítására. A Múzeum utcai központi épület bejáratával szemben egy vagy inkább több hosszú asztalt helyeztek el, keresztben, itt ültek a bizottság tagjai, közöttük Somogyi Sanyi, és még mások is. Hosszan ácsorogtam és beszélgettem velük, remélve,

hogy találkozhatom valakivel az „újak” közül, de semmi érdemleges élményem nem akadt. Hacsak az nem, hogy egy elegáns, szépen öszülő úr lépett be a kapun, odajött hozzánk, és udvariasan sorban kezét fogott velünk.

– Bóka László vagyok – mondotta. – Magyar irodalomtörténetet fogok előadni. Önök hányadévesek?

Megmondtuk, és ő nagyon örült. Felment az emeletre, és amikor vagy háromnegyed óra múlva lejött, mi még mindig ott trécseltünk. Bóka távozásban megállt, bemutatkozott, majd eltávozott. Előbb meglepődtünk, de azután jókat röhögünk, hogy most azt hiszi, már ismerhet hallgatót, pedig csak ugyanannak a háromnak mutatkozott be kétszer.

Egyébként év közben sportot űzött abból, hogy az utcán előre köszönjön nekem, ami többnyire sikerült is, mert elméláztam menet közben, és nem vettem észre. De nem volt sem sértődött, sem sértő, inkább mulatott a dologon. Fodor szerint „a fölényes felületesség mintapéldánya lehetne ez az ember...”.

*

1950 ősztől a korábbinál jóval több időt töltöttem az intézetben. Télen ezt még csak indokolta, hogy ott meleg volt, míg otthon hideg. De ősszel, tavasszal és nyáron is többnyire az intézeti helyiségekben, illetve az előtte húzódó folyosón lebzseltem. Vizsgaidőszakban jobban tudtam tanulni bent, mint otthon, ahol hamar beleuntam, félretettem a jegyzeteket, és inkább regényt olvastam. Az intézetben

ezt nem tehettem meg: szégyelltem volna a többiek előtt. Természetesen ott is adódott alkalom a kikapcsolódásra, gyakran tartottunk rövidebb szüneteket, fecsegtünk, megbeszéltük az anyagot, és azután újult erővel folytattuk a biflázást. Az az igazság, hogy serkentőleg hatott rám a többiek szorgalma, munkabírása.

Ebben Futala emelkedett ki, fáradhatatlannak bizonyult, és mindig tudott valami olyat kérdezni, amire senki nem emlékezett, helyesebben mindenki meg volt győződve arról, hogy ilyen lényegtelen apróságokat nem lehet és nem is kell megjegyezni. Futala azonban pontosan ilyenekre vadászott, és ezzel remekül elbizonytalanította az embert. Hát ha csakugyan kérdezni fogják a mellékesen megemlített orosz vagy angol nyelvű napilapok vagy más kiadványok eredeti címét, a csak zárójelben közölt évszámokon kívül az esemény megtörténének hónapját és napját, az idézetek lapszámát, és más ehhez hasonló nyalánkságokat?

A valódi ok azonban a gólyák megjelenése, a szak létszámának jelentős növekedése volt. Az új elsőévesek rendszerint az intézeti helyiségekben tartózkodtak nem csak az előadások közötti szünetekben, lyukas óráik alatt, hanem késő délután, sőt vacsora után is. Az első tanévben óráim után hazamentem, tanultam, olvastam, az estéket régi barátaimmal, illetve a SZIT-ben töltöttem. Szükségem volt a „kettős életre”, valami meghittsége, olyan helyre, ahová visszavonulhattam az egyetlen rideg és félelmetes, idegen világából. *(Folytatjuk)*

Pálvölgyi Endre

Kunszentmiklóstól Debrecenig és tovább... (XV.)

A *kezét csokolom* köszönés csak kezeket illet meg, s közülük is főleg katolikus püspökökét, s hercegi sarjakét. Ezeket a szűkítéseket iktatja ki ennek a csókos köszönésnek rövidebb és ígéretesebb változata, akkortájt jött divatba, mikor kisgyerek voltam.

Mi mindent lehet csókkal illetni? Nem mindenki ismeri Csokonai csókgyűjteményét, kiírom idevágó részét: Szülői, gyermeki, házasi, baráti, atyafi, tanítványi, módi, ebédi vagy vizitai, teátrómi, haldokló, tettesbeli, tévedésbeli, háláló, álombeli, vallásos, tanulótársak közt való, jobbágyi, óhajtott, levélbeli, tengeren küldött, freymaueri, versekben írott csókok. Poémát csokolás. Körmeit csokolás (stb.).

A *kezét csokolomban* jócskán van megalázkodás is. Egy családi versből idézek pirulva: "...Ej, de rossz a kisfiad, / Verd meg Böske néne! / Így tanul a rossz gyerek / Szépen szót fogadni, / S később a verő kezét / Meg is csokolgatni." (UNOKÁIM. Versikék, írta a Nagymama [Vargha Gyuláné] 31. l.)

Röviden vázoltam a *Csokolom* köszönés diadalútját. De mi családirag tovább rövidítettük. Így lett belőle *klom*. Főleg a reggeli elkészítésre volt alkalmas, gyermeki búcsúzásra. Mivel messze laktunk a gimnáziumtól, úgy 15–20 méternyire, jól be kellett osztani az időt, másodásra, elpakolásra, egy falat valami bekapására. A köszönésre nem jutott több egy odalőköt *klom*-nál, azt sem a címzettek (a szülők) kapták meg, hanem az üveges, üres folyosó.

Sapa ötletei

Ahogy a *kezét csokolom*-ból kifejlődött – csonkítással – a sokat sejtető csokolom, így lett nálunk, a héttestvéres családban az *Édesapából Sapa*.

A *Csokolom* országszerte ismerős, diadalmas változat. A Sapa – tudtommal – egyedí, családunkhoz tartozó változat, habár a szerzői jog nem védi.

Nem tudom fölidézni azokat az éveket, amelyek során következetes szóhasználattal megszilárdítottuk a Sapa nevet. Hogy Édesapánk szívvel-lélekkel elfogadta-e ezt a kissé torz, csonka megszólítást, vagy csak beletörődött és nem akart a gyermekei kimondatlan határozatával szembehelyezkedni – ezt sem tudom eldönteni. Mikor még meg lehetett volna kérdezni tőle – nem tettem. Éreztem némi aggodalmat: Hátha kezdettől fogva rosszul esett neki, csak nem mondta. Nagyapuska nem hagyta volna, hogy ilyen elmetszett nevet adjanak neki a gyerekei.

Sapa rigmusaiból

Fontos családi vitakérdéssé érlelődött: tegezzük-e szüleinket vagy magázzuk. Minálunk a tegezés járta, de tudtuk, hogy Nagypánk (lehetésges, hogy mind a két nagypánk) roszszallotta ezt. Mikor megjött a gyászír, hogy Vargha Gyula tüdőgyulladásban meghalt, behívtak minket, gyerekeket az elsőtétített hálószobába, amelynek határozott orvosságszagát éreztem. Visszaemlékezve erre a gyászhangulatra, úgy látom Sapát és Mamát, mintha nem volnának felöltözve. Neglizsében gyászolni – ez belefér a mitológiába.

Persze, nem azért hívtak be, hogy valami gyásztáncot mutassanak be nekünk. Javaslatot tettek. Nekünk! Ma is érzem, hogy mennyire méltányoltam ezt a demokratikus eljárást. Nem hatódtam meg tőle, de nyugtáztam.

A javaslat pedig így szólt: Nagypuskának nem tetszett, hogy ti tegezték bennünket. Most, az ő emlékezetére magázódjunk össze. Lehet, hogy ez csak az én frivol fogalmazásom, ők inkább úgy mondhatták, hogy Nagypuska a mennyországban örülni fog, hogy kedvére tették. Korábban is elszánhatuk volna magunkat erre a javaslatra, de most se késő. Ez a története annak, hogy 1929. május másodika óta megkapták tőlünk a *Maga* megszólítást. Unokái, dédunokái vigan tegeződnek Mamával. Nem mondanak sem Nagymamát, sem Dédikét, hanem mindnyájan Mamám-ot, Mamámkám-ot.

Fél évszázaddal ezelőtt ezt az epigrammát költötte egy svájci barátjáról: „Bírja hazánk nyelvét, bár néha egy mondatot elvét, / Ám e derék helvét soha el nem vétí az elvét.”

Két aktualizált zsoldárköltése az Anschluss idejéből. Az első zsoldár első verse így szól: „Aki nem jár hitlenek tanácsán / És meg nem áll a bünösök útján / A csúfolóknak nem ül ő székébe, / De gyönyörködik az Úr törvényébe, / És arra gondja mind éjjel-nappal, / Az ily ember nagy boldog bizonnal.” Egyetlen szónak egyetlen hangját változtatta meg Sapa, és énekelte az új változat alkotásának örömeivel: Aki nem jár hitlerek tanácsán...

Ugyanezt a csavarást el lehet követni a 28. zsoldár 2. versével: „Ne büntess a hitlerekkel, / Ne verj a gonosztévőkkel.”

Latin nyelvű szösszenet a berlini olimpia idejéből: *Mulieres olim piás / Destruxit olimpiás*. Magyarul: A hajdan kegyes asszonyokat megrontotta az olimpia.

Ugyancsak a hitlerájlra céloz a nyelvi játékok gyűjteményeiből közismert palindrom (vagyis hátulról visszafelé olvasva is azonos) mondat: Rám német nem lel, elmentem én már.

1949-ből, a kötelező hittanoktatás megszüntetésének évéből való ez a szösszenet: *Sivár a lélek és fakult a szív, / Hol a hitoktatás fakultatív. (Folytatjuk)*

Vargha Balázs

Lapozgató

Illuminációk. Krzysztof Zanussi filmjeiből címmel *Pörös Géza* művét jelentette meg a *Tatabányai Megyei Könyvtár az Új Forrás Könyvek* c. sorozat 7. köteteként. A neves lengyel filmművész pályájának állomásait öt fejezetre tagoltan mutatja be a szerző, a bennük foglaltakról egyértelműen tájékoztató fejezetcímek „segítségével” (Einstein helyett Eizenstein; Az illumináció ideje; Az erkölcsi nyugtalanság korszaka; Kelet és Nyugat között; Újra otthon).

A pályakép summázata: „Van... mit folytatnia Krzysztof Zanussinak, aki tulajdonképpen még ereje teljében lévő művész.” A kötetet a

rendező filmjeiből vett képek, továbbá filmográfia, valamint a Zanussi-irodalom egészíti ki.

Wehner Tibor A babaszemfestő pillantása címmel összegyűjtött írásait adta ki a *Tatabányai Megyei Könyvtár* és az *Új Forrás Könyvek* szerkesztősége közösen megjelentetett sorozatuk 8. kötetében. A „fülszövegből” megtudjuk, hogy a karcsú füzetben közzétett írások szerzője „...takarékos és (de) – módszerét tekintve – agresszív író. Kis pontokon és (de?) nagy energiával hatol be a valóság történéseinek rejtekeibe...” A „rezonálás” az olvasó dolga.

Események, krónika 1990 (II.)

SZEPTEMBER

1. Az ELTE Bölcsészkar Központi Könyvtár – a volt Lukács György Politikai Főiskola könyvtára – igazgatójává dr. Szelle Bélát nevezték ki. Előde, Kovács Sándor a Művelődési és Közoktatási Minisztérium közművelődési főosztályának vezetője lett augusztusban
A Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatója c. hálózati folyóirat felelős szerkesztője Szabó Sándor, szerkesztője Kominka Lászlóné lett; az előző szerkesztők, dr. Gál Andorné és Vörös Györgyné júl. 1-jén nyugalomba vonultak
Az FSZEK központjában a Soros-alapítvány és az USIS (Az Egyesült Államok Tájékoztatói Szolgálat) támogatásával amerikai továbbtanulási tanácsadó központ kezdte meg működését
A Hajdúböszörményi Városi Könyvtár a volt MSZMP-pártszékház földszintjén, 646 m² alapterületen megkezdte működését
Újból megnyílt Záhonyban a MÁV Üzemigazgatóság Oktatási és Művelődési Központjának városi feladatokat is ellátó könyvtára, amelynek alapterületét 95-ről 154 m²-re növelték
Dabason a városi könyvtár gyermekrészlegét a műemlék jellegű Dinnyesházba költöztették, ahol 150 m² alapterületű helyiségekhez jutott 120 m² alapterületű könyvtár nyílt Újpest-Káposztásmegyeren, a Homoktövis úti új általános iskolában
A Győri Városi Könyvtár megjelentette a *Könyv- és könyvtárhasználati ismeretek. Tanmenet az általános iskola 1–8 évfolyama számára* c., országosan terjesztett segédletet
Újra megkezdte működését a 200 m²-esre bővített Pacsai Községi Könyvtár (Zala m.); Zalaegerszegben a volt honvédségi óvoda átvételével 440 m²-es rak-
tárházhoz jutott a megyei és a városi könyvtár
3. Az AGROINFORM és a szervezeti egységeként működő Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár számítógépes bemutatót rendezett az agrárhálózati könyvtárosok részére az országos mezőgazdasági és élelmiszeripari kiállításon (OMÉK), ahol ugyanakkor megkapta az OMÉK nagydíját a számítógépes információs rendszer kiépítéséért
Egyesült az FSZEK közhasznú információs szolgálata és a Magyar Távközlési Vállalat Budapesti Távközlési Igazgatóságának különleges tudakozója. A szolgálat a fúzió után az FSZEK központjában működik.
- 4– Nemzetközi könyv- és papírestaurálási konferencia az OSZK-ban, a könyvtár, valamint a Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület restaurátor szakosztályának rendezésében
7. Első ízben indított számítógépes tanfolyamot iskolai könyvtárosok részére a Fővárosi Pedagógiai Intézet
10. Egyhetes tanfolyam-sorozatot indított a formai feltárás, leíró katalogizálás tárgykörében az OSZK KMK feldolgozó könyvtárosok részére. (A további tanfolyamok kezdési időpontjai: okt. 8., 1991. jan. 7.)
- 10– A dunántúli városi könyvtárak kaszinója
11. A demokratikus önkormányzatokról Szigetváron, a városi könyvtárban
17. A Kapuvári Városi Könyvtár új igazgatója Szabó Kálmán
60 órás, német nyelvű informatikai tanfolyamot indított az OMIKK könyvtári és informatikai szakemberek részére. (Befejeződött dec. 17-én)
19. A Könyvtári és Informatikai Kamara városi könyvtári tagozatának ülése az OSZK-ban
- 19– Az OSZK KMK és az MKE gyermek-

20. könyvtárosi szekciója által szervezett tanácskozás a Ceglédi Városi Könyvtárban a gyermekkönyvek és -lapok kiadásával kapcsolatos kérdésekről
- 19– A FID 45. kongresszusa Havannában.
22. Fő témája: az információ mint a fejlődés erőforrása
20. Az OSZK-ban utolsó ülését tartotta a Szakszervezeti Könyvtárigazgatók Tanácsa; deklarálta megszűnését és csatlakozását – munkahelyi könyvtári tagozatként – a Könyvtári és Informatikai Kamarához
22. A volt HNF-székházban megalakult az *Olvasókörök Szövetsége*
24. *Csapodi Csabáné Gárdonyi Klára* sikeresen védte meg *Könyv- és könyvtári kultúra Magyarországon a 14. és 15. században* c. értekezését, s ezáltal az irodalomtudomány doktora lett
- A Pest megyei Maglódon, a volt MSZMP-pártbizottság épületében összesen 270 m² alapterületű helyiségekbe költözött a nagyközségi könyvtár
28. Az amerikai *Andrew W. Mellon-alapítvány* 13 magyar könyvtárnak juttatott nagyobb dollárösszeget dokumentumok és technikai berendezések vásárlására
30. A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény hatálybalépésével megszűnt a tanácsrendszer

OKTÓBER

1. Az FSZEK III. ker. (Óbuda) főkönyvtárának új igazgatója *Kovács Verona*
Az FSZEK IX. ker. (József Attila lakótelep) főkönyvtárának új igazgatója *Kovács Györgyi*
Nyugalomba vonult *dr. Hajdu Géza*, a szegedi Somogyi Könyvtár megbízott igazgatója, Szabó Ervin-émlékermes könyvtáros
Az OSZK KMK által szervezett első, hároméves könyvtárosasszisztens-iskola indulása 246 hallgatóval
3. Az MKE közkönyvtári tagozatának fóruma a szakszervezeti könyvtárakról Székesfehérváron, a Videoton könyvtárában
4. Az OSZK-ban rendezett tanácskozáson megalakult a Könyvtári és Informatikai Kamara tudományos és szakkönyvtári tagozata
5. Országos szakmai konferencia a Debreceni Városi Könyvtár dokumentációs stúdiójában *A fotóműtárgyak és audiovizuális információhordozók nyilvántartása a közgyűjteményekben* címmel
Ki nyer ma? címmel játék és muzsika közvetítése a Békéscsabai Megyei Könyvtár zenei részlegéből, a Kossuth rádió műsorában
Könyvről könyvért címmel irodalmi rejtvenyműsor közvetítése a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola könyvtárából, a Petőfi rádió hullámhosszán
- 8– A XIX. Komárom-Esztergom megyei könyvtári napok rendezvényei Tatabányán, Esztergomban és Tarjánon. Rendezők: a József Attila Megyei és Városi Könyvtár, az MKE megyei szervezete és a Szakszervezetek Komárom-Esztergom Megyei Könyvtára
- 8– A MikroISIS-rendszert alkalmazó könyvtárosok továbbképzése a KOPINT-DATORG szervezésében
11. A Könyvtári és Informatikai Kamara megyei könyvtári tagozatának ülése Keszthelyen; találkozás a Művelődési és Közoktatási Minisztérium közgyűjteményi főosztályának új vezetőjével, *dr. Bodó Sándorral*
10. Csongrád, Pest, Jász-Nagykun-Szolnok és Bács-Kiskun megyék AMK-könyvtárosainak tanácskozása a Keceli AMK könyvtárában
11. Az MKE műszaki könyvtáros szekciójának *Káplány Géza-émlékülése* az OSZK-ban. Káplány Géza sírjának megkoszorúzása
- 12– Az MKE iskolai könyvtárosi szekciójának továbbképzése és vezetőségválasztó taggyűlése Budapesten, a Kaffka Margit Gimnáziumban
13. *Hegedűs Pétert*, az OSZK főigazgató-helyettesét a Nemzetközi Valutaalap (IMF) és a Világbank (World Bank) washingtoni közös könyvtárának ügyvezető igazgatójává nevezték ki két éves időtartamra. Távollétének idejére az OSZK-ban *Poprády Géza* kapott megbízást a főigazgató-helyettesi teendők ellátására
- 15– Önismereti és kommunikáció-hatékonytárgyat fejlesztő tréninget szervezett Dobogókőn az OSZK KMK közművelődési és szakkönyvtárosok részére
19. A hagyományos Hajdú-Bihar megyei

- nov. 2. gyermekkönyvtári napok rendezvényei a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár és a Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Intézet szervezésében
16. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának szakmai és sajtóbemutatója a HungALIS (Hungarian Automated Library Information System) számítógépes könyvtári információs rendszerről és az ECOnINFO-adatbázisról
Az ágazati szakkönyvtári hálózati központok tanácskozása az OSZK KMK-ban annak a memorandumnak a végleges megszövegezése céljából, amelyet a könyvtárak országos feladatainak finanszírozásáról okt. 30-án intéztek a kormányhoz
- 16–19. Az OMIKK által közép-európai felhasználók számára rendezett DATA STAR online-szeminárium
- 17–18. Az MKE olvasási és olvasószolgálati (korábban: ifjúsági) szekciójának tanácskozása a könyvtárak túlélési stratégiájáról és a nemzetiségek könyvtári ellátásáról, Szentendrén, a Pest Megyei Könyvtárban. A szekció vezetőségének megújítása; az új elnök: *Kocsis István*
18. 55 éves korában elhunyt *Krajcsovics Mihály*, a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár igazgatója. A könyvtár vezetésére *Ramháb Mária* kapott megbízást
Az MKE közkönyvtári szekciója és a Szentesi Városi Könyvtár által a szentesi városi ifjúsági házban szervezett tanácskozás a vállalkozó könyvtár kérdésköréről, *Az elárult, avagy az elárvult könyvtár lehetőségei* címmel
19. *Könyvről könyvért* címmel irodalmi rejtvenyműsor közvetítése a Gödi Nagyközségi Könyvtárból a Petőfi rádió hullámhosszán
20. A *Könyvtári Figyelő* főszerkesztője *Szente Ferenc*, felelős szerkesztője *Kovács Lászlóné* lett; a folyóirat az Országos Könyvtárügyi Tanács és az OSZK KMK közös organumából az OSZK KMK lapjává vált
24. A *Művelődésgazdasági meditációk* nevű sorozat vitaestje a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárában. A *kulturális stratégia* c. témáról – a könyvtár, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, valamint a Magyar Kulturális Kamara szervezésében
- Egynapos iratkezelési továbbképzést tartott nagykönyvtárban dolgozó ügyintézők részére az OSZK KMK
26. *Ki nyer ma?* címmel játék és muzsika közvetítése a Sárospataki Városi Könyvtárból a Kossuth rádió műsorában
29. Megjelent az OSZK háromkötetes, 16. századi antikva-katalógusa, a *Catalogus librorum sedecimo saeculo impressorum, qui in Bibliotheca Nationali Hungariae Széchényiana asservantur*
Egyhetes mentálhigiéniai tanfolyamot indított az OSZK KMK közművelődési könyvtárosok részére
- 29–nov. Egyhetes, alapfokú számítógépes tanfolyamot szervezett az OSZK KMK
2. könyvtárosok részére. (A további tanfolyamok dátumai: nov. 26–30. és dec. 10–14.)
30. Az észak-dunántúli régió (Fejér, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Veszprém és Vas) megyei könyvtárainak és tudományos megőrzőhelyeinek tanácskozása a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárban a regionális folyóirat-katalógusról és együttműködési kérdésekről
31. A Fővárosi Bíróság G. Pk. 64166/1. sz. végzésével bejegyezte az *Olvasókörök Szövetségét*
Az MKE audiovizuális szekciójának és gyermekkönyvtárosi szekciójának közös összejövele az OSZK-ban; témája: oktató- és szórakoztató programok mikroszámítógépeken

NOVEMBER

5. Ünnepi tanácskozás Budapesten – a külföldi társintézmények képviselőinek részvételével – az ÉTK (Építésügyi Tájékoztatói Központ) fennállásának 40. évfordulója alkalmából
Új helyre, a volt postaépületbe költözött a Kisteleki Városi Könyvtár; alapterülete lényegében nem változott (180 m²)
- 5–9. *Könyvtárhasználatra való felkészítés* címmel tanfolyamot szervezett iskolai és gyermekkönyvtárosok számára az OSZK KMK a Fővárosi Pedagógiai Intézetrel közösen
7. A JATE nappali tagozatos, orosz szakos hallgatói részére 200 órás könyvtárkeze-

- lői tanfolyamot indított a szegedi Somogyi Könyvtár a Soros-alapítvány segítségével
- A Könyvtári és Informatikai Kamara városi könyvtári tagozatának ülése az OSZK-ban
- 7–9. Tanfolyam Budapesten, a Római parton az iskolai könyvtárak hálózati központjainak vezetői, valamint az alsófokú iskolák könyvtárainak szaktanácsadói részére, az OPKM rendezésében
8. Az MTA Művészettörténeti Kutatócsoport könyvtárának új vezetője *Laczkó Ibolya*
A Könyvtári és Informatikai Kamara munkahelyi könyvtári tagozatának ülése az OSZK-ban
9. A Könyvtári és Informatikai Kamara tudományos és szakkönyvtári tagozatának tanácskozása az OSZK KMK-ban a művelődési és közoktatási miniszternek szóló, az MKE-vel közösen előterjesztendő javaslatok megfogalmazásáról
12. 200 órás könyvtárkezelői tanfolyamot indított a szegedi Somogyi Könyvtár Bács-Kiskun, Békés, Csongrád és Tolna megyei közművelődési könyvtárosok részére
- 12–16. Az OSZK KMK által romániai magyar könyvtárosok részére szervezett második alapfokú tanfolyam
- 19–23. *Könyvtárhasználatra való felkészítés* címmel tanfolyamot szervezett iskolai és gyermekkönyvtárosok számára az OSZK KMK a Fővárosi Pedagógiai Intézetrel közösen
22. *A külföldi hungarikumok számbavételének kérdéseiről* Haraszthy Gyula emlékére rendezett tudományos ülés az OSZK-ban, az OSZK, az MKE társadalomtudományi szekciója, valamint könyv- és könyvtártörténeti bizottsága rendezésében
23. Megjelent a *Baranyai Módszervásár*-nak, a „pécsi és baranyai könyvtárak információs kiadványa”-nak első száma a Baranya Megyei Könyvtár kiadásában *Ki nyer ma?* címmel játék és muzsika közvetítése a Sárospataki Városi Könyvtárból a Kossuth rádió műsorában
24. A Szigetszentmiklósi Városi Könyvtár 232 m² alapterületű új otthonának felavatása egy, eredetileg pártszékháznak tervezett épületben
A Jászberényi Városi Könyvtárban tanácskoztak az Országos Commodore Egyesület tagjai
- 26–30. Az OMIKK által szervezett Mikro-ISIS-tanfolyam a könyvtári és kereskedelmi, üzleti célú alkalmazási lehetőségekről
27. *Életének 49. évében elhunyt Horváth Attila*, a Jánoshalmi Városi Könyvtár igazgatója
Horváth Tibor, az OPKM főigazgatóhelyettese sikeresen védte meg *Ismeretszervezés és szintaxis* c. értekezését, és ezzel elnyerte az irodalomtudomány (informatika) kandidátusa címet
Az MKE gyermekkönyvtárosi szekciójának tanácskozása az OSZK-ban a gyermekkönyvtárak katalógusairól
28. Az MKE bibliográfiai bizottságának tisztújító összejövedele az OSZK-ban; a II. országos bibliográfiai konferencia utáni feladatok számbavétele. A bizottság új elnökévé *dr. Bényei Miklóst* választották
A Művelődésgazdasági meditációk nevű sorozat vitaestje a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárában *A kultúra önkormányzati szemmel* c. témáról – a könyvtár, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, valamint a Magyar Kulturális Kamara szervezésében
- 29–30. ÁMK-könyvtárosok és szakemberek országos találkozója a debreceni Újkertilakótelepi Általános Művelődési Központ könyvtárában, e könyvtár felavatásának 10. évfordulója alkalmából
30. Nyugalomba vonult *Kányi Andrásné*, a Ceglédi Városi Könyvtár Szabó Ervin-émlékermes igazgatója
A Mezőkovácsházi Városi Könyvtár 377 m² alapterületű otthonának felavatása a volt rendőrségi épületben

DECEMBER

1. A nyugalomba vonuló *Arató Attila* utódként *dr. Simon Zoltán* igazgatóhelyettes kapott megbízást a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár igazgatói teendőinek ellátására
Az MTA székházában műemléki felújítás után 131 m² alapterületen kapott új elhelyezést az Akadémiai Levéltár, amely az MTA Könyvtárának keretében működik

3. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára az IIF-hálózatban résztvevő intézmények számára megkezdte az online adatbázis-szolgáltatást
- 3– Az OMIKK által kezdő felhasználók részére szervezett IBM/PC-tanfolyam
6. Az FSZEK vezetői részére menedzser-tanfolyamot szervezett *Nagy Attila* (USA) vezetésével
- 3– Az OMIKK által kezdő felhasználók részére szervezett IBM/PC-tanfolyam
7. Az FSZEK vezetői részére menedzser-tanfolyamot szervezett *Nagy Attila* (USA) vezetésével
5. A Könyvtári Egyesülés által szervezett országos tanácskozás a Debreceni Megyei Könyvtárban könyvtári számítógépes szakmai programok bemutatásával és árusításával egybekötve
Az MKE műszaki könyvtárosi szekciójának az OSZK-ban tartott tisztújító taggyűlésén *Teveli Mihálynét* választották a szervezet elnökévé
6. A Könyvtári és Informatikai Kamara megyei és városi könyvtári tagozatainak összejövetele az OSZK KMK-ban időszzerű könyvtárpolitikai és gyakorlati kérdésekről
7. Az MKE társadalomtudományi szekciójának, valamint könyv- és könyvtártörténeti bizottságának beszámoló és vezetőségválasztó taggyűlése a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárában. Az Egyesített szervezet elnökévé *Sonnevend Pétert* választották
13. A Magyar Köztársaság elnöke *dr. Juhász Gyula* akadémikusnak, az OSZK főigazgatójának a XX. századi magyar történelem és a magyarság tudományos kutatásában kifejtett, eredményes munkássága elismeréseként *A Magyar Köz-*
társaság aranykoszorúval díszített csil-
lagrendje kitüntetést adományozta
A nemzetiségi könyvtári ellátásban érdekelt intézmények vezetőinek értekezlete az Országos Idegennyelvű könyvtárban a báziskönyvtári hálózat továbbfejlesztéséről
15. Megjelent az OMIKK és az OSZK közös gondozásában az *Egyetemes Tizedes Osztályozás. Rövidített kiadás. 1. köt. Táblázatok* c. kiadvány
Az MTA Könyvtárának, az MTA Irodalomtudományi Intézetének és a Petőfi Irodalmi Múzeumnak a kiadásában megjelent *Gulyás Pál Magyar írók élete és munkái* c. művének 7. kötete, amelyet *Viczián János* rendezett sajtó alá
Épületen belüli bővítéssel 199 m²-ről 235 m²-re növekedett a Mórhalmai Városi Könyvtár alapterülete
17. Az MKE és a Könyvtári és Informatikai Kamara közös állásfoglalása a magyar könyvtárügy legfontosabb stratégiai feladatairól
18. Az MKE tisztújító küldöttközgyűlésén, az OSZK-ban *dr. Horváth Tibort*, az OPKM főigazgató-helyettesét választották az egyesület elnökévé
20. Kisvárdán új helyén, az egykori ipari és kereskedelmi bank épületének 747 m² alapterületű helyiségeiben megnyílt a városi könyvtár
A *Magyar Közlöny* 1990/129. számában megjelent a 17/1990 (XII. 20.) KMK rendelet a művelődési ágazati szakmunkásképzésről
Az Új Forrás Repertórium 1969–1988.

- című kiadványt megjelentette a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár
21. A Vas megyei Csepregen új, 111 m² alapterületű otthonhoz jutott a Nádasy Ferenc Szakközépiskola könyvtára
  28. Nyugalomba vonult *Joós Istvánné*, a Lenti Városi Könyvtár igazgatója
  29. Nyugalomba vonult *Dóra Józsefné*, Szolnok Város Központi Könyvtárának igazgatója
  30. Nyugalomba vonult *Molnár Istvánné*, a székesfehérvári Velinszky László Városi Könyvtár igazgatója
Nyugdíjba ment *Tóth Oszkár*, a letenyei Fáklya Művelődési Ház és Könyvtár igazgatója
  31. Nyugalomba vonult *dr. Ágoston Mihály*, az OMIKK főigazgatója
Nyugalomba vonult *Balázs Mihály*, az OPKM főigazgatója
Nyugalomba vonult *Bilincsi Lajos*, a Debreceni Agrártudományi Egyetem Könyvtárának igazgatója
Nyugalomba vonult *Csomor Tibor*, az ismert helytörténész-bibliográfus, az FSZEK Budapest-gyűjteményének főosztályvezető-helyettese
Nyugalomba vonult *Forgács Tiborné*, az FSZEK III. ker. (Óbuda) főkönyvtárának igazgatója

PÓTLÁSOK

1973

FEBRUÁR

24. *Dr. Csapodi Csabáné dr. Gárdonyi Klára*, az OSZK ny. osztályvezetője sikeresen védte meg *A Corvina-könyvtár kodikológiai problémái, írás és miniatúra* c. disszertációját s ezzel elnyerte az irodalomtudományok kandidátusa címet

1974

MÁJUS

2. *Dr. Csapodi Csaba*, az MTA Könyvtárának ny. osztályvezetője sikeresen védte meg a *Corvina-könyvtár története és állománya* c. disszertációját, s ezáltal elnyerte az irodalomtudományok kandidátusa címet

1975

ÁPRILIS

9. *Fülöp Géza* „A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban” c. értekezésével elnyerte az irodalomtudományok kandidátusa címet

1977

MÁRCIUS

1. *Száva-Kováts Endre* a sikeresen megvédett *A szakirodalom avulási sebességének „felezési idő”-je. Vizsgálat az „informatikai felezési idő” mint szakirodalom-avulási mutatószám formális-számszaki és tartalmi-informatikai értékének megállapítására* c. értekezése alapján elnyerte az irodalomtudományok (informatika) kandidátusa címet

1978

JÚNIUS

30. *Fülöpné Csanak Dóra* „Két korszak határán. Teleki József, a hagyományörző és felvilágosult gondolkodó” c. értekezésével elnyerte az irodalomtudományok kandidátusa címet

1985

OKTÓBER

4. *Rozsondai Béláné Kolauch Marianne* „Művészi kötetstáblák a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárban és ezek könyvtörténeti vonatkozásai” c. értekezésének sikeres megvédésével elnyerte az irodalomtudomány (könyvtörténet) kandidátusa címet

NOVEMBER

5. *Dr. Csapodi Csaba*, az MTA Könyvtárának ny. osztályvezetője, az irodalomtudományok kandidátusa sikeresen védte meg *A Janus Pannonius-szöveggyűjtemény* c. disszertációját, s ezzel elnyerte az irodalomtudományok doktora címet

1986

JANUÁR

29. *Tóth András* „Az Egyetemi Könyvtár története 1773–1874” c. értekezésének megvédésével elnyerte az irodalomtudomány kandidátusa címet

FEBRUÁR

27. *Marton János*, az MTA Szegedi Biológiai Központ könyvtárának vezetője *Az élettudományi folyóirat szakirodalom tudományometriai vonatkozásai* c. értekezésének sikeres megvédése alapján elnyerte a biológiai (informatika) tudomány kandidátusa címet

1987

JANUÁR

12. *Sebestyén György* „Nemzetközi integrációs törekvések és ezek akadályai a társadalomtudományi információs rendszerek nyelvi rendszereiben” c. értekezése alapján elnyerte az irodalomtudomány kandidátusa címet

1989

OKTÓBER

10. *Borsa Gedeon*, az OSZK ny. osztályvezetője sikeresen védte meg *Magyarország és a régi nyomtatványok* c. értekezését, s ezzel elnyerte az irodalomtudomány doktora címet

16. Negyedik, bővített kiadásban jelentette meg az OMIKK a *Tájékoztatás a szakmai tájékoztatásról* c. referenz-munkát

1990

FEBRUÁR

7. Békéscsabán, a menekültek szállásán 3000 kötetes letéti könyvtárat hozott létre a Békés Megyei Könyvtár. Az MKE műszaki könyvtárosi szekciójának rendezvénye az OSZK-ban az *Információs Infrastruktúra-fejlesztési Programról*

MÁRCIUS

3. Megszűnt a SZOT; 86 tagszervezet társulásából létrejött a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége (MSZOSZ)

MÁJUS

10. A Szolnok megyei Tiszaföldváron a volt MSZMP 200 m² alapterületű székházát átadták a nagyközségi könyvtárnak
21. Az észak-alföldi régió orvosi könyvtárosainak összejövetele a Debreceni Orvostudományi Egyetem Kenézy Könyvtárában; e könyvtár számítógépes szolgáltatásainak bemutatása
29. Az észak-magyarországi régió orvosi könyvtárosainak tanácskozása a B.-A.-Z. Megyei Kórház központi orvosi könyvtárában állománygyarapítási és számítástechnikai kérdésekről

JÚNIUS

7. Az észak-dunántúli régió orvosi könyvtárosainak tanácskozása a szombathelyi Markusovszky Kórház orvosi könyvtárában állománygyarapítási és számítástechnikai kérdésekről
- A KOPINT-DATORG könyvtári együttműködési kör összejövetele a debreceni Biogal Gyógyszergyárban. Tárgy: a MikroISIS-program a vállalati könyvtárakban
14. A dél-dunántúli régió orvosi könyvtárosainak tanácskozása a Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárában állománygyarapítási és számítástechnikai kérdésekről

Kutyaszorító

Egyre-másra szűnnek meg az üzemi könyvtárak, a szakszervezeti könyvtári hálózat összeműlőben van. Könyvtárosként fáj a szívünk a könyvekért, amelyek egy része potom pénzért kiárusítódik, más része zúzdába jut. Leginkább kollégáinkért fáj, azokért, akik évtizedeket a pályán töltöttek, s most elhelyezkedési gondokkal küszködnek. Ez a dolog egyik oldala. Más oldalról nem is olyan nagy ez a fájdalom, hisz könnyen belátható, hogy az ipari szféra átstrukturálódik, s hogy az eddig is csak papíron létező érdekvédelmi rendszer nem a könyvtáraiért, hanem a fennmaradásért küzd, s hogy az új, osztódással szaporodó szakszervezetek nem fogják át automatikusan a munkavállalók egészségét. A munkahely elsősorban a munka helye lesz, s ott, ahol a dolgozók kiküzdik a könyvtárakat, megmaradnak az intézmények.

De kellett-e nekünk egyáltalán eddig is szakszervezeti könyvtár? Félve kérdezem ezt, mert tudom, mindenkinek szíve joga vélt vagy valódi jogaiért és érdekeiért harcolni. Kivított pozícióját, rangját védeni. Ezek a könyvtárak ugyanis elsősorban szépirodalmi igényeket elégítettek ki, és a mozgalom, a mozgalmi szellem táplálta, tartotta életben őket. Mert igaz ugyan, hogy valaha a kisközösségi akarat teremtetett a munkahelyek egy részén „könyvtárat”, de ez még nem volt igazán ok arra, hogy a „gondoskodó” hatalom szakszervezeti hálózatra fűzze fel őket. Egy kissé díszként funkcionáltak, koszorúként a munkásművelődés oltárán. De sebjaj! Virultak volna akár ezer évig, kínálták volna az olvasnivalót az ajtóikat ostromló munkásoknak. De javarészt csak vegetáltak, állományuk ugyanolyan lepusztult képet mutatott – tisztelet a kivételnek –, mint a tanácsai hálózat nem egy könyvtáré. S az egy-egy, munka után itt rendezett irodalmi

előadásra beteltek többször néztek órájukra, mint az előadóra. Olvasótáboruk gyakorta kísértetiesen azonos volt a szocialista brigádok létszámával.

A mozgalomnak befellegzett, s most takarítják a romokat. És a takarításkor lapátra kerülnek a könyvtárak is. Olvasótáboruk csekély része jelentkezni fog a területi könyvtárakban, más részük sehoh. Véget ért egy illúzió. Ne féljünk hát leszámolni vele. Ennyi álkönyvtárra ugyanis sosem volt szükségünk. Sokkal fontosabbnak véljük, hogy könyvtári szempontból ne legyen ellátatlan terület. Hogy megerősödjenek a városi könyvtárak. Hogy minden településen legyen kölcsönzőhely. (Nem könyvtár!) A kulturális ellátást területi alapon kell újragondolni, s segíteni az alaptevékenység mellett az azt színesítő, kiegészítő formákat. Minden terület önmagát kell, hogy megfogalmazzá! Ez lehet egy város csupán, de akár egy volt járás, egy tájegység is. S az adott területen olyan formák és módzatok jöjjenek létre, amelyeket az ott élő közösségek, könyvtárak akarnak. Házasodjanak és váljanak el. Legyen az üzemben ellátóhelye a városi könyvtárnak, ha úgy akarják a dolgozók. Szövetkezzenek az iskolai könyvtárak az önkormányzati könyvtárakkal egy-egy feladatra. Akár csak filmek kölcsönzésére. Ha úgy akarják, könyvekére. Ha nem akarják, csinálják egyedül dolgukat. A területi elv primátusa mellett ezer variánsnak lehet létjogosultsága.

Persze ehhez az is kell, hogy a könyvtárügy alapjogszabályait újrafogalmazzák, az állam feladatait körvonalazzák, hogy tudni lehessen, mit támogat e téren állampolgári jogon. Mely tevékenységeket segít, de automatikusan nem finanszíroz. Hogy tudhassuk, mit végezhetünk pusztán vállalkozási alapon. Igaz, ez feltételül

szabja azt is, hogy a könyvtárügynek legyen valódi országos képviselete. Ne csak papíron. Esetleg olyan személy, aki képes koordinátorként működni. Töröltetni az elavult rendeleteket, újakat alkotni. Olyan, aki képes a jogszabályok közti ellentmondásokra felhívni a figyelmet, képviselni a magyarországi közgyűjteményeket. Mert úgy látjuk, valódi képvise-

letről már jó ideje nem beszélhetünk, szakmánk rangján alul artikulált a hatalomban. S ha ebbe igazán belegondolunk, még azt sem látjuk elképzelhetetlennek, hogy nem csupán a szakszervezeti könyvtárak tűnnek el a térképről, hanem az egész térképet összetéphetik kalandor kezek.

Böröndi Lajos

Egy és más a könyvekről – terjesztésről

„Örömmel értesítjük, hogy a Magyar Garancia Szövetség az Olvasótáborokért könyv-alap pályázatán 10 000 Ft értékű könyvet nyert. Az elszállításról a pályázónak kell gondoskodnia. A könyvek Hatvanban, az Ady Endre Városi Könyvtárban vehetők át május 25–27-ig és június 4–7-ig 9–16 óra között. Pontos címünk: Hatvan, Kossuth tér 4.”

Örömmel értesítettek, mi pedig örömmel mentünk. Különös tekintettel arra, hogy iskolai könyvtárunk fejlesztésére fordítható évi keretünk csupán tizezer forint. Az egyik irodalom szakos kartársam ment el gépkocsival a kiválasztandó könyvekért június 4-én. A felkínált választékból azonban nem tudott többet összeválogatni 9700 forint értékűnél. Elhozott: 20 db *Adrian Mole minden kinszenvedését*, 10 db *A nemzetközi élet krónikája 1945–85-ig*, 8 db *Meddig tart még?*-ot (novellák), 8 db *Elképesztő novellákat*, 6 db *80 tesztet*, 6 db *A himzéstől a subrikálásigot* és más hasonlókat. Amik közül választott, mindenre alkalmasak lehetnének, csak arra nem, hogy iskolai könyvtárak állományát gyarapítsák általuk, s a tanulók kölcsönzési és olvasási kedvét növeljék. Azért hozott el egy-egy műből 6–20 kötetet, hogy ha már elment, megtette az utat oda és vissza, ne térjen meg üres kézzel, a könyvek szükségből jók lesznek év végi jutalmazásra. Az ajándékozott könyvekből könyvtári állományba került művenként átlag két példány, összesen 45 kötet, 2519 forint értékben. A benzinköltség Hatvanba és vissza 1200 forint volt, plusz a napidíj. Nekünk nem érte meg, hiszen a könyvek negyedét sem vettük volna meg önszántunkból. Igaz, hogy ajándékolnak ne nézd a fogát! S rút dolog köszönet

helyett kritizálni, de felvetődik bennem a kérdés, mennyiben volt jó ez az akció az ajándékozónak? Kiürült a raktára, s a féláron is nyakán maradt helyett teljes áron leírhatta állományából? A jutalmazáson felül is megmaradottakat most én árulgathatom, hogy a befolyt összegből jó, hasznos könyvekkel gyarapíthassam iskolai könyvtárunkat.

*

Az esztelen pazarlást egynémely újítással sikerült bevezetni a könyvkiadás területén is. Magam *Karl Rothammel* Antennáskönyvének 1976-os kiadásánál tapasztaltam először, később azután számtalan más kiadványnál is, hogy a könyvek két, legfeljebb három kölcsönzés után iverükre, illetve lapjaikra hullottak szét, hiányosak lettek, törölhettem őket az állományból. A házi olvasmányokból általában 30 kötetet vásároltam, osztályonként 10, három tanulóra 1 kötetet számítva. Shakespeare: Öt dráma, a Görög drámák és a többi, örökéletűnek látszó egészvászson kötésben. A silány előzékpapírral – és semmi mással! – beragasztott könyv már kétszeri kölcsönzés után kiszakadt táblájából, s miként fentebb írtam, lapokra hullott szét. Most van mintegy 150 időálló egészvászson kötésem, s nincs ugyanannyi kölcsönözhető olvasmányom.

*

Ötletszerűsége, valamint átgondoltság és a szervezés teljes hiányára vall, hogy különböző szervek, intézmények akkor küldenek az iskolai könyvtáraknak ajándékképpen könyveket,

amikor azokat már réges-régen megvásárolták a Könyvtárellátótól. Így kaptunk 18 kötetet a *Korszerű történelem érettségizőknek és felvételizőknek* című sorozatból 1170 forint értékben. 3 darabot a *Róma és Bizánc*-ből (320 Ft) és a sorozat más köteteiből is főlösen 2 darabot. A főlös példányokat sikerült átcserelnem a sorozat más, hiányzó köteteire. Nem úgy a *Magyarország nemzeti atlasza* című 2000 forintos művet, melyet két helyről is megkaptunk. Bár földrajztanítás szakközépiskolánkban sajnos nincs, egy példányban való megléte természetesen nagyon jó, szükséges, de három példányban már aligha....

*

Ezek után hadd szóljak valamit könyv- és folyóiratkiadásunkról. Mi az oka, hogy több évtizedes múltra visszatekintő folyóiratok közül is nem egy megszűnt? Elsősorban természetesen a lapok jelentősen megnövekedett ára, s az ugyancsak növekvő megélhetési nehézsé-

gek. Eddig is kevesen voltak magánelőfizetők vagy számonkénti vásárlók, ezután még kevesebben lettek, illetve lesznek. Éppen ezért megnőtt a közművelődési könyvtárak szerepe, ahol megtalálhatók a különböző folyóiratok. Megtalálhatók? Az eddigi, vagy akár a kismértékben megemelt pénzügyi keretből jó, ha a már korábban előfizetett folyóiratokra jut, új lapokra aligha. Ezzel nem számoltak az újonnan indított lapok, folyóiratok kiadói.

Az iskolai könyvtárak 5–10 évvel korábban szinte vetélkedtek, melyiküknek jár több folyóirat a tanári kar és a tanulóifjúság részére. Többféle napilapnak, folyóiratnak – nem is egy példányának – voltak előfizetői. A *Szovjetunió* című lapból legalább 10 példány járt, a *Magyar Ifjúság*-ból is 5 és így tovább. Egy-egy iskola akár 25–35 folyóiraatra is előfizetett – s ez még egyáltalán nem a felső határ – függetlenül attól, hogy olvasták-e vagy sem.

Néhány éve azonban megkezdődött a lemorzsolódás. A könyvtárosok lemondták azoknak a lapoknak az előfizetését, melyek csak „diszül” szolgáltak a könyvtárnak, de sem a testület tagjai nem használtak fel oktató-nevelő munkájukhoz, sem az ifjúság nem forgatta, nem olvasta őket. Ez is hozzájárult a folyóiratok számának visszaeséséhez, végül megszűnéséhez.

*

Ami pedig a könyvterjesztést illeti, nézzük, mi a helyzet – amennyire meg tudom ítélni – Esztergomban. A megállapodott, régi könyvesboltok mellett igen sok könyvtárus állította fel „sátrát”, illetve asztalát a város központi, nagy forgalmú helyein. Ezek helyzetüknél fogva meglehetősen látogatottak, hiszen a járóelőlk előtt tálalva vannak a könyvek, kínálják magukat, jóformán az is vásárol belőlük, aki nem akar. Ez az elsődleges oka, hogy a könyvesboltok forgalma visszaesett. Másodlagosan az, hogy az utcán megjelent kiadványokat nem hetek múlva kapják meg, mint a könyvesboltok – ha megkapják. Mire tehát az új kiadványok megjelennek a boltokban, már telítődött velük a piac, az érdeklődők megvásárolták. Az üzletekben pedig eladatlanul halmozódnak fel visszaküldésükig.

A másik érthetetlen jelenség, hogy az üzletek alig, vagy semmit sem kapnak a széles körű érdeklődésre számot tartó, komolyabb irodalmi értéket képviselő művekből. Így például alig volt néhány példányuk a *Magyar-német*

kéziszótárból, *Az emberiség krónikájából*, az Erdélyről kiadott gyönyörű képes kötetekből, *Fekete István Zsellérek* című művéből, *Hóman-Szekfü Magyar történetéből*, *Wass Albert* könyveiből stb. S vajon hol kellett volna elegendő példánynak lennie *Mindszenty József* hercegprímás könyveiből, ha nem éppen Esztergomban?

*

Végezetül hadd szóljak valamit a bizományosi könyvterjesztésről. Az általuk értékesített könyvek legnagyobb részét soha nem vették volna meg a vásárlók, mert nem tudtak, nem értesültek volna megjelenésükről a mindennapi gondjaik mellett, nem „csábultak” volna el, csak miután kézbe vették, belelapoztak, s ajánlották nekik az ízlésüket, érdeklődési körüket jól ismerő terjesztők. Csak mellékesen jegyzem meg, hogy 7%-ot keresnek a könyv árából, ami méltánytalanul kevés. A vásárlóktól kapott részleteket havonta egyszer befizették a könyvesboltnak, s évente egyszer elszámoltak a könyvek árával s a visszáruval, nulláztak.

Márciustól azonban új rendelkezés lépett életbe. Háromhavonta kell nullázniuk, s *nem lehet visszarúzni!* Ezt így egyetlen bizományos sem vállalhatja, aminek következtében – tudomásom szerint – a bizományosi könyveladás összeomlott, megszűnt. Nincs kínálat, bemutatás, kedvkeresés. Ki az a bolond, aki látatlanban megrendel például egy több száz forintos, előtte ismeretlen albumot, de akár regényt is, hiszen nem tudja, milyen a kiállítása, a papírja, fűzött-e vagy vászonkötésű, illusztrált-e vagy sem stb.

*

A rendelkezés értelmezése előttem vagylagos. Vagy az intézkedett így, akinek halvány fogalma sincs a könyvterjesztés eredményes mikéntjéről, vagy nagyon is jól ért hozzá, s előttem ismeretlen okból ügyesen és eredményesen munkálkodik könyvnyomtatásunk, könyvkiadásunk tönkretételén és a terjesztés elnyomoritásán, különös tekintettel *egyes* írókra és művekre.

Kadosa Árpád

Helyesbítések az 1990. évi lexikonpótláshoz

Sajnálattal kell bevallanom, hogy javítatlan kéziratot küldtem el, s bár a korrektúra lehetőségében bíztam, mégis igyekeztem a szerkesztőséget elérni, ám ebben a költözőkódos időszakban ez nem sikerült, sőt még a korrektúra lehetőségéről is lemaradtam. Így több értelemzavaró és azonosítási nehézséget okozó hiba maradt a megjelent közleményben is. Az ilyen tételeket teljes terjedelmükben, helyesbítve közlöm.

A rövidítésekhez:

KBL Koegler, Horst: Balett lexikon. 1977.

A pótlásokhoz:

Dohy János (1934) SZD DKA, MKK, MTAA, TMKK2

Horváth István (1920) + Bp. 2.22. BL, MKK, MTAA, TTL7

Horváth Jenő (1921) ÉM DKA, KKMf, SZKL

Kantor, Tadeusz + Krakkó, 12.8. AKL, KK3-4

Kiss István (1910) + Szeged, 4.18. MTAA

Korniss Péter SZMK AKL, DKA, KK4, MKK

Kovács István (1921) + Bp. 11.29. AKL, DKA, KK3-4, MINL, MKK, MTAA, ÚML

Kovács Jenő (1910) + Bp. 11.15. BL, MKK, MTAA, OL, TTL, ÚML

Seyrig, Delphine + Párizs, 10.26? ÚFL

Szabó Kálmán (1940) + Bp. 5.17. előtt MKK, MTAA

Szabó Lajos (1926) + Bp. 12.18. MTAA

Szőke Péter (1910) MA BL, KKZÉ2, MTAA

Tóth István (1921) + Bp. 12.22. előtt SL

Udvaros Dorottya KD KKMf, MKK

Az adatközléshez:

Thompson, Carlos (67) argentin író, színész + Buenos Aires, 10.9.

Az eredeti közlemény hibáiért kérem a fölhasználók szíves elnézését.

Gyuris György

Lapozgató

Veres Péter kéziratosa **hagyatéka** címmel jelent meg egy vaskos, csaknem ötszáz lapos könyv az **F. Csanak Dóra** szerkesztette **A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának katalógusai** című sorozatban. A szinte felbecsülhetetlen

filológiai, irodalom-, eszme- és művelődéstörténeti értékű összeállítás szerzője **N. Abaffy Csilla**, aki e művével arra adott bámulatra-méltó példát, hogy egy „egyszerű” könyvtáros is alapvetően, döntő módon szólhat bele a történelem, irodalomtörténelem dolgába.

Kopasz Márta

Mennyiségben és minőségben egyaránt gazdag életmű áll mögötte. Igaz, nyolc évtizedet átélt lénye mindezt természetessé teheti, bár a tekintélyes mennyiségű oeuvre nem feltétlenül párosul átlagon felüli kvalitással. Szeged szülőtte, s még zsigereiben is a Tisza-parti város elkötelezett művésze. A meghatározó helyi gyökeret európeai gondolkodása és formakultúrája terebélyesíti dús lombzatú fáva. Szűkebb pátriáján túl az egész ország, sőt a külhoni szakterület is figyeli, számon tartja munkásságát. Csak – miként megannyi kollégáját – a Művészeti Lexikon nem méltatja bejegyzésre, hiába keressük nevét a meglehetősen hiányos, önkényes szubjektivitással válogató kiadvány megfelelő regiszterében. Szerencsére nem minden szakmai fórum negligál ilyen etikátlannul. A Művészeti Alap és a Képzőművészek Szövetsége objektív tárgyilagossággal fogadta tagjai közé. Megbecsülésének további bizonyítékai: *Buday György* emigrálása után grafikai lektori állás a szegedi tudományegyetemen, tanári működés az ugyancsak helyi pedagógiai főiskolán, tanszékvezető tanári munka a művészeti gimnáziumban. Külön értéket jelent számára a „Pro Universitate” plakett, mellyel a szegedi József Attila Tudományegyetem tüntette ki 75. születésnapja alkalmából. Az is méltánylandó tény, hogy az MTA Művészettörténeti Intézete bekérte részletes művészéletrajzát.

Kopasz Márta 1930 és 1936 között végezte stúdiumait az Iparművészeti Főiskola grafikai szakán, *Helbing Ferenc* osztályában. Kiváló mestere biztosíték volt a festészeti és grafikai eljárások alapos elsajátításához. Itt kapott lehetőséget, hogy kifejlessze magából mindazt, ami csak rá jellemző, nevezetesen: festői és grafikusai habitusának különállását, s mindkettő önállóságának megőrzését.

Piktúráját a légies könnyedség, a szinte tes-

tetlen lebegés, a koloritgazdag, ugyanakkor visszafogott spektrum jellemzi. A képek hatása költőien lírai, akárcsak témái – főleg a táj- és alakos kompozíciók –, és a szűzséből kisugárzó tartalom a transzcendens valóságélmény vízió-szerűségében lebeg. Grafikáinak komponálásmódja egészen más. Itt minden motívum külön megjelenített foltképzéssel ölt formát, az elrendezés mégis egységes, szervesen összetartozó. Ezeket a sajátosan önálló ábrákat nem köti össze semmi, vagyis nincs térkitöltő háttér. E stilizált grafikai lapok ugyan nem térnek el a látványrealizmus, az optikai valóságkép normáitól, látszólagos össze nem tartozásuk logikus képzettársításra serkent, de olykor kifejezetten szürrealisztikus hatásúak, a tudat alattit bolygatják, álmok, látomások irányába hatnak.

Úgy tűnik, alkotói vénájának igazi terrénuma a grafika. Alkalmazott válfajait – plakát, reklám stb. – éppúgy kedveli, mint a sokszorosító eljárásokat, főleg a fa- és linóleummetszetet. Mostanság már csak az utóbbit műveli, részint szemromlása, részint az anyag könnyebb megmunkálhatósága, a nagyobb, dekoratív felületek lehetőségének kihasználása miatt. Linómetszetei főleg ex librisek vagy olyan témájú művek, melyek Szegedhez kapcsolódnak. Utóbbiak általános jellemzője, hogy a művész a városkép közsímsert motívumait (Dóm, Dömötör-torony) és a vidék etnikumának szépművészeti mintáit, népi figuráit variálja szellemesen s változatos ötletekkel bővíve.

Kopasz Márta termékeny életútja, alkotásainak értéke azt példázza, hogy a hagyományok és a helyhezkööttség talaján is lehet a ma emberéhez szóló, provincializmustól mentes, egyetemes igényű művészetet teremteni.

Ecsery Elemér

Az írás, az emberiség emlékezete

Megejtően szépen illusztrált könyvet vehetnek kézbe azok, akik *Georges Jean* „Az írás, az emberiség emlékezete” című és most magyarul is megjelent művét választják kalauzul az írás öt évezreden átívelő történetének áttekintéséhez. Már az indítás is szokatlanul gazdag: a címlapot megelőző ún. címnegyed hat pompás kódexlap reprodukciójával hangolja rá az olvasót a könyv tartalmi világára. A mű francia szerzője természetesen francia kódexet választott, a hírneves krónikáiról, *Jean Froissart* 14. századból származó művét. A szerző nemzeti hovatartozása a továbbiakban is erősen rányomja bélyegét a könyvre, de erről a későbbiekben még szólunk.

*

A zsebkönyv formájú, s a művelt olvasóközönségnek szánt ismeretterjesztő munka a párizsi Gallimard kiadónak egy olyan sorozatához tartozik, amely már több mint harminc kötetet ért meg, s egységes felépítésével, a kép és a szöveg tökéletes harmóniájával méltán tett szert nagy népszerűsége. Dicséret illeti a Park Kiadót, a magyar változat létrehozóját, hogy a sorozatból most már a negyedik kötetet tette közzé.

A könyv két, egymástól mind formájában, mint tartalmában erősen különböző részből áll. Csak az első részt írta *Georges Jean*, s ez a tulajdonképeni írástörténet, amely műnyomó papíron, minden oldalon többszínnyomású képekkel dúsítja fel a szöveget. Maguk a képek is hosszabb magyarázó szöveget kapnak, mintegy kiegészítve a főszöveget, amely a képek között indázva húzódik. Így az olvasás figyelve egy percre sem lankad: filmszerű vágásokra emlékeztető ritmust kap az olvasás és a vizualitás együttes gyönyörűsége. Ez az erény más

oldalról nézve egyben hátrány is: a történeti-logikai rend meg-megtörik ezzel a szerkesztési móddal. A képek valóban parádés felvonultatása kiváló érzékű válogatóra vall. Az írástörténeti munkákban megszokott és szinte kötelezően szereplő képeken felül így jóval többet kapunk, szebbnél-szebb reprodukciókat a világ nagy könyvtárainak és múzeumainak féltett kincseiről. Párizs, London, Róma, Firenze, Velence, Antwerpen múzeumai mellett Kairó, Ankara, Bagdad, Teherán és Kína múzeumai szerepelnek többek között a reprodukált eredetiek őrző helyeiként.

A második rész „Tanúságok és dokumentumok” összefoglaló címen különböző szerzőktől származó cikkgyűjteményt kínál *Georges Jean* válogatásában. Ezek közös témája ugyancsak az írás, tágabb értelemben a gondolatrögzítés. A sárgás alapszínű papíron itt is rengeteg a kép és az ábra, de már fekete-fehér kivitelben.

A francia szerző, *Georges Jean* erendően nyelvész, s mintegy negyven publikált műve között változatos témák szerepelnek. Kirándulása az írás történetének területére bizonyítja általános művelődéstörténeti tájékozottságát, főlényes íráskészségét, elegáns, könnyed stílusát, az érdekességek iránti vonzalmát. Eleven és színes leírásai a szoroson vett írástörténeten túl az írás környezetének, sőt az írás tartalmának ismertetésére is el-elcsábítják (például az egyiptomi résznél a *Halottak Könyve*). Találkozhatunk lírai hevületű mondataival is. *Georges Jean* hangsúlyt helyez arra, hogy megértsük és megértsük: az írásnak a régiek mágiikus erőt tulajdonítottak, s az írástudók tekintélye, az időt és teret legyőző, rögzített gondolat ereje máig sem halványult el. Az egyiptomiak az írást az istenek ajándékának tekintették, s ennek az isteni erőnek mai megfelelőjeként a szerző *Sartre*-ot idézi: „Bírní az írást annyit, mint birtokunkban tartani a világ meghódításának eszközét”.

Az írástörténeti rész tulajdonképpen csak

négy nagy kultúra írásbeliségével ismert meg részletesen: a mezopotámiai, az egyiptomi, a kínai és a latin írásbeliséggel. (Ez utóbbinál természetesen tárgyalja az előzményeket: a föníciai és a görög abc-t.) Csak vázlatos ismertetés jut az arab, a héber és az indiai írásnak, s teljesen kimarad a cirill- és a japán írás. Egyetemes írástörténet elképzelhetetlen e kettő nélkül, s a magyar kiadás pótolja is a hiányt: a „Tanúságok és dokumentumok” közé más, kevésbé fontos írások helyébe felvették *Kéki Béla* „Az írás története” c. könyvének megfelelő fejezeteit, sőt beillesztették egy újabb, az indiai írást részletesen tárgyaló munkáját is. E három fejezet mindjárt érdekes összevetésre is alkalmat ad a *Georges Jean* által írt első részzel. A magyar szerző pontos történeti bevezetők után, rendszerezett formában igen pontos és szakszerű ismereteket ad. Amit leír, az akár tankönyvként is megállná a helyét. A francia szerző csapongóbban, élményszerűbben ír, s ebből következően néhol felületesebben is. Az, hogy a magyar kiadásban, illetve fordításban ennek ellenére egyetlenegy szakmai tévedés vagy hiba sem fedezhető fel, a *Kéki Béla* által végzett gondos lektori munkának köszönhető.

A középkori Európa íráskultúrájának ismertetése után *Georges Jean* egy rövid nyomdászattörténeti fejezetben a nyomtatott betű fejlődéstörténetére is kitér, s eljut egészen a rotációs sajtóig, illetve a linotype szedőgép feltalálásáig. Magától értetődik, hogy ez a rész már csak erősen vázlatos lehet, s kiütközik egyfajta franciaközpontúság is: a felhozott példák zömmel franciák. Ha nem is maradnak teljesen említetlenül a legnagyobb németalföldi, olasz és angol betűmetszők és nyomdászok, a nagyobb terjedelem a francia teljesítménynek jut.

Az első rész záró fejezete teljesen váratlanul az ókori írások megfejtőiről szól. Az egyiptomi hieroglifák és a mezopotámiai ékírás megfejtésének története maga is kész regény, és szorosan kapcsolódik ezen írások történetéhez. Logikusabb lett volna tehát közlésüket nem kiszakítani a megfelelő írások történetéből.

A második rész, a „Tanúságok és dokumentumok” írásai szólnak többek között a zenei gondolat lejegyzéséről, a számok világáról, a kalligrafika mesterségéről és művészetéről. Ezek inkább művelődéstörténeti ismereteket is adó hangulatos eszmefuttatások, játékos gondolatokat is tartalmazó írások, sok-sok képpel és ábrával, mintsem szakszerű történelmi összefoglalások. Megragadóan lírai „A betű és a

város” c. írás, mely a modern várost előzőnlő reklámok és grafitik (falírkák) világába vezet. „Nyugati világunk civilizációjában a betű afelé halad, hogy absztraktumból ismét képpé váljék...” – írják a „Mi a grafiti?” szerzői. Fordított fejlődés ez, mint amit az írás történetéről szólva *Victor Hugo* mondott: „Kezdetben minden betű jel volt, és minden jel kezdetben kép.” Komoly nyeresége ennek a résznek „A nyomtatott betű művészete” c. írás, *Emil Rudler* „Nyomdászati” c. művéből átvéve. A modern nyomdászati, mint tudvalevő, már régóta él az üresen hagyott felület kifejező erejével, vagyis a nem nyomtatott és a nyomtatott felület együttes hatása adja a tipográfiai hatást. A szerző ezzel kapcsolatban *Lao-ce-t* idézi, aki szerint csakis az üres tér teremti meg a létrehozott forma lényegét. Hangsúlyozza *Ruder* a ritmust, mint minden létező dolog éltetőjét: „Az egyszerű, de jól felépített nyomdászati alkotás a ritmus vízióját kelti.” Mint már szólunk róla, ebben a részben kapott helyet *Kéki Béla* három írása is. Nagy kár, hogy a magyar rovásírás ismertetésére a szerkesztők nem gondoltak, úgyszintén kimaradtak a germán rúnák is. A „Himnuszok az íráshoz” c. fejezet zárja a kötetet, s itt többek között *Rimbaud* „Magánhangzók” c. híres verse és *Victor Hugo* játékosromantikus abc-misztikája mellett helyet kapott *Vörösmarty*-tól a „Gondolatok a könyvtárban” egy részlete is. Itt olvashatunk egy szép elmékedést arról, miszerint „Az, aki ír, hallgat”, s a szerző itt felidézi azt az egyetlen bibliai jelenetet, ahol a szóval és példával tanító Jézus nem szól, hanem ír. (Nem áruljuk el, hol van ez a bibliai jelenet – tessék *Georges Jean* könyvében megkeresni.)

*

Magyarországon összefoglaló írástörténet utoljára 1975-ben jelent meg, ez *Kéki Béla* „Az írás története” c. művének második kiadása volt. (Az első 1971-ben jelent meg.) E nem könnyű téma hiánycikk jellegét az ismeretterjesztés piacán bizonyítja, hogy *Kéki* könyvét kétszer kiadták az akkori Kelet-Németországban, s napvilágot látott cseh nyelven is. Időszzerű volt tehát újra e témát elővenni, s a *Park Kiadó* jó érzékkel döntött a francia mű lefordítása mellett. Szerkesztői munkájuk dicséretére talán megkockáztathatjuk azt az állítást, hogy – a magyar változat kiegészítéseit is tekintetbe véve – sikerült az eredetnél is jobb művet létrehozni. Meg kell emlékeznünk a műszaki

szerkesztés kiváló munkájáról, amely ennél a jelentős képanyagot felhasználó műnél különösen nehéz feladat lehetett. Mindössze két apróbb hibát tudtunk felfedezni: a képjegyzék az 57. oldalnál héber kéziratot jelez (ez az 55. oldal egyik képaláírása), holott itt a Korán egyik lapjáról van szó. A 211. oldalon található tartalomjegyzékből kimaradt „A nyomtatott betű művészete” c. fejezet. Ugyanitt hasznos lett volna a különböző szerzők neveinek felüntetése.

„Aki jól ír, az jól gondolkodik” – idézi *Pascal Georges Jean*. Nem lenne igazi francia, ha az írás mágikus erejének érzékeltetése mellett nem adna az írás kapcsán ugyanannyi esélyt a racionalitásnak is. A recenzens pedig már csak egyet tehet: ajánlja e szép könyvet mindazoknak, akik írnak, gondolkodnak és olvasnak. (*Georges Jean*: *Az írás, az emberiség emlékezte. Ford. Lukács Katalin. A magyar kiadást szakmailag ellenőrizte és kiegészítette Kéki Béla. 1991, Park Kiadó, 212 l.*)

Somkuti Gabriella

Szakmai folyóiratok – Hálózati híradók

A Magyar Könyvszemle 1991-es 1–2. száma valamikor az év végén jelent meg. Más szakmai folyóiratoknál ez fölötte sajnálatos lenne, épp a Könyvszemle esetében azonban cseppet sem bosszantó. Először is, talán már nem is tekinthetnénk akadémiai lapnak az olyant, amelyik legalább egy évet nem késik. Másodjára, a Szemle olyanféle folyóirat, amelynek cikkei nem múlt szakmai újdonságok, hanem szinte az örökkévalóságnak készülnek. Minden ironia nélkül mondjuk és gondoljuk, hogy pl. a duplaszámot bevezető nagyszabású tudományos dolgozat (*Szelestei N. László: A seitz-i legendárium Szent István-legendája*) mit sem veszített volna értékéből, ha néhány évvel később jelenik meg. A szakértők számára a probléma – az adott korpusz kritikai kiadása – ismert volt, Szelestei hajszálfinom megkülönböztetései, származtatásai, filológiai, pontosabban mikrofilológiai fejtegetései pedig évtizedekig nem fognak elavulni. Aki a kérdéskörrel foglalkozik, így is, úgy is a keze ügyében fogja tartani mindenkor ezt az írást. Nagyjából áll ez a Szemle szinte minden írására. Még az olyanokra is, amelyeket a szakértők szűk körén kívül is sokan el fognak olvasni. Ilyen például *Körmendy Kinga* nagyszerű tanulmánya (*A esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, a ferences rendház és a Városi Babits Mihály Könyvtár állományának történeti áttekintése*). A tanulmány persze nem egészen arról szól, amire címe alapján a gyanútlan elme gondolna. Nem három olyannyira különböző könyvtár állományának komparatív elemzését végzi el benne a szerző (bár – és ez óhatatlanul eszébe juthat minden modern könyvtári állománnyal foglalkozó szakembernek – ilyesféle írásokra is nagy szükség lenne, igaz, ehhez a másféle könyvtárak állományaihoz is profi módon érteni illenék), hanem, mint maga elmondja: „*dolgozata Fragmenta et codices in bibliothecis Hungariae*

II. Mittelalterliche lateinische Handschriftenfragmente in Esztergom c., az Akadémiai Kiadónál megjelenő kötet német nyelvű bevezetésének bővített magyar nyelvű műhelytanulmánya. A kiadvány azoknak a kódextöredékeknek a tartalmi feldolgozását adja közre, amelyek Esztergom város három fenti könyvtárának az állományában lévő kéziratoknak, könyveknek voltak borítói, kötési. E kódextöredékek helye az esztergomi könyv- és könyvtári kultúrában csak akkor jelölhető ki, ha figyelembe vesszük, mikor, hol és hogyan kerültek azok a könyvek, kéziratok e könyvtárak állományába, amelyeket ezekben a kódexlapokba kötöttek. A történeti összefoglalás nem nélkülözhető a kódextöredékek borító-, illetve kötésként való felhasználási helyének, idejének a vizsgálatánál sem. A könyvtárak a tanulmány címében történeti rendben, a tanulmányban állományuk muzeális anyagának növekvő sorrendjében szerepelnek”. A kódexekhez, kivált ilyen alapossággal, kevesen értenek. Abból azonban mindenki sokat tanulhat, ahogy *Körmendy Kinga* „elővezeti” Esztergom város könyv- és könyvtári kultúráját, kinyomozza és leírja azokat a bonyolult kapcsolatokat, amelyek nemcsak a három tárgyalt könyvtár és azok állományai között szövődtek, hanem azokat is, amelyek a kapcsolatrendszert kívülről alakították, módosították, színezték. Látszólag igen aprólékos, mikroszkopikus dolgokkal foglalkozik a tanulmány nagyobbik része, az érdekes és szinte lelkesítő azonban éppen az benne, hogy ezekből az apróságokból, egy-egy réges-régi levél odavetett utalásából, egy-egy bejegyzés formájából, egy-egy jelentéktelennek tűnő megállapításból, faktográfiai adalékból olyan hatalmas körképet tud kikerekíteni a szerző, amelynek középpontjában ugyan természetesen az esztergomi könyvtári állományok sajátos metszetei állnak, szemhatárunkon

azonban megjelenik Bécs is, Nagyszombat is, Pozsony is, lényegében szinte egész Európa. Méghozzá nem úgy, hogy „nagy fenék” lenne kerítve, hanem éppen az apró filológiai adatok spontán útmutatásai nyomán.

Persze korántsem lehet a Szemle minden cikkéről hasonlót elmondani. Nyilván számos olyan írás van a *Közlemények* rovatban, amely reveláció lesz a témá(k)ban érdekelték számára, az átlagos, bármily művelt könyvtáros olvasó számára azonban mit sem mond (*Az Egyetemi Könyvtár Cod. Lat. 112-es kódexének eredeti rendje és provenienciája; Egy 17. századi magyar mű korabeli tudományos visszhangja; Krajsir Károly angol nyelvű életrajza az MTA Könyvtárában* stb.). Szóval – ha tesszik – unalmas a Szemle, legalábbis nagyobbik része, persze a nem szakember számára. Amire fel szeretttük volna hívni a figyelmet, az éppen az, hogy e sok-sok „unalmas” cikk, tanulmány közepette olyan is akad, amelynek elolvasása laikusok számára is melegen ajánlott. Érdeemes megfontolni azt is, hogy miközben sok akadémiai közlöny (pl. az *Irodalomtörténeti Közlemények*, a *Filológiai Közlöny*, a *Magyar Filozófiai Szemle* stb.) szinte elvtelenül és tudománytalanul népszerűvé kezd válni az utóbbi időkben, a *Magyar Könyvszemle* nem tesz engedelményeket a „népszerűségnek”, hozza kincset érő (csak épp unalmas) közleményeit, adalékait, belterjes, bennfentes cikkeit.

A **Csongrád Megyei Könyvtárosnak** is csak az 1991-es első-második (dupla) száma jelent még meg. Aki a tartalomjegyzék áttanulmányozása után kezdi csak el olvasni a lapot – ezt pedig melegen ajánlanánk mindenkinek –, nagy valószínűséggel a *Mérleg* rovat második cikkénél fogja felütni a számot (*Rátkai Erzsébet: Közkönyvtárak a rendszerváltás előtt*). Ha így tesz, nem bánja meg. E témában ugyan született már jóegynéhány dolgozat, *Rátkai Erzsébeté* azonban kétségt kívül az egy kéz ujjain megszámlálható legjobbak közé tartozik. Nemcsak azért, mert a szerző bírja terve-vel, vérbeli publicistára valló lendülettel, hanem elsősorban azért, mert minden állítását, prognózisát, vélekedését adatok sokaságával bizonyítja. Nem hoz ugyan annyi adatot, hogy az olvasó belefúljon a számok tengerébe, annyit azonban bőségesen, hogy mondandója ne csupán illusztrálva legyen, de meg is alapozva.

Külön kiemelendők az írásból az ilyenféle,

bizony meglehetősen ritka objektivitásról tanúságot tevő megállapítások: „A takarékoság, a szűkös anyagi feltételek időszaka nem csak most, a rendszerváltással köszöntött könyvtárainkra. Visszatekintve, úgy vélem, mindig is csak a szükséges minimummal kellett beérniük”. Vagy: „Úgy tűnik, ami a magyar gazdaságra jellemző, az ráhúzható a könyvtárak működésére is, a lassú változás, a rugalmatlanság. Hosszú évekbe telt, míg sikerült zenei részlegeket kialakítani intézményeinkben. A féltett, óvott lemezállományokat elsősorban az iskolai zenei nevelés segítségére használták. Aztán az évek múltával az otthoni zenei berendezések szaporodásával egyre nőtt az igény a lemezek kölcsönzésére. Néhány bátor vállalkozó kivételével azonban intézményeink nem mertek lépni, féltették egy példányos állományukat, holott ekkorra már a könyvek ára is utolérte a lemezekét, és azokból is csak egy-egy példány tudtak vásárolni. Aztán megjelent a sztereo, majd még később a lézer lemez, s a szuper technikával rendelkező magánszemélyeknek már szinte eszükbe sem jut a régi típusú, áthalálós könyvtári rendszereket és gyűjteményeket helyben igénybe venni...”. Szóval izgalmas, kiemelkedő jelentőségű írás *Rátkai Erzsébeté*, megérdemli a *Csongrád Megyei Könyvtáros*énál nagyobb publicitást is. Persze nem ez a tanulmány az egyedüli, amelyet kissé elbűjtatottnak érzünk a számban. (De hát ebből csak az következik, hogy muszáj belenézni ebbe a hálózati híradóba más megyék – szellemi rangjukra, tájékozottságukra adó – könyvtárosainak is.

Van azonban nem egy olyan írás is, amelyről aligha hisszük, hogy akár megyén belül is igazi érdeklődést generálna. Ilyenek mindenekelött az olvasótáborokkal foglalkozó művek. Persze, olvasótáborok vannak, szólni is kell róluk. Csakhogy kevés dolog hasonlít egymáshoz olyannyira, mint két olvasótábor (újabbán már a tojások közt is nagyobb a különbség – például árban). Szép, sőt kötelező is beszámolni róluk, ám egyre kevésbé inycsiklandó. Talán az lenne a jó, ha valaki(k) egyszerű arra szánnák el magukat, hogy új szemszögből vegyék górcső alá ezeket az olyannyira banálissá vált könyvtárosi-pedagógiai formációkat. A történész, mint egyik legnagyobbjuk írta, kérdőívet nyújt a forrásoknak.

Jó lenne valamilyen okos kérdőívvel fordulni az olvasótáborok felé is: kíváncsiak lennénk a válaszokra.

Bánhalmi Károlyné
vevőszolgálati csop. vez.
Tel.: 1-312-394

Nyerges Ferenc
raktárvezető
Tel.: 1-112-087

Reinwald Dezsóné
raktári reklamáció
Tel.: 1-315-100/183 m.

Tóth Józsefné
Könyvtárosok Áruháza,
igazgató Tel.: 1-316-350

Galambos László
Könyvtárosok Áruháza, ig. h.
könyvtári terület, tel.: 1-316-350

Nemes Józsefné
Nyomtatványbolt vezető
Tel.: 1-203-020

Nagy Dénesné
Könyvtárosok Áruháza, ig. h.
vizsonteladói terület
Tel.: 1-327-357

Kiss Gábor
Könyvtárosok Áruháza, ig. h.
magyar nyelvű terület
Tel.: 1-327-357

Braun Józsefné
Könyvtárosok Áruháza, ig. h.
idegennyelvű terület
Tel.: 1-327-385

